

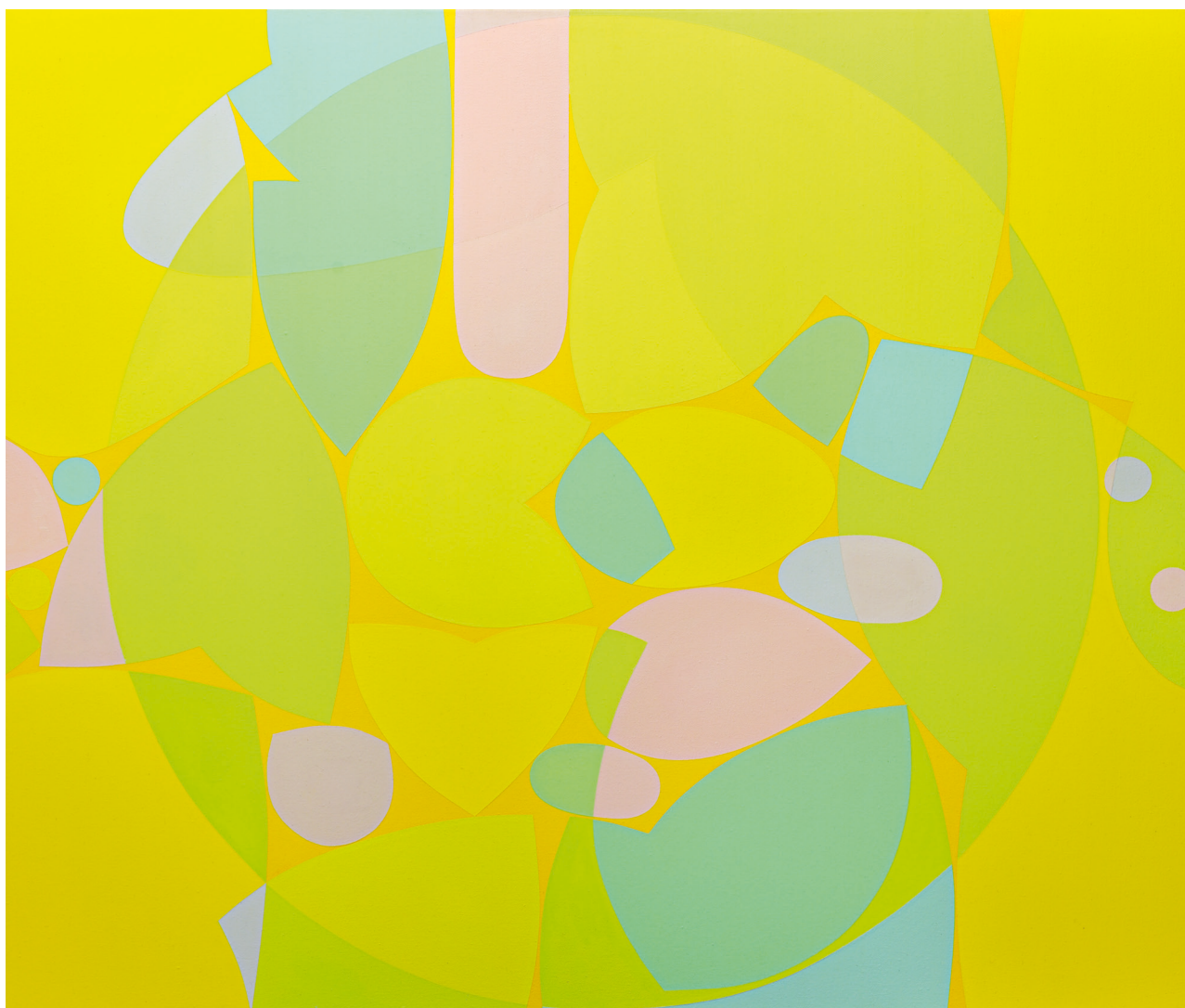
GONAGASLAŠ GIELDA- JA
ODASMAHTTINDEPARTEMEANTA

Dieđ. St. 6

(2014–2015)

Dieđáhus Stuorradiggái

Sámedikki doaimma birra 2013

Sisdoallu

1	Álggahus	5	2.6	Ráddádallamat	11
2	Ráddehusa bargu sámepolitihkalaš áššiiguin ja Sámedikki jahkedieđáhusa čuovvoleapmi	6	2.6.1	Ráddádallanvugiid geavaheapmi departemeanttaid barggus barggadettiin dieđáhusaguin	11
2.1	Sámediggi ja ovddasvástádusjuohkin sámepolitihkas	6	2.6.2	Stuoradiggái	11
2.2	Sámegielat	7		Čađahuvvon ráddádallamat ja fásta čoahkkimat Sámedikkiin	12
2.3	Sámi kultuvra ja kulturmuittut	8	Mielddus		
2.4	Ealáhusovdánahttin, biras ja areála	9	1	Sámedikki 2013 jahkedieđáhus	14
2.5	Bálvalusat álbmogii	10	2	Sámedikki 2013 rehketoallu	66

GONAGASLAŠ GIELDA- JA
ODASMAHTTINDEPARTEMEANTA

Died. St. 6

(2014–2015)

Diedáhus Stuoradiggái

Sámedikki doaimma birra 2013

*Giella- ja odasmahttindepartemeantta ráva golgotmánu 3.b. 2014,
dohkkehuvvon stáhtarádis seamma beaivvi.
(Solberg ráddehus)*

1 Álggahus

Sámedikki dievasčoahkkin mearridii Sámedikki jahkediđáhusa njukčamánu 6. beaivvi 2014. Jahkediđáhusas čielggada Sámediggi iežas politihkalaš barggu, daid doaimmaid maid Sámediggi hálddaša ja iešguđetgelágan ekonomalaš ja hálddahušlaš hástalusaid. Jahkediđáhus lea mielddus 1. Sámedikki 2013 rehkedoallu lea mielddus 2.

Dán stuoradiggediđáhusas leat muhtin áššit Sámedikki jahkediđáhusas váldojuvvon ovdan, ja departemeanta kommentere muhtin oasi dain. Dás čilgejuvvo maid makkár ráđđádallamat leat dahkkojuvvon Sámedikkiin 2013:s ja 2014 vuosttaš jahkebealis.

2 Ráđđehusa bargu sámedipolitiikkaš áššiiguin ja Sámedikki jahkedieđáhusa čuovvleapmi

2.1 Sámediggi ja ovddasvástádusjuohkin sámedipolitiikkaš

Vuodđoláhka § 108 geatnegahtta «stáhta eiseválddiid láhčit dili nu ahte sámi álbmot sáhtta sihkkarastit ja ovddidit gielas, kultuvrras ja servodateallimisttis».

Sámediggi áhahuvvui geassemánu 12. beaivvi 1987 lága nr. 56 vuodul, mii lea Sámedikki ja eará sámi riektegažaldagaid birra (sámeláhka), ja dat lea mielde das ahte čuovvut Vuodđolága § 108.

Sámediggi lea álbmotválljejuvvon orgána sápmelaččaid bokte sápmelaččaid várás. Sámedikki dievasčoahkkimis leat 39 áirasa 7 válgabiies. Sámediggeválgga lei čakčamánu 9. beaivvi 2013, oktanaga stuoradiggeválggain. 2013:s válljejuvvojedje odđa dievasčoahkkinnáirasat, odđa sámediggeráđdi ja odđa dievasčoahkkima jodihangoddi.

Sámedikki dievasčoahkkinnásiin maid válljejuvvojit miellahtut golmma fágálávdegoddi, plána ja finánsalávdegoddi, bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi ja ealahus- ja kulturlávdegoddi. Fágálávdegoddit meannudit áššiid ja buktet evttohusaid Sámedikki dievasčoahkkimii. Dasa lassinn válljejuvvo maid dárkkistanlávdegoddi ja válgalávdegoddi. Sámedikki dárkkistanlávdegoddi dárkkista Sámedikki doaimma parlamentáralaččat ja dat maid stivre dan. Válgalávdegoddi meannuda dakkár áššiid maid Sámedikki dievasčoahkkinn galgá mearridit go lea sáhka orgánaide válljet olbmuid sihke Sámedikki siskkobealde ja olgobealde.

Dábálaččat dollet njeallje dievasčoahkkima jahkái ja daid ovdalis dollojuvvojit lávdegoddečoahkkimat.

Válgaoassálastin 2013 sámediggeválggas lei 66,9 proseantta. Válgabeaivvi ledje čállojuvvon 15 005 olbmo Sámedikki jienastuslohkui. Válgabohtosat čájehit ahte leat oalle ovtameare Sámedigge áirasa goabbatge sohkaalis, gos leat 49 proseantta nissonolbmo ja 51 proseantta dievdoolbmo.

Sámediggi dáhttu fievrridit aktiivvalaš nuoraid- ja vuorrasiidpolitiikka ja lea ásahan Sámedikki

nuoraidpolitiikkalaš lávdegotti (SáNuL) ja Sámedikki vuorrasiid ráđi.

Juovlamánu 31. beaivvi 2013 ledje 129 jahkedoaimma Sámedikki hálddahusas. Sámedikki hálddahus doaimma Sámedikki parlameantahálddašeddjin ja sámediggeráđi politiikkalaš čállingoddin. Dasa lassinn, de doaimmaha hálddahus áššemeannudeami ja fálla bálvalusaid politiikkalaš eiseválddiide ja álbmogii. Dál leat Sámedikkis gávccii kanturbáikki olles riikkas. Hálddahus lea juhkkujuvvon čieža fágaossodahkii ja das lea okta dievasčoahkkinn-bargojoavku. Sámedikki váldohálddahus lea Kárášjogas.

Sámediggi lea álbmotválljejuvvon orgána ja das lea stuora friddjavuohta. Dan dihte ii leat ráđđehusas ovddasvástádus Sámedikki politiikkalaš doaimmas, ii ge daidda mearrádusaide maid Sámediggi dahká politiikkalaš orgánan.

Sámediggái leat biddjon eambo ahte eambo doaimmat dan rájes go rahppujuvvo 1989 čavčča, ja dasa lea mángga dásis addujuvvon váldi lága ja/dahje lahkaásahusa mielde. Sámediggái lea addujuvvon eambo ovddasvástádus ja sáhtta leat eambo iešheanalaš bušehttabarggus, ja leat áhahuvvon ráđđádallanvuogit gaskal Sámedikki ja stáhtalaš eiseválddiid. Stuoradiggi lea mieđihan ja dohkkehan Sámedikki doaimma ja sajádaga go meannudii stuoradiggedieđáhusa Sámedikki doaimma birra, maid juohke jagi dahká.

Sámediggi lea ráđđehusa deháleamos ságestallanguoibmi sámedipolitiikkalaš áššiin. Buot departemeanttain lea ovddasvástádus čuovvolit ja čadahit dan stáhtapolitiikka sámiid ektui mii lea sin sektora siskkobealde. Giella- ja ođasmahttindepartemeanttas lea ovddasvástádus buohtalastit dan stáhtalaš politiikka mii guoská Norgga sámiide. Dat galgá bargat oppalaš ja dievasvuoda ala politiikkaš, rastá sektoriid ja hálddašandásiid.

Sámediggi ii gula bruttobušehtteren-prinsihppii ja 2013:s dat oáčui ollislaš ruhtajuolludeami dalá Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttas, Máhttodepartemeanttas, Kulturdepartemeanttas, Dearvvašvuohta- ja fuolahusdepartemeanttas ja Birasgáhttindepartemeanttas 50

poastta bokte. Dasa lassin oaččui Sámediggi 2013:s ruhtajuolludemiid Eanandoallo- ja biebmo-departemeantta, Mánáid, – dásseárvo- ja searvadahttindepartemeantta ja Olgoriikadepartemeantta bušehtaid bokte.

2013:s Sámediggi oaččui 400,763 milj. ruvnno (earret Sámeálbmot foandda). Das dagahedje Sámedikki doaimmagolot 124 milj. ruvnno. Sámedikki ruhtajuohkin boahdá ovdan Sámedikki 2013 rehketdoalus, geahča mielddus 2.

Sámediggi čállá iežas 2013 jagi jahkediedáhusas ahte dálá bušehttaortnet mas bohtet juolludeamit mángga departemeanttas ii deavdde oppalaš sámepolitihka ulbmiliid. Sámediggi ii loga dálá bušehttaortnega duddjot ávkki go lea sáhka Sámedikki lobálašvuodas ja ovddasvástádusas. Juovlamánu 2013:s lei čoahkkin Sámedikkis ja Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttas, ja dalle Sámediggi bivddii ahte sii ovttasrádiid departemeanttain ságastallet ja geahčadit lea go vejolaš čohkket ovttá bušehttapostii daid juolludemiid mat juolluduvvojit. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta áigu Sámedikkiin ja dása guoski fágadepartemeanttaiguin árvoštallat dán ášši.

2.2 Sámegielat

Dárogiella ja sámegiella leat ovtadássásaš gielat Norggas. Oarjelsámegiella, julevsámegiella ja davvisámegiella leat rašes dilis.

Buot almmolaš doaimmain lea ovddasvástádus váldit vuhtii sámegiella geavaheddjiid iežaset bargosurgiin. Kulturdepartemeanta lea giellapolitihkalaš ovddasvástideaddji departemeanttas, ja das lea bajemus ovddasvástádus ja lea maid sektoriid bajábeal go lea sáhka hábmet, dulkot ja ovddidit giellapolitihkalaš ulbmiliid Norggas. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttas lea váldoovddasvástádus hálldašit sámelága giellanjuolggadusaid ja maid buohtalastit dan barggu mii bargovuvvo eurohpaláš lihtu guovllu- dahje unnitlogugielaiguin (unnitlogugiella-lihtuin). Fágadepartemeanttain lea ovddasvástádus sámi giellabarggus iežaset sektoriid siskkobealde.

Sámedikkis lea guovddáš rolla sámi giellabargguin, ja das lea ovddasvástádus sihke gáhttet ja ovdánahttit sámegiellaid Norggas, geahča sámelága § 3–12.

Gielddain ja fylkkagielddain maid lea guovddáš rolla go lea sáhka ovdánahttit sámegiellaid, geahča čállosa dan birra kap. 2.5 Bálváhusat ássiide. Danne lea buorre go Sámediggi ja gieldat ja fylkkagielddat sámegiella hálldašanguovllus leat ráhkadan ovttasbargošiehtadusaid das movt

galgá atnit guovttagielatvuodadoarjaga. Dál gullet 10 gieldda sámegiella hálldašanguovlui.¹ Sámediggi juolludii oktiibuot 73,3 milj. ruvnno iešguđetlágan gielladoaimmaide 2013:s. Dán juolludeamis ožžo sámegiella hálldašangielddat ja -fylkagielddat oktiibuot 48,4 milj. guovttagielatvuoda juolludeamin.

Dat doaimbajut mat leat plánas *Sámegiellaid doaimmaplána*, mii almmuhuvvui 2009:s leat váikkuhan positiivlaš proseassaide go lea sáhka giellaid ealáskahttimis ja nannemis. Doaimmaplána áigodat loahpahuvo loahpageahčen 2014 ja das galgá ráhkaduvvot loahpparaporta.

Sámi álbmogis galgá leat seamma vejolašvuhta go eanetloguálbmogis beassat atnit iežaset giella beaivválaš dilis. Sámelága giellanjuolggadusat leat dehálaččat go galgá sihkkarastit sámegiellagiid rievtti oazžut dásseárvosaš bálváhusaid sámegilli ja maid sihkkarastit sámegiella geavaheami almmolašvuodas.

Das rájes go sámelága giellanjuolggadusat mearriduvvojedje 1990:s, de leat ollu rievdadusat dahkkojuvvon almmolaš sektora organiseremis, earret eará dearvvašvuodasuorggis. Danne leat mearrádusaid váikkuhusat eahpečielgasat ja juolggadusčálus lea boarásnuvvan ja váikkuha soaitáhagas feará movt.

Dalá Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta gárvui 2013:s sámelága giellanjuolggadusaid guorahallama. Dan guorahallamis geahčadit deháleamos gažaldagaid ja čuolmmaid maid sámelága giellanjuolggadusat bidjet ovdan ja mearrádusaid sámegiella birra eará lágain, nu movt oahpahušlágas ja báikenamallágas. Guorahaladettiin árvoštalle maid daid mearrádusaid mat leat sámegiella hárrái álbmotrievttalaš geatnegasvuodaid ektui. Departemanta sáddii borgemánus 2013:s muhtin raportta Sámediggái mii galggai leat vuodđun go ságastallet ja ráddádallet čuolmmaid ektui mat gusket giellanjuolggadusaide.

Sámedikki 2012 gielladiedáhusas dovddahii Sámediggi leat dárbbu ásahit sámegiellaid giellalávdegotti. Sámediggi atná dárbbun lagabui guorahallat sihke lágaid sámegiella hárrái ja bajemus jearaldagaid go lea sáhka das movt galgá juohkit ovddasvástádusa ja movt galgá viidáseappot bargat gielaiguin.

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta áigu cegget almmolaš lávdegotti mii galgá čielggadit

¹ Sámegiella hálldašanguovlu fátmasta Guovdageainnu suohkana ja Kárásjoga, Unjárgga, Porsánggu ja Deanu gielddaid Finnmárkkus, Gáivuona ja Loabát suohkaniid Romssas, Divttasvuona suohkana Nordlándas, Snoasa suohkana ja Raavrevijhke gieldda Davvi-Trøndelagas.

ortnegiid, doaibmajuid ja njuolggadusčállošiid mat gusket sámegeielaide ja dat lea jurddašuvvon leat čuovvoleapmin sámelága giellanjuolggadusaidda guorahallanbargui ja Sámegeielaidda doaibmaplániin. Lávdegotti bargu lea leamaš fáddan ráđđadaladettiin Sámedikkiin. Sámediggi lea maid evttohan olbmuid lávdegoddái. Lávdegoddi galgá geiget raporttas loahpageahčen 2015.

Almmolaš bálvalusaid fállamis ja hálddahusas váilot ollu oahppan olbmot geat dustejit servodaga dárbbuid. Jus galggaš nagodit deavdit almmolašvuoda geatnegasvuodaid das ahte geavahit sámegeiela, de lea dárbu buriid dulkonbálvalusaide. Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta ášahii 2013:s almmolaš lávdegotti mii galgá čielggadit movt dulkkaid geavahit almmolaš sektoris. Lávdegoddi galgá ráhkadit evttohusa movt oktiičatná, sihkkarastá kvalitehta ja beaktillis dulkonorganiserema almmolaš sektoris, ja dasa guoská maid dulkon sihke sámegeielaide ja sámegeielain. Dulkonlávdegoddi buvttii ovdan raporttas čakčamánu 24. beaivvi.

Ovdánahttit ja oktiiheivehit terminologiija sámegeielain davvi riikkarájiid rastá lea áibbas dárbbášlaš vai sámegeielaidda sáhtta atnit nu olu servodatsurggiin go vejolaš. Danne duddjo buori go Norgga, Ruota ja Suoma sámedikkid leat ovttasbargagoahtán ášahit oktasaš davviriikkalaš giella- guovddáža – Sámi Giellagáldu.

2.3 Sámi kultuvra ja kulturmuittut

Norgga stáhtii lea dehálaš ja maid riggodahkan váldit vára sámi kultuvrras ja árbevieruin ja sámegeielain. Norgga eiseváldiin lea bajemus ovdasvástádus leat fárus seailluheame ja ovdánahttime sámi kultuvrra ovttasráđiid Sámedikkiin.

Dan sámeapolitihkas mii lea fievrriduvvon mañemus logenárjagiid, de leat Norgga eiseváldid atnán vuodđun dan ahte sápmelaččat ieža galget duodas sáhttit váikkuhit dakkár gažaldagain mat sidjiide gusket. Dan vuodđojurdaga leat čuovvolan earret eará dakko bokte ahte Sámediggái leat addán hálddašánválddi kulturdoaimmain maid stáhta ruhtada.

Ráđdehus lea fuomášan Sámediggi vuoruhá kulturdoaimmaid bajemussii. Sámediggi oaivvilda girjás kultureallima dagahit ealas báikkálaš servodagaid danne go das bohcidit doaimmat, gullevašvuolta, buresloaktin ja identitehta. Aktiivvalaš kultureallin movttáskahttá olbmuid ášahit bargosajiid mat leat vuodđuduvvon kultuvrii, oaivvilda Sámediggi.

Kulturdepartemeantta juolludeamit sámi kulturdoaimmaide addojuvvojit ovddemusat stáhtabušehta kap. 320 badjel Almenet kulturdoaimmat, poasta 53 Sámediggi. Juolludeami ulbmilin lea váikkuhit dasa ahte Sámediggi bargguinis olahivččii iežas váldomihtuid dáidda- ja kultursuorggis. 2013:s juolluduvvui bušeahppoasta bokte 72,7 milj. ruvno.

Go ángirit atná ekonomalaš gaskaomiid, bargá ovttas singuin geat barget sámi kulturovdánahttimin ja go ságastallá guovddáš, guovllu ja báikkálaš eiseválddiiguin, de dakko bokte Sámediggi bargá dan ala ahte vuhtiváldit, ovdánahttit ja gaskkustit sámi kultuvrra girjái vuoda.

2013:s juolludii Sámediggi lagabui 103 milj. ruvno iešguđetlágan kulturdoaimmaide. Dan ruđas juolludii Sámediggi 66 milj. ruvno doarjjan iešguđetlágan sámi ášahusaide, nu movt kulturviessuide, kulturgaskkustan-ášahusaide, teáhteriidda, festiválaide ja museaide. Dasa lassin de juolluduvvui 23,7 milj. ruvno dakkár doaimmaide mat lea mielde ovddideame sámi dáidda- ja kulturovdanbuktima, nu go ovdamearkka dihte musihka ja girjjálašvuolta. 8,5 milj. ruvno biddjojuvvui sámi girjerájusbálvalusaide. Sámediggi oaččui 2013:s 700 000 ruvno doarjjan sámi valástallamii go Norsk Tipping AS jugii dietnasis ja attii 1,1 milj. ruvno sámi valástallanorganisašuvnnaide. Sámediggái lea dehálaš beassat sihkkarastit sámi álbmogii olahannuđdui eambo girjás almmuhemiid main sámegeiella oidno. Doarjja sámi almmuhemiide dagahii stuora oasi dan 3,5 milj. ruvnos mii lei várrejuvnon mediaulbmiliidda 2013:s.

Sámediggi dáhttu doalahit buori ságastallama ja buori ovttasbarggu sámi dáiddarorganisašuvnnaiguin, kulturášahusaiguin ja Norgga kulturráđiin. Danne Sámediggi doallá jeavddalaččat čoačkkimiid sámi kulturášahusaiguin ja čoačkkimiid kulturráđiin. Dain čoačkkimiin besset gaska-neaset juohkit dieđuid ja fágalaččat ságastallat. Sámedikkis leat maid juohke jahkebeali hálddahuslaš čoačkkimat Kulturdepartemeanttain.

Ráđdehusas dihtet ahte Sámediggi iežas jahke-dieđáhusas lea buktán ovdan sávaldaga mas boahťa ovdan ahte sii hálidivčče fásta ortnega politihkalaš čoačkkimiidda gaskal Kulturdepartemeantta ja Sámedikki. Kulturdepartemeantta mieldis lea ášahuvvon buorre gulahallan Sámedikkiin ja leat leamaš dollojuvvon guokte čoačkkima politihkalaš dásis 2014:s.

Sámedikki váldoulbmilin kulturmuittuid gáhtenbarggus lea hálddašit ja oainnusin dahkat sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid. Kulturmuittut dahket oainnusin sámi historjjá ja sin iežaset árvuid, ja Sámediggi atná daid dehálažžan sámi

báikkalaš servodagaid identitehta- ja servodathukemis. Sámediggi oaččui 2013:s 3,195 milj. ruvno sámi kulturmuittuid gáhttenbargui Birasgáhttendepartemeanta bušeahta bokte. Sámediggi jugii 2,4 milj. ruvno doarjjan sámi kulturmuittuid hálddašeapmái.

Riikka-antikvára lea álggahan prošeavtta mas lea ulbmilin identifiseret ja registreret buot automáhtalaččat ráfáidahttojuvvo, sámi visttiid. Prošeakta fátmasta buotlágan visttiid ja eará čearddalaš joavkkuid visttiid ja viesuid. Sámediggi váldá dan vuhtii buriin vugiin ja lea maid prošeaktajodiheaddji visttiid registreremis. Ulbmilin lea ahte bargu galgá leat válmmas ovdal jagi 2017. Sámi visttit mat leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvo galget čállojuvvo riikkaviidosas Askeladen nammasaš registarii mas čužžot buot ráfáidahttojuvvo kulturmuittut. Bargu galgá doaimmahuvvo ovtta muhtin prošeavttain mii lea juo álggahuvvo, nammalassii *Kulturmuittuid máhttolokten*, mas lea ulbmilin earret eará háhkat buoret bajilgova das man olu leat, ja makkár dilis leat, sámi ráfáidahttojuvvo kulturmuittut. Dainna lágiin sáhtá buorebut árvvoštallat man mutto ja man galle kulturmuittu galgá vuoruhit mañjáiaggiide. Dálkkádat- ja birasdepartemeanta ságastallá Sámedikkiin ja Riikka-antikvárain das ahte galgá ráhkadit plána mas geahčada makkár automáhtalaččat ráfáidahttojuvvo sámi visttiid galgá seailuhit dakko bokte ahte daid sihkkarastá, doalaha čavddisin ja divoda.

Died. St. 35 (2012–2013) *Framtid med fotfeste* čállojuvvo sámi kulturmuittuid birra. Das čállojuvvo sámi visttiid registreren-prošeavtta birra mas lea sáhka automáhtalaččat ráfáidahttojuvvo sámi visttiid birra, ja lassin dasa čállojuvvo maid oanehaččat ahte leat dárbu lagabui guorahallat kulturmuittolága láhkavuodu. Mánja čielgga-deami leat dahkkon mii guoská dasa ahte hálddašit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvo sámi kulturmuittuid. Leat maid dohkkehuvvo ahte lihka-deaddji 100-jagi rádjji dálá hálddašeamis sáhtá oalle fargga šaddat hástalussan. Dan dihte áigot álggahit barggu ovttasráđiid Sámedikkiin mas geahčadit leago dárbu rievdadit otná lágaid juste dien dáfus.

2.4 Ealáhusovdánahttin, biras ja areála

Sundvolden-julggaštusas čuožžu ahte vuodđun min oktasaš buresbirgemii lea dat árvoháhkkan mii dahkkojuvvo buot guovlluin olles riikkas. Danne áigu Ráđdehus heivehit dakkár politihka mii dagaha nana ja girjás ealáhuseallima. Ráđdehus

áigu ovdánahttit sámi ealáhuseallima, ja dasa guoská maid sámi mátkeealáhus. Ráđdehus áigu bargat dan ala ahte buorit luondduvásáhusat Davvi-Norggas galget leat olámuttos buohkaide. Arktalaš eanandoallu lea dakkár suorgi mas lea vejolašvuotta olahit eambo árvoháhkama, ja dán ealáhusa bargiin leat buorit eavttut go lea sáhka ásaheamis áibbas earenoamáš buktagiid.

Sámediggi lea veahkkin duddjome buori guvlu dán ealáhusa gaskaoami ortnegiiguin dan hárrái ahte livčče eambo barggut earret eará vuodđoealáhusain, kulturealáhusain ja sámi mátkeealáhusas. Sámediggi juolludii 2013:s oktiibuot 35,663 milj. ruvno iešguđetlágan ealáhusdoaimmaide ja das juolluduvvui sullii 16 mil. ruvno doarjjan vuodđoealáhusaide. Sámediggi bijai 5,9 milj. ruvno iešguđetlágan doaimmaide mat sáhttet váikkuhit girjás ealáhuseallimii. Sámedikki ulbmilin lea movttidahttit ásahtit eambo bargosajiid dakkár sámi ealáhusaide mat leat kultuvrii vuodđuduvvo. 2013:s juolludii Sámediggi 10,6 milj. ruvno dan ulbmilii. Sámedikki ulbmilin lea ovdánahttit sámi mátkeealáhusdoaimmaid ja dat vuoruha maid prošeavttaid mat sáhttet dagahit alla gelbbolašvuoda ealáhusaide ja addit eambo ealáhushtkama. Dan ulbmilii juolludii Sámediggi 3,15 milj. ruvno 2013:s.

Ealáhus- ja guolástusdepartemeanta áigu joatkit prošeavttain mas lea bargun ođđasis-strukturet riikka mátkkoštanbáikkiid fitnodagaid. Mátkeealáhus galgá ieš ovdánahttit prošeavtta dainna lágiin ahte ásahtit hami dahje struktuvrra mátkkoštanbáike-fitnodagaide. Ja departemeanta bargun lea heivehit ja movttidahttit dasa ahte ođđa struktuvra válmmastuvvo. Ja sii leat ásahten našunála Strukturlávdegotti mii galgá leat dán barggu referánsa- ja koordineerenjoavkun. Ja leat maid ásahten guhitta prošeaktajoavkku – ovtta juohke riikkaguovllu várás. Leat maid ásahten mánja prošeaktajoavkku mat barget ásahtit ođđa struktuvrra iešguđet geográfalaš guovlluide. Sámediggi lea mielde dán barggu Davvi-Norggas.

Sámediggi lea mánja jagi bargan ángirit dan ala ahte ráhkadit buori ovttasbarggu báikkálaš ja guovllu eiseválddiiguin ja ovdánahttiiguin. 2013:s juolludii Sámediggi 3 milj. ruvno iešguđetlágan guovllu ovdánahttinbargguide, earret eará kultur-, giella- ja ealáhusprošeavttaide. Ráđdehus oaidná ahte Sámediggi maid oassálasttii mielderuhtadeaddjin iešguđetlágan prošeavttaide olles prográmmaáigodagas Interregprográmma Sápmi 2007–2013 oktavuodas.

Sámedikki váldomihttan areála- ja biraspolitihka ektui lea sihkkarastit sámi báikkálaš servvodagaid mat birgejit ja mat leat vuodđuduvvo dasa

ahte lea nana ovdánahttin, seailuheapmi ja areálaid- ja riggodagaid hálddašeampi.

Sámediggi čállá 2013 jahkedieđáhusastis ahte hálddašannášši čuovvoleapmi plána- ja huksenlága mielde lea stuora oassin Sámedikki areála-barggus. Ráđdehus oaidná Sámediggi lea dál válmasteame ovdamearkačoakkáldaga mas lea ulbmilin kártet man olu gielddat deattuhit vuhtiváldit sámi kultuvrra, ealahusdoaimmaheami ja servodateallima kulturvuodu. Dat lea positiivvaláš go Sámediggi ráđđádallá gielddaiguin mat leat álgigoahtán ráhkadit gielddaplánaid. Sámedikki pláne proseavtta dihto ovddasmanni gielddaiguin ja dat bargu dáidá maid addit ávkkálaš máhtu hástalusaid hárrái mat čuožžilit čuovvolettiin plána ja huksenlága.

Minerálealahus lea dehálaš nannensuorgi ráđdehussii. Sundvolden-julggaštus čuožžu ahte ráđdehus áigu láhčit dili nu ahte minerálealahus ovdánivččii, earret eará dainna lágiin ahte sihkkarastá čielga proseassaid mat leat máhttu vuodduvuvon. Dan seammás daddjojuvvo čielgasit Sundvolden-julggaštus ahte ráđdehus áigu váldit vára sámi kultuvrras ja árbevirolaš sámi ealahusain. Danne lea dárbu ságastallat sámi beroštumiiguin ja Sámedikkiin go lea sáhka mineráldoaimmaid plánet sámi guovlluin.

Mañemus jagi lea leamaš sámiid gaskkas hupmu Nussira ohcamušas mii lea ahte ohcat lobi roggat veaikki Fálesnuoris Finnmárkkus, ja das lea maid sáhka merrii beassat luoitit bázahusaid Riehppovuonas. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta dohkkehii 2014 njukčamánu regulerenplána Nussira ja Gumpjenjuni várás Fálesnuori gielddas Finnmárkkus. Departemeanta mielas lea dehálaš atnit ávkki minerálain mat gávdnojit ja dat antá maid dehálažžan ahte báikkálaš servodagat, nu movt Fálesnuorri dainna lágiin stuorru ja ovdána. Departemeanta lohka ruvkefitnodaga ovttasráđiid boazodoaluin gávnnahtit doaimmaid mat dagahit ain vejolažžan dan guovllus doaimmahit boazodoalu. Dat ferte dahkkojuvvot ovdalgu ruvkedoaimmat álggahuvvojit.

Arctid Golda fitnodaga birra lea leamaš ollu sáhka go fitnodat áigu álgit roggat golli Biedjovákis Guovdageainnu suohkanis. Sápmelaččat leat dovddahan balu danne go bargosajit jurddašuvvon odda ruvkes sáhttet goaridit birrasa ja boazodoalu. Loahpalaš meannudeapmi dán áššis ii lean vel válmmas 2013 loahpas.

Giddalodden Guovdageainnus lea dološ árbevierru ja dat gullá ain nannosit dan sámi báikki álbmoga kultuvrii. Giddalodden lea ođdaáigásaš vuodđojurdaigiid ja vieru vuostá go lea sáhka fuodđuid hálddašeamis. Miessemánu 29. b. 1981-

mannosaš láhka nr. 38 mii lea fuodđuid bivdima birra (fuodđoláhka) § 9 cealká ahte ii berre «*álggahit bivddu muhtin eallišlájjas go dat lea monneme ja čivgame*». Guokte raportta Norsk institutt for naturforskning (NINA)² nammasaš instituhtas lea čájehan ahte go loddejit bessenáiggi de dat lea vahágin danne go dat muosehuhtá lottiid. Dálkkádat- ja birasdepartemeanta lea olu árvoštallamiid mañjel gávnnahtan ahte ain galgá leat lohpi giddat bivdit lottiid Guovdageainnus. Luonduhálddašandirektoráhtta³ mearridii 2013 geassemánu 3. b. sierra láhkaásahusa. Dat ráđđe giddaloddema eriid addimiin muhtin sierra guovlluin Guovdageainnu suohkanis jagi 2013 rájes gitta jagi 2022 rádjái.

2.5 Bálvalusat álbmogii

Stáhta ovddasvástádus lea sihkkarastit ahte almolaš eiseválddit ja veahkki váldet vuhtii sápmelaččaid. Dan seammás oaiivvilda stáhta ahte gielddat ja fylkkagielddat iešalddis čuovvolit daid áige-guovdilis geatnegasvuodaid mat sis leat sápmelaččaid ektui.

2015 gieldaproposišuvdna lea diedáhusoassi gieldaodastusa birra, geahča Prop. 95 S (2013–2014). Diedáhusas bohtet ovdan dehálaš ovdaneamit, ođastusa mihttomearri, plána movt galgá čadahit ođastusproseassa ja gaskaoamit ođastusas. Stuoradiggi meannudii dan geassemánu 18. beavvi 2014 ja das bohtá ovdan ahte stuora eanetlohku Stuoradikkis doarju dan gieldaodastusa.

Ráđdehus lea bidjan Fylkkamánii ovdasvástádussan álggahit gieldaodastusbarggu guovllu proseassaid. KS, mii lea guovddáš bealli, lea bovdejuvvon bargat ovttas Fylkkamániiin go lea sáhka ođastusa čađaheamis.

Ráđdehus áigu váldit vára sámeielain, ja áigu deattuhit dan ahte sámeielagat eai galgga gillát danne go rievdaduvvojit gielddaid rájit. Departemeanta lea čállán bargogohččunreivve fylkkamániiide ja bivdán sin váldit oktavuoda Sámedikkiin go lea sáhka dain fylkkain main leat gielddat mat gullet sámeieliela hálddašanguvlui. Fylka galgá dáikko bokte juohkit dieđuid bargguid ja proseassaid birra mat leat álggahuvvon.

² *Veahkadatekologalaš árvoštallamat Guovdageainnu giddaloddema ektui* (1995) ja *golmmajagi guhkkosaš giddalodden geahččaladdanproseakta Guovdageainnus: Loahppačálus* (1996).

³ Suoidnemánu 1.beavvi 2013 šadde direktoráhtat Luonduhálddašandirektoráhtta ja Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhtta oktan fágaossodahkan- Birasdirektoráhttan.

Jus galgá rievdadit sámegeiela hálddašanguovllu ja dat hedjonahtta sámegeielagiid vuogatvuodaid, de dalle šaddá sáhka movt dat heive Vuoddoláhkii ja Norgga riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaide. Eará lágat maid čatnet dihto ortnegiid sámegeiela hálddašanguvlui (muhtin sajín gohčodit dan sámi báikin). Dás lea sáhka earret eará das ahte galgá leat nannosit riekti oažžut oahpahusa sámegeiela ja sámegeilli seamma báikki siskkobealde, ja ahte lea earenoamáš geatnegasvuoha láhčit dili buorren sámegeiela ja kultuvrra geavaheapmái mánáidgárddiin ja dearvvašvuoda- ja fuolahussektoris. Dat mearkkašivččii ahte ášši fertejit bidjat Stuoradikki ovdii.

Sámediggái lea dehálaš vuodđojurddan sámi álbmogii addit seammadássásaš dearvvašvuoda- ja sosialbálvalusaid go muđui álbmogii. Sámediggi lea fuolas das ahte sámi geavaheaddjit ja buohccit ožžot dakkár bálvalusaid mat leat heivehuvvon sin gillii ja kultuvrii. Sámegeiela ja kultur máhttu ja gelbbolašvuoha lea mearrideaddjin go galgá sihkkarastit dan mihtu ahte fállat buori ja seammadássásaš bálvalusaid sámi álbmogii.

Died. St. 34 (2012–2013) *Álbmotdearvvašvuodadiedáhusas* leat čilgejuvvon makkár hástalusat sápmelaččain leat dearvvašvuoda ektui sámi álbmogis. Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta áigu ráhkadit sullasaš čilgehusa odđa álbmotdearvvašvuodačilgehusa, ja dat biddjuvvo Stuoradikki ovdii 2015 giđa.

Sámediggi oaččui 2013:s juolluduvvot 6,036 milj. ruvno Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta bušehta bokte. Sámediggi jugii juolludemiid earret eará geavaheaddjiguvlui fáldahkan sámi boarrásiidda, iešguđetgelágan dearvvašvuoda- ja sosialprošeavttaide ja ovttasdoaiman-ođastusa čuovvoleapmái.

Sámedikkis lea váldi oahpahussuorggis ja dat boahá ovdan ovddemustá oahpahuslágas § 6–4. Sámedikkis lea earret eará ovddasvástádus hábmet oahppoplánaid vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpu sámegeiela oahpahusa várás.

Ráđdehus vuohtta Sámedikki válđoáigumuššan bajáššaddan- ja oahpahuspolitihkas dan ahte sámi álbmot galgá oažžut dakkár máhtu, gelbbolašvuoda ja dáidduid mat gáibiduvvojit go galgá aktiivvalaččat searvat sámi, našunála ja riikkaidgaskasaš servodahkii. Sámediggi oaččui 2013:s

37,7 milj. ruvno doarjjan sámi vuodđooahpahusii ja 14,65 milj. ruvno doarjjan mánáidgárdefáldahkii Máhtodepartemeanta bušehta bokte. Ruhta juolluduvvui earret eará sámi mánáidgárdefáldahkii ja oahpporessursaide.

Rihkusfuolladirektohrahta ráhkadii 2014 guovamánu doaimmaplána mii galgá sihkkarastit buori ja seammadássásaš ránggaštusčadaheami sámi fánnggaide ja sidjiide geat leat ožžon duomu. Dan doaimmaplána leat sii ráhkadan ovttaráđiid Davvi guovllu Rihkusfuolahusain ja Sámedikkiin, ja dat guoská ovddamustá sámegeielaid hálddašanguvlui.

2.6 Ráđđádallamat

Stáhta eiseválddiid ja Sámedikki ráđđádallanvuogit lea okta dain detáleamos rámmain go galgá sihkkarastit sápmelaččaide álbmotrievttalaš vuogatvuoda beassat oassálastit dakkár áššiin mat sidjiide gusket.

Ráđđádallanvugiid geavaheapmi lea buktán vásáhusaid das ahte leat oláhan ovttaoavilvuoda sámi berošteddjiguin moanat áššiin. Muhtin áššiin leat gulahallágohtán, muhto eai leat oláhan ovttaoavilvuoda. Muhtin mearridanproseassain leat ádjánan guhkit áiggi go dan mii lei jurddašuvvon. Ráđdehus atná ráđđádallamiid ávkin das go lea sáhka oažžut áddejumi ja máhtu das mii nuppi vuolggašadji lea, ja makkár oaidnu nuppis lea iešguđetlágan áššiin.

2.6.1 Ráđđádallanvugiid geavaheapmi departemeantaid barggus barggadettiin diedáhusaguin Stuoradiggái

Stuoradiggediedáhus ii leat iešálldis makkárgge doaimbáidju ráđđádallanvugiid barggus, eai ge ráđđádala ovddemustá diedáhusaid birra. Muhto muhtin diedáhusas sáhtta leat okta dahje mánja odđa doaimbábiju mat njuolgga guoskkahit sámi beroštumiid, ja dalle lea geatnegasvuoha ráđđádallat dakkár doaimbábijuid ektui. Stuoradiggediedáhusat leat mánnggahámagat ja muhtomin lea lunddolaš ahte muhtin departemeanta bargá ovtas Sámediikkín go olles dahje muhtin oasit diedáhusas galget hábmejuvvo.

2.6.2 Čađahuvvon ráđđádallamat ja fásta čoahkkimat Sámedikkiin

Tabealla 2.1

Departemeanta/ direktorahtta	Fáddá	Áigi	Gárvvis/ ii gárvvis	ovttaoavilis/ ii ovttaoavilis
OHD ¹	Juohke jahkebeale politihkalaš čoahkkin gaskal Sámedikki ja Gielda- ja ođas-maht-tindeparte-meantta	Juovlamánu 9. b. 2013	Fásta čoahkkin	Fásta čoahkkin
OHD	Juohke jahkebeale politihkalaš čoahkkin	Geassemánu 24. b. 2013	Fásta čoahkkin	Fásta čoahkkin
GOD	Juohke jahkebeale politihkalaš čoahkkin	Geassemánu 25. b. 2014	Fásta čoahkkin	Fásta čoahkkin
OHD/GOD	Sámi vuoigatvuoda- lávdegotti evttohus áššemeannudan- ja ráđđádallanlága birra	Miessemánu 2013	li gárvvis.	
OHD/GOD	Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna		Bargame	
GRD	Stuoradiggediedáhus máilmmi ovdde- mus mearrabiebm- našuvnna birra	Ođđaja- gimánu/ guovva-mánu 2013	Gárvvis	Belohakkii ovttaoavilis
GRD	Vuotnalinjá- ráddjemat	Golggot- mánu/juov- lamánu 2013	Gárvvis	Belohakkii ovttaoavilis
GRD	Jahkásaš politihkalaš ráđđádallan- čoahkkin	Juovlamánu 13. b. 2013	Gárvvis	Ovttaoavilis
GRD	Máhtu čohkken- árvoháhkkan davvin	Olles jagi 2013	Gárvvis	Ovttaoavilis
DFD	Bargodokumeanta guovllu dearvvaš- vuodafitnodagaide jagi 2014	Golggotmánu 25.b. ja Skáb- mamánu 15. b. 2013	Gárvvis	Ovttaoavilis
DFD	Died. St. 34 (2012– – 2013) – Álbmotde- arvvašvuoda diedáhus	Njukčamánu 20.b. 2013	Gárvvis	Ovttaoavilis
GRD	Máhtu čohkken- árvoháhkkan davvin	Olles jagi 2013	Gárvvis	Ovttaoavilis
BD	Fága- ja diibmolohku ohppiide geain lea sámegieloahpahas	Cuoŋománu15 .b. 2013	Gárvvis	Ovttaoavilis
BD	Oahppoplánat dábálaš fágaide vuodđoskuvlii ja joatkkaskuvlii	Geassemánu 7. b. 2013	Gárvvis	Ovttaoavilis
BD	Evttohus rievdadusaide oahpahaslágas ja priváhtaskuvlálágas – earenoamáš oahpa- hus ja psykososiála biras	Ođđaja- gimánu 16. B. 2013	Gárvvis	Ovttaoavilis ²
BD	Sámi mánáidgárde- oahpaheddjiid oahppu	Geassemánu 26.b. 2013	Gárvvis	Ovttaoavilis
EBD	Ođđa eanamolsunláhka	Geassemánus 2012 – njukčamán- nu 2013	Gárvvis	Ovttaoavilis

Tabealla 2.1

Departemeanta/ direktorahtta	Fáddá	Áigi	Gárvvis/ ii gárvvis	ovttaoivilis/ ii ovttaoivilis
EBD	Eanamolsunriekti ja siskkaldas áššit boazodoalus – bargojoavkku ceggen ođđa eanamolsunlága olis	Guovvamánu/ njukč-amánu 2014	Gárvvis	Ovttaoivilis
OED	Bieggafápmu ja fápmolinjât Fosenis	Borgemánu 2013	Gárvvis	Ovttaoivilis, muhto beaide- girje- lasáhu- sain
OED	Ođđa 420 kV fápmokabel Ofuotas Báhc- cavutnii	Borgemánu 2013	Gárvvis	Ovttaoivilis, muhto beav- degirjelasá- huusain
NČE	Mosjøen bieggafápmorusttet	Geas- semánu 2014	Ii gárvvis	
NČE	Øyffjellet bieggafápmorusttet	Geas- semánu 2014	Ii gárvvis	
NČE	Haugroåsen bieggafápmorusttet – čielg- gadanprográmma	Suoid- nemánu 2013	Gárvvis	Ovttaoivilis
NČE	Hyllfjellet, Sognavola ja Markavola bieggafápmorusttet – čielggadanprográmma	Suoid- nemánu 2013	Gárvvis	Ovttaoivilis
NČE	10 smávafápmo- rusttega, Hemnes gieldda	Skáb- mamánu 2013	Gárvvis	Ovttaoivilis

¹ Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta oáččui 6. beaivvi golggotmánu 2013 rájes ovddasvástádusa dain áššiin mat ledje Ođasmahttin-, hálddahu- ja girkodepartemeantta vuolde. Ođđajagimánu 1. beaivvi 2014 ásahuvvui Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta. Ođasmahttin-, hálddahu- ja girkodepartemeanta heaittihuvvui seamma beaivvi.

² Sámediggi doarjui evttohusaid. Muhtin evttohusaide ledje Sámedikkis sierra mearkkašumit. Dat bohtet ovdan Prop. 129 L (2012–2013).

Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta

r á v v e :

Gieldda- ja ođasmahttindepartemeantas ráva golggotmánu 3. b. 2014 mii guoská Sámedikki 2013 doaimmaide sáddejuvvo Stuoradiggai.

Miellodus 1**Sámedikki 2013 jahkedieđáhus****1 Álggahus**

Sámediggi lea Norgga sámiid ovddasteaddji álbmotválljen orgána. 39 áirasa välljeuvvojit 7 válgabiires juohke njealját jagi. 2013:s välljejedje sámit Norggas odđa dievasčoahkkima ja odđa sámedigerádi.

Sámediggeválgga dollojuvvui čakčamánu 9. b. 2013. Válgaoassálastin lei 66,9 proseantta. Dán válgii lei vejolaš čálihit iežas Sámedikki jienastuslohku neahta bokte. 15005 olbmo ledje čálihuvvan jienastuslohku válgabeaivvi.

Sámediggi lea mearridan ahte jagi 2017 sámediggeválggas galgá leat vejolaš addit elektrovnnalaš ovddalgihtijienastaga buot riikka giieldain.

Válgaboáduš čájeha ahte mis ain lea dássidis sohka beadedáse deaddu Sámedikki áirasiid gaskkas, 49 % nissonolbmot ja 51 % almmáiolbmot. Dát lei gelbbolaš čalmmusteapmi das go leat 100 jagi dan rájes go nissonolbmot ožžo jienastanvuogatvuoda Norggas. Dat ahte gaskamearálaš ahki lea njiedjan, lea buorre mearkan boahhtevaš sámpolitiikkii. Dat čájeha ahte sihke listaevttiheddjiid ja Sámedikki dihtomielalaš bargu sihke ovttadássašvuodain ja rekrutteremiin, lea lihkostuvvan.

Geassemánus čohkkii Sámediggi álgoálbmogiid miehtá máilmmi Áltái álgoálbmogiid jagi 2014 máilmmikonferánsa ráhkkaneddi konferánsii. Máilmmi álgoálbmogiid áirasat sohpe oktasaš politihkalaš mihttomeriid máilmmikonferánsii. Seamma deatalaš lei kultuvrralaš ja sosiála bealli. Konferánsain nannii Sámediggi iežas nana riikkaidgaskasaš saji máilmmi álgoálbmogiid gaskkas, ja mii čájehemmet ahte mii vátna resurssaiguin nagodit čadahit stuorra proševttaid,

Sámediggi čalmmustahtii giellajagi 2013 dainna lágiin ahte álggaheimmet iežamet giellakampánnja «Sámás muinna – Saemesth munnjen – Sámásta mujna – Snakk samisk te' mæ». Dat lea riikkaviidosaš miellaguoddokampánnja mii lea erenoamážit jurddašuvvon nuoraid várás ja mas nuorat leat guovddázis kampánnja čadaheamis.

Dát leat áššit mat láhkásis leat veahkehan Sámedikki juksat jagi 2013 mihttomeriidis ja daid guhkesáiggi mihttomeriid ahte sámi álbmot oázžu dásseárvosaš ja vuoiggalaš meannudeami. Dát áššit leat ožžon stuorra beroštumi mediain ja lea oahppásat ollugiidda. Sámediggi bargá dattetge buot servodatsurggiid áššiguin mat gusket erenoamážit sápmelaččaide. Mii galgat láhčit dilálašvuodaid dasa ahte sápmelaččat sáhttet sihkarastit ja ovddidit iežaset gielas, kultuvrra ja servodateallima. Dan mii bargat maiddái dainna lágiin ahte addit doarjaga ovdamearkka dihtii lullisámi girkobláddái, dainna lágiin ahte registreret sámi kulturmuittuid go vistit galget huksejuvvot dahje bagadit sámi vistiid eaiaggáid, dahje dainna lágiin ahte čujuhit ráđdehussii ahte sámi álbmoga dárbbut boahhtevaš álbmotdearvvašvuodaáŋgiruššamis fertejit fuolahuvvot.

Sámediggi hálldaš oasi dain ruđain mat juolluduvvojit sámi áigumušaide stáhtabušehta bokte. Sámedikki bokte leat sápmelaččat Norggas ožžon muhtun muddui válddi kultuvrras, gielas, oahpašusaš, kulturmuittosudjalusaš ja ealáhusain. Sámedikki jahkedieđáhussii gullá Sámedikki jagi 2013 politihkalaš ja hálldahusaš doaimma. Vuodđun jahkedieđáhussii leat Sámedikki bušehta iešgudet áššesurggiid mihttomearit.

2 Sámedikki rámmaeavttut

2.1 Sámedikki ekonomalaš rámmaeavttut

2.1.1 Boađusrehketdoallu 2013

	Meark.	RR 2012	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Doaibmagolut						
Departemeanttaid juolludusat	1	368 619 000	400 763 000	400 763 000	0	0,0 %
Sámeálbmotfoandda reanttut	16	5 730 535	6 691 210	7 285 000	593 790	8,2 %
Doaibmabođuid submi		374 349 535	407 454 210	408 048 000	593 790	0,1 %
Váikkuhangaskaomit						
Váikkuhangaskaomit	2–15	252 645 515	294 829 929	292 058 000	-2 771 929	-0,9 %
Váikkuhangaskaomiid submi		252 645 515	294 829 929	292 058 000	-2 771 929	-0,9 %
Doaibmab. submi - váikkuhangaskaomit		121 704 020	112 624 281	115 990 000	3 365 719	2,9 %
Doaibmagolut						
Politiikkaš dási doaibma	17	24 258 212	25 831 843	22 140 000	-3 691 843	-16,7 %
Hálddahusa doaibma	18	94 440 455	98 169 984	98 257 773	87 789	0,1 %
Doaibmagoluid submi		118 698 667	124 001 827	120 397 773	-3 604 054	-3,0 %
Jahkeboađus		3 005 353	-11 377 545	-4 407 772	6 969 773	
Jahkebohtosa geavahus						
Eará iežaskap:ii	24	-3 005 353	11 377 545			
Geavahusa submi		0	0			

Sámedikki jagi 2013 rehketoallu čuovvu miellodussin jahkediedáhussii.

2.2 Bušeahhtaprošedyrat

Sámepolitiikka lea bušeahhta okta min deataleamos politiikkaš reaidu. Dálá bušeahhtaprošedyrat leat nu ahte sámediggerádis lea okta jahkásaš čoahkkin finánsaministariin mañit jagi bušeahttadárbbuid birra. Dasa lassin lea rádis čoahkkin dihto departemeanttaiguin iešgudet surgiid bušeahttadárbbuid birra.

Sámediggi ráhkada dál viehka viiddes listta mii čájeha bušeahttadárbbuid. Sivvan lea muhtumassii dat go juolludusoassi sámi áigumušaide sihke olles stáhtabušeahhta ektui ja juolludemiid ektui earáide, lea njiedjan 1998 rájes. Muhto lea maid dan geažil go váilot duohta bušeahttakonsultašuvnnat Sámedikkiin ekonomalaš rámmaid birra sámi áigumušaide.

Boađusin šaddá dávjá ahte ráđdehus bidjá ovdan dakkár ekonomalaš ángiruššama mii lea amas Sámediggái. Sámedikkis han galggašii leat guovddáš rolla sámi kultuvrra ja servodaga hábmemis ja ovddideamis. Sihke ráđdehussii ja Sáme-

diggái livčče dakkár vuoruheamit ávkin mat láhččet dasa ahte sámepolitiikka lihkostuvašii Sámedikki bokte. Dakkár čoavdinuohki eaktuda gulahalama ja ovttasbarggu gaskal ráđdehusa ja Sámedikki.

Dálá vuogis, dakkár rámmabušeahtain Sámediggái mii lea juogaduvvo 6 departemeantta gaskkas ja sámi áigumušaide mii lea juogaduvvon 10 departemeantta gaskkas, buktá hástalusaid dakkár ollislaš sámepolitiikka juksamii, mii maid doarju Sámedikki legitimatehta ja ovddasvásttolašvuoda.

Sámediggi lea čoahkkimis gielda- ja ođasmahttinministariin evttohan dan vejolašvuoda ahte mii ovttas sáhttit digaštallat ja árvvoštallat rievdasaid bušeahttavuogádahkii nu ahte šaddá dušše okta bušeahttapoasta Sámediggái.

2.3 Konsultašuvdnašiehtadusa praktiseren stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaska

Go sámit leat álgoálbmot, de lea sis vuoigatvuotta konsulterejuvvot áššiin main lea njuolgga mearkkašupmi sidjiide. Dat mearkkaša dan ahte

norgga eiseválddit leat geatnegahttojuvvon, álbmotrievtti bokte, konsulteret sámiguin áššiin mat leat deatalaččat sámi servodahkii. Stáhta ja Sámedikki gaskka lea dahkkojuvvon šiehtadus das movt konsultašuvnnas galget čadahuvvot. Konsultašuvdnaprosedyrat gusket juohkelágan áššiide mat sáhttet váikkuhit sámi beroštumiid njuolga.

Sámediggi vásiha ahte konsultašuvdnaprosedyraid čađaheapmi lea nannen sámedipolitiikalaš oktavuoda ja ovtasbarggu ráđdehusa ja Sámedikki gaskka. Sámediggi lea ilus go ráđdehus iežas politihkalaš geađejuolggis nu čielgasit lea dovddahan ahte konsultašuvdnaortnet galgá bisuhuvvot. Dattetge lea deatalaš ahte konsultašuvdnašiehtadusa jeagadit goappašat bealit, ja ahte beilin lea oktasaš áddejupmi das movt konsultašuvdnašiehtadusa galgá čadahit geavahas. Dás mii oaidnit ahte leat stuorámuš hástalusat Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaskasaš ovtasdoaimmamis.

Hástalus konsultašuvnna geavahas lea doallat rabasvuoda ja almmolašvuoda konsultašuvnnaid proseassa ja fáttá birra, ja dasto ahte mii bealit gudnejahttit proseassa ahte eat konkludere dahje váldde almmolaš oaiviliid čoavddusin. Sámediggi áigu eanet láchit almmolašvuoda daid árvvoštallamiid ja beroštusaide ektui maid mii geahččalit gozihit konsultašuvnnaid bokte. Stuorra oassi sámedipolitiikkas hábmejuvvo konsultašuvnnaid bokte. Danne lea Sámediggi sorjjavaš das ahte dán politihka hábmen dáhpáhuvá almmolaš diehtujuohkima ja ságastallama bokte. Jos dainna galggaš lihkostuvvat de bidjá dat alla gáibádušaid dasa ahte árrat ja čielgasit gulahallat hálddaha ja politihkalaš dásis.

Mearriduvvon konsultašuvdnaprosedyra leat praktiserejuvvon váldoáššis buori vuogi mielde mañimuš jagiin. Energiijasurggis lea posiitiivalaš ovdáneapmi danne go Oljo- ja energiijadepartemeanta konsultašuvdnačoahkkimis 2013:s čielgasit dovddahii ahte konsultašuvdnarutiinnat galget buoriduvvot nu ahte maiddái Sámediggi beassá oaidnit gaskaboddosaš árvvoštallamiid ja mearrádusevttohusaid. Vásihusat leat dattetge čájehan ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta ii leat nu čorgat konsultašuvdnageavahas ektui, go sihke dieđut bohtet mañná ja dávjá mañná go almmolaš oaivilat leat dahkkojuvvon, ja ahte dat unnán dahje ii obage čájet dáhtu gávnnahtit oktasaš čovdosiid. Sámedikki árvvoštallama mielde ferte Sámediggi joatkit ángiruššama Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta ektui vai oázžut ásahuvvot duohta konsultašuvnnaid sihke njuolga guoskevaš boazodolliiguin ja Sámedikkiin. Dát lea erenomáš deatalaš mañná go sámi searvan boazodo-

allohálddašeamis lea sakka fuoniduvvon mañná go guovllustivrrat heaittihuvvojede ođđajagimánu 2014 rájes.

Konsultašuvdnageatnegasvuohta álbmotrievtti mielde guoská maiddái Stuorradiggái. Stuorradiggi lea unnán dahje ii obage praktiseren dán áššiin main ii leat konsulterejuvvon ráđdehusain, áššiin main Stuorradiggi árvvoštallá spiehkastit konsulterejuvvon evttohusas, ja áššiin main lea ovddiduvvon árrasevttohus. Sámediggi lea váldán dán ovdan Stuorradikki presideantagottiin. Dás lea šaddan dat boadus ahte presideantagoddi lea sádden reivve fágálávdegottiide ja muittuhan daidda ahte Sámedikkis sámelága ja ILO 169 vuodul lea sierra vuoigatvuohta buktit cealkámuša ovdal go dahkkojuvvojit mearrádušat main lea mearkkašupmi sámi beroštusaide, ja ahte erenomáš oktavuodain sáhtta leat sivva čadahit konsultašuvnnaid Stuorradikki ja Sámedikki gaskka. Sámedikki árvvoštallama mielde ferte ovtasbarggu praktiserema Stuorradikki ja Sámedikki gaskka ovddidit viidáseappot gozihan dihte álbmotrievtti konsultašuvdnageatnegasvuoda áššiid meannudeamis mat gusket sámiide njuolga.

Konsultašuvnnaid bohtosat leat válddahuvvon fágakapihtaliin.

3 Giella

Váldomihttomearrin Sámedikki barggus sámegeielain lea oázžut eanebuid geavahit sámegeiela.

Sámediggi lea joatkán ángiruššama sámegeielain jagis 2013. Mii álggaheimmet giellakampánja mas nuorat leat hui deatalaččat, mii lágiheimmet stuorra giellakonferánsa ja mii leat lasihan doarjaga sámi giellaguovddážiidda.

Sámediggi lea joatkán ángiruššama sámegeielain 2013:s. Mii leat álggahan giellakampánja mas nuorat leat guovddážis, mii leat lágidan stuorra giellakonferánsa ja mii leat lasihan doarjaga sámi giellaguovddážiidda. Ovtas sámedikkiiguin Ruotas ja Suomas mii leat viimmat ožžon áigái giellaovttasbarggu. 2103:s ásahuvvui sámi fága- ja resursaguovddáš, Giellagáldu, vuos prošektan.

Ángiruššan sámegeielain dárbbasuvvo. Sihke danne go sámegeiela lea okta sámi kultuvrra nannoseamos geađejuolgguin. Muhto maiddái go hástalusat dán suorggis leat stuorrát.

Jagi 2012 sámi giellaiskkadeapmi čájehii ahte golmmas vihttasis välljejit geavahit dárogieala vaikke vel livččii lean vejolaš geavahit sámegeiela. Stuorámuš sivan välljet eret sámegeiela lea ahte váilot sánit ja ahte iežaset mielas eai hála doarvái

bures sámegeiela. Iskkadeapmi čájeha maid ahte leat hui stuorra erohusat giellagálggain, geavahanarenain ja giellaguottuin sihke gielaide gaskkas ja iešgudet riikaosiin.

Sámi giellabargui leat uhcán resurssat. Mii leat nagodan lasihit doarjagiid giellaguovddáziidda, muhto doarjagat sámegeiela hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide leat bissun guhká seamma dásis. Dát diedusge čuohcá daidda vuoigatvuođaide mat mis leat beassat geavahit sámegeiela go mii deaivvadit almmolašvuođain ja ahte dat almmolašvuohta mainna mii deaivvadit lea sámegeielat.

Eanedan dihtii sámi giellageavaheddjiid mii leat 2013:s vuoruhan doaimmaid 3 suorggis. Dat ledje sámegeielageavaheapmi, giellaarenat ja sámegeiela gáhtten ja ovddideapmi. Sámelága giellanjuolggadusat, doarjagat, hálddahuslaš resurssat ja ovttasbargu leat dat váikkuhangaskaoamit mat mis ledje das ahte ollašuttit min mihttomeriid sámegeiela ektui.

Sámegeielain bargojuvvo maiddá earret eará oahpahasasahusaid, kulturásahusain ja -doaimmabijuid, ealáhusdoaimmama ja organisašuvdnabargguid bokte. Dát barggut gieđahallojuvvojit eará fágakapihttaliin.

3.1 Sámegeiela geavaheapmi

Mihttomearrin dán suorggis lea eanedit ja nannet sámegeiela geavaheami. Mii háliidit ahte sámegeiella galgá leat lunddolaš vállet sámegeiela beaivválaš eallimis. Galgá leat vejolaš geavahit sámegeiela ja sámegeiella galgá leat oidnosit almmolašvuođas. Seammás mii fertet bargat dáinna ahte sámegeiela geavaheapmi nannejuvvo doppe gos giella lea rášis dilis.

Min deataleamos váikkuhangaskaoamit dán suorggis leat ekonomalaš doarjagat gielddaide ja fylkkagielddaide ja ohcanvuđot doarjagat giellaproševttaide. Mis leat maid álggahan iežamet proševttaid.

3.1.1 Sámeálga giellanjuolggadusat

Okta min deataleamos reaiduin barggus sámegeielain lea Sámegeiela giellanjuolggadusat. Sámediggi bargá dáinna ulbmiliin ahte giellanjuolggadusat galget ođasmahttojuvvojit sihkkarastin dihtii sámegeielagiidda vejolašvuođa geavahit sámegeiela deaivvadettiin almmolaš hálddahusain. Sámediggi lea jagis 2013 bargan viidáseappot dáinna áššiin ja áigu nammadit lánveggotti mii galgá čielgádit sámegeiela dili ja ovddidit doaimmabijuid mainna nannet sámegeiela. Sámelága giellanjuol-

gadusat addát viiddiduvvon vuoigatvuođaid beassat geavahit giela dihto guovllus, sámegeiela hálddašanguovllus. Dát hálddašanguovlu geavahuvvo dasa ahte definerejuvvojit vuoigatvuođat sámegeiela geavaheapmái maiddá eará lágain, earret eará go guoská vuoigatvuhtii oázžut oahpahas sámegeiela vuoddoskuvllas, mánáidgárddis, dearvvašvuođabálvalusain jed. Dat gáržžida vejolašvuođa sápmelaččaide oázžut sámegeielat bálvalusa hálddašanguovllu olggobealde. Sámedikki mielas dat ii leat riektá Norgga sámi álbmoga ektui, ahte eai leat seamma vuoigatvuođat sámegeiela geavaheami ja oahpahas ektui.

Sámediggi lea konsultašuvnnain Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttain (OHD) váldán ovdan gažaldaga sámelága giellanjuolggadusaid ektui ja mo sámegeiella galgá gáhttejuvvojit ja ovddiduvvojit maiddá boahteáiggis. Sámediggi háliida čielggadusa dán birra. Danne mii leat jagi 2014 bušeahtas juolludan ruđaid lánveggoddá mii galgá bargat viidáseappot dáinna áššiin.

3.1.2 Sámedikki giellakampánnja

Sámedikki giellakampánnja jagis 2013 «Sámás muinna – Saemesth munnjen – Sámasta mujna – Snakk samisk te' mæ» lei min stuorra ángiruššan geahččalit eanedit giellageavaheddjiid logu. Dát lea riikaviidosaš miellaguoddokampánnja mii lea erenomážit jurddašuvvon nuoraid várás. Kampánnja ulbmiljoavkun lea buot sámi nuorat, sihke sii geat hállet sámegeiela, sii geat máhttet veahás sámegeiela ja sii geat eai hálddaš sámegeiela.

Sámedikki mihttomearri lea ahte dát kampánnja galgá veahkehit loktet diehtomielalašvuođa sámegeiela geavaheami birra eanet oktavuođain, movttiidahttit oahppa sámegeiela, eanedit sámegeiela geavaheami eanet ja ođđa arenain ja ahte sámegeiella galgá oidnot ja geavahuvvojit almmolaš oktavuođain.

Sámediggi lea nammadan 24 giellaambassadevrra giellakampánnja oktavuođas. Dáid ambassadevrraid bargamuššan lea doaimmat buorin ovdagovvan ja movttiideaddjin oázžut eanebuid geavahit ja oahppat sámegeiela. Sámediggi lea hui rámis go lea ožžon dáid árjjalaš ja ángiris ambassadevrraid dán deatalaš doibmii.

Giellakampánnja álggahuvvui skábmamánus muhto lea dál juo ožžon stuorra fuomášumi ja lea dán rádjai lihkestuvvan hui bures. Ollugat jearahit buktagiid, ja miehtá Sámi leat galledan kampánjasiiddu. Kampánnja ii leat ožžon fuomášumi dušše Norgga bealde, muhto maiddá Ruota ja Suoma bealde. Mánus áiggis ledje badjel 500 gova

Govus 1.1 Ingor Ánte Ánte Mihkkal – Ánte Mikkel Gaup Guovdageainnus eret, oačču Sámedikki jagi 2013 giellamovttiidanbálkkašumi.

Bálkkašumi vuoti ovddida sámegeiela ja kultuvrra sihke iežas barggu bokte oahpaheaddjin, čállin ja juoigin. Erenoamážit iežas mitalusaiguin son lokte sámegeiela. Mitalusat heivejit buohkaide, sihke daidda mánáide mat leat oahppamin sámegeiela ja rávesolbmuid geat lea massán gielaset dáruiduhtima geažil.

Kilde: Govva: Per Ivar Somby

Instagrámmas mas kampánna hashtagat ledje geavahuvvon.

3.1.3 Sámedikki giellakonferánsa

Dan barggus ahte nannet sámegeiela ja eanedit dan geavaheami, leat dakkár arenat ja deaivvadansajit deatalaččat gos guovdilis áššit ovddiduvvojit ja digaštallovvojit. Sámedikki giellakonferánsa lágiduvvui 2013 skábmanánu ovtta Sámi lohanguovddážiin.

Konferánsa fáddán lei «Doaimmi guovtteeilatvuohta, mo juksat mihttomeari?» Sámediggi áigu eanedit sámegeiela logu ja eanedit sámegeiela geavaheami. Jus galgat juksat dáid mihttomeariid, de mii fertet ollu buorebut lihkestuvvat barggus doaimmi guovtteeilatvuodain. Guovtteei-

elatvuohta lea leamaš guovdilis fáddán mánja logijagi, ja dál lea deatalaš ahte mii geahčadit lea go strategiija doaimman ja mo mii duodai sáhttit juksat doaimmi guovtteeilatvuođa mihttomeari Sámi iešguđet giellaguovlluin. Konferánsa gieđahalai man deatalaš sámegeiela oahpaheami kvalitehta ja vuogit leat ja eanet diehtomielašvuohta vugiid ja beaivválaš giela válljemis leat.

Giellakonferánsii bohte servodaga iešguđet surggiid giellaolbmot ja oassálastin ii leat goassege ovdal leamaš nie buorre. Earret konferánsa čájehuvvojedje girjjit, oahpponeavvut, ja oahpahuvuogit. Giellaambassadevrrat juhke «Snakk samisk te'mæ»-boaluid ja muitaledje giellakampánna birra.

Konferánsa álgaheaddjit bidje ovdan odđa dutkama doaimmi guovtteeilatvuođa birra ja juogadedje iežaset vásáhusaid dan suorggis. Nu ožžo oassálastit odđa máhtu ja áddejumi fáttás.

3.1.4 Sámegeiela hálddašanguovlu

Sámegeiel hálddašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat leat deatalaš ovttasbargoguoimmit sámegeiela nannemis báikkálaččat. Sámediggi juolluda guovtteeilatdoarjagiid sámegeiela hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide. 2/3 oassi dain váikkuhangaskaomiin mat Sámedikkis leat gillii, juolluduvvojit njuolgga hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide. Rudat galget váikkuhit dasa ahte dáid guovlluid olbmot galget sáhttit gáhttet ja ovddidit gielaset, ja ahte sii galget bálvaluvvot sámegeilli almmolaš etáhtain ja dat galget váikkuhit ahte gielddat ja fylkkagielddat aktiivvalaččat galget sáhttit oainnusmahttit sámegeiela ja eanedit dan geavaheami almmolašvuodas.

Jagis 2013 bodii Raavrevijhke tjielte mielde sámegeiela hálddašanguovlui. Dát leat logi gieldda mielde sámegeiela hálddašanguovllus.

Sámediggi ja sámegeiela hálddašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat leat dahkan ovttasbargošiehtadusaid guovtteeilatvuodaruđaid geavaheamis. Sámelága giellanjuolggadusaid hálddašepmi lea vuodđun ovttasbargošiehtadusaide. Ovttasbargošiehtadusat veahkehit dasa ahte šaddá bastevaš gulahallan gaskal Sámedikki ja hálddašanguovllu gielddaid politihkalaš dásis. Sámedikkis lei oktasaš politihkalaš čoahkkin buot sámegeiela hálddašanguovllu sátnejodiheddjiiguin Kárašjogas guovvamánu dán jagi. Gielddat leat ovttasbargošiehtadusain ieža mearridan maid sii háliidit vuoruhit go guoská giela ovddidepmái. Go gielddat leat nu iešguđetláganat, de šaddet maiddái doaimmabijut iešguđetláganat. Gielddat leat dovddahan ahte guovtteeilatvuodaruđat eai

govčča daid duohta goluid mat gielddain leat guovttegielatvuoda bálvusaide ja ahte rámma iešguđet gildii ii leat stuorron mángga jahkái.

Sámediggái leat ovttasbargošiehtadusat deatalaš reaidun giellabarggu váikkuheamis ja čuovvolemis hálddašanguovllu iešguđet gielddas ja fylkkagielddas. Gielddaid ja fylkkagielddaid jahkásaš doaibmaplánaid ja čuovvovaš raporttaid bokte, ja áššemeannudeaddji njuolggá oktavuoda bokte ovttaskas ovttagain, oažžu Sámediggi buori visogova das mo giellabargu čadahuvvo guovttegielatvuodarudaid vehkiin.

Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadusaid bokte vejolašvuotta váikkuhit daid doaibmajuid ja strategijaid mat čadahuvvojit, sihke doaibmajuid jahkásaš vuoruheami bokte, ja šiehtadusaid ođasmahttima bokte. Sámediggi oassálastá Giellagiella forumii man gielddat ja fylkkagielddat dorjot ja masa sii oassálastet.

Olbmui olgobealde sámegeala hálddašanguovllu eai leat seamma vuoigatvuodát beassat geavahit sámegeala dahje vuoigatvuotta bálvusaide sámegeallii go deaivvadit almmolašvuodain. Danne lea Sámediggi bargagohtán ovttasbargošiehtadusaiguin gávpotgielddaiguin nannen dihtii sámi geala ja kultuvrra. Jagi 2013 dagai Sámediggi ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin. Šiehtadusa áigumuš lea váldit ovdasvástádusa sámi servodagas ja servodatovdaneamis Romssa suohkanis, hehttet negatiivva vealaheami ja ođasmahttit ja ovddidit ovttasbarggu gaskal Sámedikki ja Romssa suohkana.

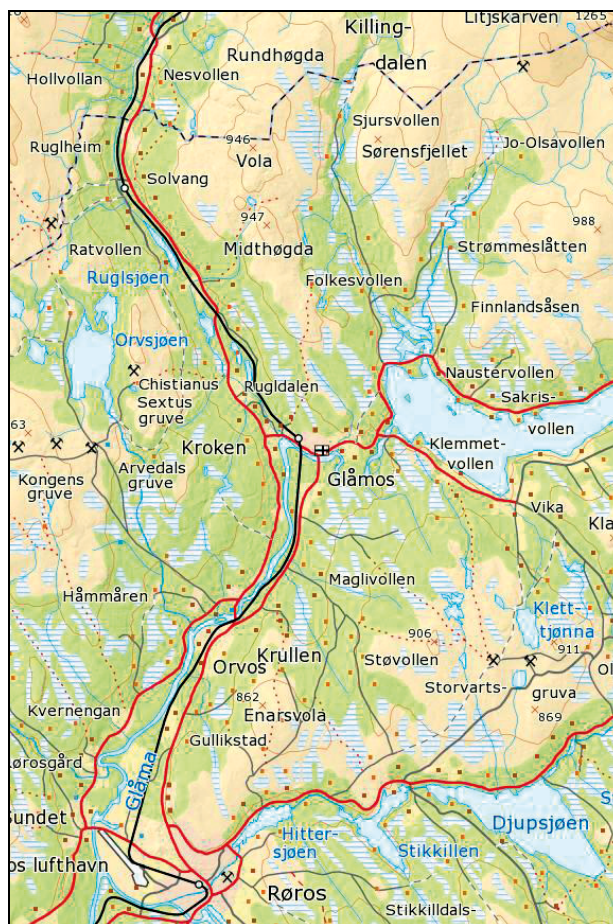
3.1.5 Sámi giellaproševttat

Sámediggi lea 2013:s várren 7,6 miljon ru. Giellaproševttaide. Doarjagat galget veahkehit dasa ahte sámegeala geavahepmi eaneduvvo ja nannejuvvo, ahte eanebut ohppet sámegeala ja ahte šaddet eanet arenat sámegeala geavahepmái.

Doarjja addojuvvui earret eará sámegealkursaide rávesolbmuid várás, giellaleairraide mánáid ja nuoraid várás ja báikenammaproševttaide, earret eará báikenammačoaggimiidda Plassje guovvlus.

Lea maid addojuvvon doarjja dakkár giellaarenaide mat nannejit njálmmálaš giellafievrrideami buolvaid gaskkas. Erenoamážit daid guovlluin gos giella uhccán gullo árbabeaivvis, lea deatalaš ahte boarráset buolva lea mielde giellafievrrideamis. Dat dagahivččii ahte suomansámit ja dajaldagat fievrriduvvojit buolvaid gaskkas.

Prošektaraporttat čájehit ahte mánga proševtta leat lihkestuvvan bures ásaht arenaid gos giella oahpahuvo ja gullo. Erenoamážit giella-

Govus 1.2 Sámediggi lea 2013:s dorjon báikenammaproševtta «Kartlegging og dokumentasjon av samiske stedsnavn i Rørosregionen».

Prošekta galgá kártet sámi báikenammaid ja dieduid das manne dat gohčoduvvojit danin. Lullisámi guovlluin leat uhccán sámi báikenamat čohkkejuvnon ovdal, ja dát prošekta adnojuvvo danin hui deatalaš bargun. Sámi báikenammaid čohkken lea deatalaš vai dat bohtet buorebut oidnosii dakkár guovlluin gos uhccán sámi báikenamat leat čohkkejuvnon, ja gos dárbu lea stuoris gáhttet ja nannet sámegeala. Sámi báikenammaid čohkken ja registren lea buorre vuohki oainnusin dahkat sámegeala dain guovlluin, erenoamážit go namat doaivumis bohtet oidnosii kártain ja geaidnogalbain. Prošektii lea juolluduvvon 300 000 ru.

Kárta: Kártadoaimmahat

guovddážit leat viššalis ohccit, sii leat ásahan mánga giellaarena giellaprošektarudaiguin. Dát leat maid mielde ovddideamen sámegeala nu ahte dat geavahuvo ja boahtá oidnosii dain guovlluin gos giella lea áitojuvnon. Tearbmaproševttat leat mielde ovddideamen sámegeala, vai dat šaddá ollesárvosaš geavahangiellan ođdaáiggi árgabeaivvis.

Vai sámegealla šattašii ollesárvosaš geavahangiellan ođdaáiggi árgabeaivvis, lea Sámediggi maidá dain jagi dorjon sámegealat «appaid» ráhkadeami, applikašuvnnat mat geavahuvojit mobiltelefonnain ja neahttabreahtáin. Sámediggi

lea addán doarjaga mobiltelefonnaaplikašuvnnaid ovddideapmái buot golmma sámegeili.

2013:s oaččuimet bohtosa ohcanvuđot giellaprošeavttaid doarjaortnega evalueremis. Evalueren guoskkai sidjiide geat leat ožžon doarjaga giellaprošeavttaide Sámedikki áigodagas 2007–2011. Evaluerema ulbmil lei iskat váikkuhit go giellaprošeaktaruđat dasa ahte Sámediggi juksá daid mihttomeriid maid mii leat bidjan doarjaortnegii. Lei maid vurdojuvvon oažžut gova doarjajuostáiváldiid doarjjageavaheamis, ja das mo doarjja hálddašuvvo.

Evaluerema váldoloahppajurdda lei ahte sámegeiela ohcanvuđot doarjaortnet lea buresdoaimbi ortnet, mii mihttomeriid, vuoruhemiid ja doarjjaruđaid hálddašeami bokte doarju sámi giellabarggu. Evalueren oaivilda ahte dat doaimmá «duktan» mii šaddada giellabarggu «rahkadasa». Stuoat servodatperspektiivvas dat rahkadas ovttasdoaimmá čavga sihke eará gielladoaimbajuiiguin ja dainna sámi giellapolitiikkain maid Sámediggi ja ráđđehus fievrredit.

Ortnega givrodat lea das ahte dat geahččaluvvo rievdaduvvot miedai miedaid ja heivehuvvot vásáhusaide ja ođđa máhttui dihto proševttaid dárbbu ja váikkuhusa vuodul. Dát rievdanmiedisvuohka orru váikkuheamen hutkáivuhitii ja ođđajurddašeapmái, ja dasa ahte movttiidahttit ovddidanbargui konkrehta proševttaid olggobealde.

Dat ahte doarjaortnet lea deatalaš veahkki sámegeiela nannemii, ii mearkkaš dattetge ahte ortnegis ii leat buoridan munni, dahje bealit maid sáhtta deattuhit eanet. Sámediggi lea álggahan doaimbajuiid mat buoridivčče sámi giellaprošeavttaid doarjaortnega.

Sámediggi lea ovttaoavilis evalueremiin das ahte jahkásaš vuoruhemiid berrešii doalahit dálá dásis ii ge lasihit. Sámedikkis galget ain leat dat vuoruheamit mat adnojuvvojit eanemus ulbmillažžan bajimus sámi servodatperspektiivva vuodul.

Evalueren rávve ahte doarjaortnet váldoáššis galgá vuoruhit gielladoaimbajuiid, ja ahte kulturdoaimbajuiid mas lea uhcit giellaoahpahuš, galget biddjojuvvo kulturdoarjaortnegiidda. Sámediggi lea ovttaoavilis dainna, muhto seammas ferte Sámediggi árvoštallat sáhtta go leat ulbmillaš vuoruhit kulturvuđot giellakurssaid maid, ere-noamážit dainna ulbmiliin ahte rekrutteret eanet almmáiolbmuid.

Go guoská bohtosiidda, mii čujuhit raportii iskkadeamis, Evaluering av Sametingets søkerbaserede tilskuddsordninger for samisk språk (sámegeiela ohcanvuđot doarjaortnegiid evalueren).

3.2 Arenat sámegeielaid várás

Sámi giellaguovddážit leat Sámedikki deataleamos ovttasbargoguoimmit sámegeiela ovddideami várás. Dat leat erenoamáš deatalaččat lagasbirrasii ja bohciidahttet ollu doaimmaid iežaset guovlluin. Danne lea Sámediggi nannen giellaguovddážiid ovddidandoarjagiid bokte ja sii lea ožžon lasihuvvot bistevaš doarjagiid.

2013:s leat áhahuvvun 2 ođđa giellaguovddáža, Gieleaerne, lullisámi giella- ja kulturguovddáš Raavreviikes ja Omasvuona giellaguovddáš mii lea mánggagielat giellaguovddáš Omasvuonas.

Sámi giellaguovddážit ožžot njuolggodoarjagiid Sámedikkis ásahtit arenaid sámegeielaid várás. Lea deatalaš ahte sámegeiela galgá gullot ja oidnot giellaguovddážiid doaimmaguovlluin. Sámediggi háliida árjjalaš ja eallinnávccalat giellaguovddážiid. Sámediggái lea buorre ovttasbargu giellaguovddážiiguin deatalaš ja ahte beassat gullat ovttaskas giellaguovddážiid dárbbuid ja sávaldagaid boahhteáigái. Danne oassálastá Sámediggi fierpmádatčoahkkimiidda giellaguovddážiiguin.

Manjá giellaguovddážiid evalueren 2012:s leat giellaguovddážit dieđihan ahte sii dárbbasit rámmaeavttuid mat leat buorebut einnostahttit. Dan lea Sámediggi čuoovolan dakko bokte ahte lea ása-han gaskaboddasaš poastta mii galgá váikkuhit dasa ahte giellaguovddážit ovttasráđiid Sámedikkiin ožžot ovddidandoarjagiid. Sámediggi mearridii 2013:s ahte ovddidandoarjja galggai geavahuvvot rávesolbmuidoahpahuškurssaide sámegeielas. Giellakurssat oahppočuoggáiguin mat addet gelbbolašvuoda, vuoruhuvvojede.

Sámediggi lea 2013 reviderejuvvon bušehtas nannen giellaguovddážiid dakko bokte ahte nannen giellaguovddážiid bistevaš doarjagiid. Giellaguovddážit čadahit aktiivvalaččat iešguđet giellaprošeavttaid iežaset guovlluin ja giellaguovddážit leat leamaš Sámedikki ohcanvuđot giellaprošeavttaid stuoarimus ohccit. Dieđut ruovttoluotta giellaguovddážiin sierra ovddidandoarjaga ektui lei ahte dát váikkuhii dasa ahte giellaguovddážit ožžo einnostahejolašvuoda ja sáhtte plánat ja álggahit giellakurssaid álgogeahčen jagi. Lea maid buorre go giellaguovddážit ain sáhttet ohat ruđaid eará dárbbuide Sámedikki giellaprošeavttaid bokte.

3.3 Sámegielaid gáhtten ja ovddideapmi

Sámedikki mihtomearri lea ahte sámegiella galgá geavahuvvot ja oidnot buot servodatsurggiin. Sámegiela geavaheapmi lea deataleamos eaktun dasa ahte sáhttit gáhttet ja viidáseappot ovddidit giela. Jus dát galggaš lea vejolaš, de dárbbasuvvo oktilaš tearbmabargu mii biddjojuvvo olahathtin digitála diehtovuoduid bokte mii dahká álkibun váldit fárrui odđa tearpmaid sátnegirjiin ja riektečállinprográmmain. Digitála olahathti sátnegirjiit ja riektečállinveahkkeneavvut leat áibbas dárbbaslaččat gielaid oktasaš norbmavuodu gáhttemis ja viidáseappot ovddideamis.

Buorre davviriikkalaš ovttasbargu dárbbasuvvo go galgá ovddidit giellapolitihkalaš ja giellafágalaš áššiid. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja normeren leat deatalaččat go galgá sihkkarastit oktasaš vuodu sámegillii.

Sámediggi lea ekonomalaččat veahkehan ráhkadit odđa ohcanvuodot elektrovnnalaš sátnegirji ja čadahit kurssaid Termwiki giellamielbargiide.

3.3.1 Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu

Sámi parlamentáralaš ráđdi ásahehne Sámi Giellagáldu odđajagimánu 1. b. 2013. Sámi Giellagáldu lea sámegielaid davviriikkalaš fága- ja resursaguovddáš. Guovddáš galgá gáhttet ja ovddidit dan kulturárbbi mii lea čadnojuvvon sámegillii. Dat galgá doaibmat fágalaš áššedovdi orgánan, mii čohkke ja láchá doaibmabijuid sámegielaid geavahepmái ja gáhttemii, ja guovddáš galgá oktiordnet sámi giellaovttasbarggu. Sámi Giellagáldus lea ovddasvástádus ovttas sámedikkiguin nannemis ja ovddideamis davviriikkalaš giellaovttasbarggu, nannemis ja ovddideamis sámegielaid vai giellajoavkkuid iešguđet dárbbut, hástalusat ja resurssat váldojuvvojit vuhtii ja riggudahttimis sámegiela ja sihkkarastimis dan bohteáiggi. Guovddáš ásahehne leat sámi giellabálvalusat čohkkejuvvon. Sámi Giellagáldu lea sámi álbmoga oktasaš ja seammás bajimus orgána gažaldagain mat gusket sámegillii.

Davviriikkalaš giellaovttasbargui gullá earret eará giellagáhtten, giellaovddideapmi, tearbmabargu, normeren, nammabálvalus, báikenamat ja diehtujuohkin giellafágalaš áššiin.

Sámi Giellagáldu lullisámegiela giellajuogus dohkkehii 2013:s oktiibuot 564 odđa tearpma. Julevsámegiela giellajuogusges dohkkehii 168 odđa tearpma. Davvisámegiela giellajuogusges dohkkehii 2013:s oktiibuot 1001 odđa tearpma. Anárašgiela giellajuogus dohkkehii oktiibuot 620

odđa tearpma. Dasa lassin anárašgiela giellajuogus normerii dan, mot loatnasániid galgá ráhkadit anárašgielas. Odđa tearpmat ja norpmat leat almmuhuvvon Sámi Giellagáldu neahttasiiiduin <http://samigiellagaldu.org/>. Dasa lassin Sámi Giellagáldu lea čadahán aktiivvalaččat giellagáhttema ja rávvendoaimma sosiála medias <https://www.facebook.com/SamiGiellagaldu>. Sámi Giellagáldus ledje jagi 2013 loahpas oktiibuot 930 liikojeaddji.

Sámi Giellagáldu ii lea sierra fysihkalaš orgána, muhto guovddáša juhkosat leat lávdaduvvon miehtá Sámi Norggas, Ruotas ja Suomas sámedikkiid bargiid bargosajiin. Guovddáš lea vuos geahččalanprošeakta maid mas mii leat oččodeamen bistevaš ruhtadeami. Guovddáš lea Sámi parlamentáralaš rádi vuollásaš.

3.3.2 Sámi tearbma- ja giellaovddidanbargu

Tearbmaovddideapmi mearkkaša odđa doahpaigiid ja ihtagiid heiveheapmi giellalaččat nu ahte lea vejolaš gulahallat daid birra sámegillii. Ollislaš terminologalaš čovdosat leat hui deatalaččat go galgá fuolahit sámegielaid oktasašvuodu.

Sámediggeráđdi almmuhii julevsámi – dárú / dárú – julevsámi digitála sátnegirji julevsámi giellakonferánssas Johkamohkis 2012. Dán jagi lea neahttasátnegirji almmuhuvvon Romssa universiteta Giellatekno ruovttusiidduin. Sámediggi lea dál heivehišgoahtán sátnegirji digitála hápmái nu ahte sáhtta geavahuvvot resursan plánejuvvon dáhtasátnegirjai.

Sámediggi lea bargagoahtán hállasyntesa ovddemiin davvisámegiela várás. Dát lea giellateknologalaš veahkkeneavvu buohkaide geain leat čállin- ja lohkanválttisvuodát ja geat dárbbasit veahkki teakstalohkamii skuvllas, barggus ja priváhta. Dát bargu dáhkko ovttas Divvun joavkkuin ja Giellateknoin. Sámediggi lea bálkahan Acapela Group AB ráhkadit teavstta hállamii davvisámegiela várás. Bargu lea álggahuvvon 2013 skábmamánu ja gárvves buvttá almmuhuvvo golggotmánus 2014.

Jorgaluvvon teavsttat dahket oalle stuora oasi dan teakstamearis mii beaivválaččat buvttaduvvo. Dat gokčet sámegielat olbmuid dárbbu oazžut diehuid iežaset gillii. Seammás jorgaluvvon teavsttat maiddái leat mángii áidna čállosat mat ovdanbuktet dihto áššesurggiid sisdoalu sámegillii ja leat ná deatalaš oassi sámegiela ovddidanbarggus. Sámedikki jorgaluvvon áššeteavsttat dahket stuora oasi servodaga sámegiel áššeteavsttain. Dát teavsttat leat maiddái mielde cieggadeamen áššemeannudangiela. Sámedikki buvttadan sáme-

giel teavsttat adnojuvvojit diehtogáldun sámi mediain ja leat maiddá dan láhkai mielde váikkuheamen almmolaš giellageavaheami. Sámediggi jorgala beaivválaččat teavsttaid sihke julev-, lulli- ja davvisámegillii.

3.3.3 Sámi báikenamat

Sámedikki báikenammabálvalus lea láhkageatnegahttojuvvon doaimma (gč. Báikenammalága). Sámediggi lea nammadan davvisámegiela, julevsámegiela ja lullisámegiela nammakonsuleanttaid. Nammakonsuleanttain lea fágalaš ovddasvástádus rávvemis guđe čállinvuogit galget evttohuvvot geavahuvvot almmolaččat. Sámedikki báikenammabálvalus rávve sámi báikenamaid geavaheamis gielladaide, journalisttaide ja earáide geat beroštit sámi báikenamain. Dieđut leat juhkkujuvvon almmolaš čujuhusaid, čoahkkebáikenamaid, gilliid namaid, geainnuid, gáhtaid ja sullasaččaid birra.

Sámi báikenamat geavahuvvojit eanet ja eanet. Mii oaidnit ahte Norgga servodat oaidná man mávssolaš dat lea ahte maiddá sámegiela namat registrerejuvvojit ja duodaštuvvojit oktanaga dárogielat namain. Sámi báikenamat bohtet eanet ja eanet oidnosii dađi mielde go Stáhta geaidodoaimmahat lea galbegoahtán sámegillii sámi guovlluin. Dat lea maid mielde gáhttemin sámi báikenamaid. Dattetge lea buoret gulahallan ja rutiinnat Stáhta geaidnodoaimmahagáin galbema oktavuodas sámegillii. Mii oaidnit ahte muhtumin leat ceggejuvvon galbbat mat leat boastut čállojuvvon ja/dahje main namat leat bardujuvvon boasttu vuoru mielde galbbain. Dan livččii sáhttit čoavdit jus Sámedikki báikenammabálvalus lei oázžut dieđuid Stáhta geaidnodoaimmahaga doaimmaid birra galbema oktavuodas sámegillii.

Hápmira suohkan lea mearridan galbet sámegillii suohkanis. Stáhta geaidnodoaimmahat ii miehtan dasa álggos, go Hápmira suohkan ii lean mielde sámegiela hálddašanguovllus. Sámediggi lea fuomášuhtán dan ahte njuolggadusat mat gusket galbemii sámegillii leat vuodđuduvvon Báikenammaláhkii, ii ge lea juoga maid geaidnodoaimmahat ieš sáhtta mearridit. Danne lea Stáhta geaidnodoaimmahat rievddadan oainnus dán áššis.

Raavrevijhke suohkan lea ohcan Gonagasas stáhtarádis oázžut suohkana sámegiellama dohkkehuvvot, muhto ášši lea bisánan go lea bohciidan sierramielalašvuolta das mo sámi namma galgá čállojuvvo. Sámediggi lea ain gulahallamin suohkaniin ja Gonagaslaš Giella- ja Regiovdnadespartemeanttain áššis.

Sámediggái lea deatalaš oassálastit čoahkkimiidda ja semináraide main báikenammaáššit

digaštallojuvvojit vai beassá juohkit bidjat ovdan ja čalmmustahttit daid hástalusaid mat mis leat áššiin mat gusket sámi báikenamaide. Danne lea Sámediggi oassálastán jahkásaš ráddádallančoahkkimii Stáhta kártadoaimmahagáin ja eará báikenammakonsuleanttaiguin miehtá Norgga. Mii oassálasttiimet maiddá UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names) Davviriikkaid Divišuvnna konferánsii Tallinis, gos digaštallojuvvojedje báikenammaáššit mat gusket olles Davviriikkaide. Konferánsas digaštalle mo galgá čoavdit iešguđet guovlluid váttisvuodaid ja mo odđa dihtorprográmmat kártaid ja registariid várás ráhkaduvvojit iešguđet miellahttoriikkain. Eará deatalaš ášši lei mo mii sáhttit dahkat báikenammaáššiid áššemeannudeami nu njuovžilin go vejolaš vai sámi báikenamaid geavaheami kvantitehta eaneduvvo ja kvalitehta buoriduvvo servodagas.

Doarjjajuolludemiid bokte lea Sámediggi mielde oázžut sámi báikenamaid čoahkkejuvvo, duodaštuvvot ja registrerejuvvo Norggas. Jagis 2013 juolluduvvui 1 347 000 ru báikenammaprošeavttaide.

4 Kultuvra

Sámedikki váldomihttomearri sámi kultuvrra ektui lea ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallin. Go lea juohkelágan kultureallin de dat váikkuha ealli báikegottiid go dat buktá doaimma, gullelašvuoda, loaktima ja identitehta, ja dasa lasin kulturvuodot bargosajiid.

Sámediggi lea, juksan dihte váldomihttomearri gozihan, ovddidan ja gaskkustan sámi kultuvrra girjáivuoda dainna lágiin ahte árijalaččat geavaha váikkuhangaskaomiid, ovttasbarggu bokte aktevráiguin mat barget sámi kulturovddideamiin, ja gulahallama bokte guovddáš, guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiiguin bargan nannet sámi dáidda- ja kulturovddideami rámmaeavttuid.

Okta Sámedikki stuorámus hástalusain lea sihkkarastit sámi kulturásahusaide buriid rámmaeavttuid ja ovdánanvejolašvuodaid. Proseassat mákset ollu ja gáibidit ollu áiggi. Sámedikkis leat 2013:s dattetge mánga buori ovdamearkka ja bohtosat maidda čujuhit.

Nuortasámi musea/Á'vv Saami Musea prošeakta lea gáibidan ollu áiggi, muhto 2013:s leat mii lihkestuvvan oázžut sadjai sihke organisatuvrralaš beliid konsoliderema ektui, láigošiehtadusa Stáhta huksenfitnodagain ja formalitehtaid vistti eaggátvuoda birra sadjai. Visti divodeapmi lea maiddá čadahuvvon. Dál lea vel bargun dušše

gárvvistit čájáhusa. Lea álggahuvvon magasiidna-
huksen museas, mii lea eaktun dasa ahte fievrridit
ruovttoluotta ja vurket dávviriid.

Báástede-prošeakta sámi dávviriid ruovtto-
luotta fievrridemiin – álggahuvvui formálalaččat
2013:s. Dainna lea Sámediggi hui duhtavaš. Ovt-
tasbargu Norgga álbmotmuseain ja Kulturhistor-
jjálaš museain lea leamaš ávkkálaš ja dan geažil
boahá prošeaktajodiheaddji sadjái Norgga álb-
motmuseas miessemánu 2014 rájes. Vaikko vel
Norgga kulturráđđi ruhtadage 500 000 ru vuost-
taš jagi ja Sámediggi juolluda sullii 1 miljon ru, de
lea dattetge stuorra hástalusat dan ektui ahte
movt sihkkarastit guhkes áiggi ruhtadeami ja
oážžut ruđa doarvái.

Sámediggi lea maiddá hui duhtavaš dainna go
ovttasbargu ja gulahallan dáiddárorganisašuvnna-
guin dađistaga buorrána. Dáiddáršiehtadus ja
šiehtadallamat 2013:s ja dasto guorahallamat odđ-
a válđošiehtadusas lea leamaš buorit ja konstrukti-
ivvalaččat. Dáiddáršiehtadusas lei stuorát rámma
go goassige ovdal ja Sámediggi lea duhtavaš go
lasáhus manná nannet dáiddáriid rámmaeavttuid.

Ovttasbargu ja gulahallan min kulturásahusa-
guin lea maiddá buorránan 2013:s. Vuosttažettiin
daid gulahallančoahkkimiid bokte mat Sámedik-
kis lea leamaš eanaš áhahusaiguin. Sámedikkis
lea maiddá buorre ovttasbargu Norgga kultur-
ráđiin mángga oktavuodačuoggá ektui, ja mis lea
leamaš čoahkkimat sihke vásihuslonuhallama,
gelbbolašvuoda fievrrideami ja eará ovttasbarggu
birra mat váikkuhit sámi kultuvrra nannema.
Sámediggi lea hui duhtavaš go ovttasbargu ja
gulahallan Kulturdepartemeanttain lea leamaš
buorre ja ávkkálaš 2013:s.

Sámedikkis lea guktii jagis hálddahaslaš okta-
vuotačoahkkimat Kulturdepartemeanttain gos
juohkit dieđuid nubbi nubái ja ságaškuššat áige-
guovdilis áššiid birra. Politihkalaš dásis ii lea á-
huvvon fásta ortnet čoahkkimiid várás kulturde-
partemeanttain, nugo lea mángga eará departe-
meanttain. Sámediggi lea dovddahan ahte háliida
nannet dán lágan ovttasdoaimmama.

4.1 Sámi kulturbargoarenat

Sámi áhahusat lea deatalaš aktevrat ja ovttasbar-
git sámi dáidda- ja kultureallima ovddideamis, ja
maiddá deatalaš infrastruktuorra sámi kulturbar-
giid várás. Dat lea odđahákan-, gaskkustan- ja
ovddidanarenat, gos sámi giella ja kultuvra lea
guovddáži. Oassin áhahusovddideamis lea
deatalaš gozihit áhahusaid doaimmaid ja fágalaš
sisdoalu.

Sámi áhahusat lea dávjá sámi kultuvrra čájá-
husbáikin, go oahppaásahusat, báikegottiid olb-
mot ja turisttat dávjá vižžet doppe dieđuid sámi
servodaga birra. Dán geažil ferte áhahusaid láchit
galledanarenan, nu ahte dain lea alla dási dieđut
sihke mii guoská sisdollui ja čalmmustanvuohká.
Sámi áhahusat fálet gelbbolašvuodabargosajiid
sámi báikegottiin, doppe gos sámi servodat dár-
baša nana áhahusaid dálá ja boahhteáiggi hástalu-
said ja rievadanproseassaid ektui.

Sámediggi doallá jeavddalaččat oktavuotačo-
ahkkimiid daid sámi kulturásahusaiguin mat ožžot
njuolggodoarjaga Sámedikki bušeahtas. Čoahkki-
mat lea dieđuid juohkin ja fágalaš ságaškuššamiid
arenat, gos fáddán lea bušeahtta ja diehtajuohkin
áige-
guovdilis áššiid birra ja ságaškuššamat daid
birra. Oktavuotačoahkkimat lea buoridan gula-
hallama ja ságaškuššamiid áhahusaid vejolaš
hástalusaid birra maid ovddabealde áhahusat ja
Sámediggi lea. Áhahusaid iežaset ovddasvástádus
iežaset ovdáneami ektui ja Sámedikki rolla ovddi-
deami ektui lea fáttat maiguin Sámediggi háliida
bargat viidáseappot.

Oassin gelbbolašvuoda bajideamis sámi kul-
turásahusain, lágidii Sámediggi stivraseminára
gosa buot stivralahtut ja beaivválaš jodiheaddjit
ledje bovdejuvvon. Válđofokusin ledje gáibádušat
ja njuolggadusat mat gusket sierra organisašuvd-
navugiide, ja stivrabargui oppalaččat. Sámediggi
áigu 2014:s joatkit barggu ja fállat gelbbolašvuoda
buoridanfálaldagaid sámi kulturásahusaide.

Odđá sámi kulturviesuid várás lea biddjojuv-
von viessoláigoortnet. Prosedyra válđá vuolgg-
saji stáhta viessoláigoortnegis. Dás lea ceahkkálas
prosedyra, mii čájeha movt ovddasvástádus Sáme-
dikki ja Kulturdepartemeantta gaska juogaduvvo
go guoská evttohusaide, mearrádušaide ja buš-
ahta váikkuhusaide dalle go odđá viessoláigoruh-
taduvvon sámi kulturviesut áhahuvvojit.

4.1.1 Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhahusat

Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhahusat
galget oainnusmahttit sámi kultureallima ja doaib-
mat sámi kultuvrra ovddidanarenan. Sámediggi
addá njuolggodoarjaga 12 kulturvissui ja kultur-
gaskkustan-áhahussii. Sierra áhahusaid sturrod-
at molsašuddá ollu, ja dat maid dat barget. Oktasaš
buohkaide lea ahte dain lea stuorra meark-
kašupmi sámi kultureallimii iežaset báikkálaš bir-
rasis.

4.1.1.1 *Sámi Dáiddaguovddáš/Samisk senter for samtidskunst*

Guovddáš lea 2013:s bargan odđa organiseren- ja stivrenvugiin. Sámi Dáiddaguovddáš ásahuvvui danne vuodđudussan čakčat 2013, ja Sámediggi lei mielde vuodđudeaddjin ovttasráđiid Sámi dáid- dačehpiid servviin. Vuodđudusa ollislaš vuodđo- kapitála lea 100 000 ru, mas Sámediggi juolludii 50 000 ru Sámi dáiddačehpiid searvai vuodđudus- kapitálan.

Sámedikki reviderejuvnon 2013 bušehtas vár- rejuvvojedje liigerudat Sámi dáiddaguovddáža fár- reheapmái earái lokálaide. Guovddáš galgá fárret stuorát ja heivvoleappo lokálaide mat leat ovddeš sámi álbmotallaskuvllas Kárášjogas.

Sámediggi lea maiddái duhtavaš go Sámi dáid- daguovddáži Kárášjogas lea sihkkarastojuvvon fásta doaibmadoarjja golmma davvinorgga fylkka- gieiddain odđa Davvinorgga kulturšiehtadusa bokte mii gusto ovdaáigodahkii 2014–2017.

4.1.1.2 *Várdobáiki*

Várdobáikki stivra lea bargan odđa organiseren- ja stivrenvugiin. Sin mielas sáhtta oasissearvi leat buorre čoavddus. Dán vuodul lea Sámediggi bov- den searvat oasissearvi, Várdobáiki OS ásaheap- mái. Searvvi ulbmilin lea ovddidit sámi giela, kul- turrá ja servodateallima guovllus viidáseappot.

Sámediggi lea ožžon Várdobáikki kulturviesu huksenplána. Plána árvoštallojuvvo odđa sámi kulturviesuid stáhta ruhtadanprosedyraid ektui.

4.1.1.3 *Oslo sámeviessu*

Oslo sámeviesu searvi lea rievdaduvvon oasisse- arvin Oslo Sámi Viessu O/S, ja das lea oasiska- pitálan 80 000 Norgga ru. Searvi vuodđuduvvui juovlamánus 2013 ja eiggádin leat Sámediggi, Oslo sámiid searvi, Oslo sámeálbmotbellodat ja Sámi sosialisttalaš searvi. Sámedikkis leat guokte lahtu stivrras.

4.1.1.4 *Álttá sámi kulturviessu*

Sámediggi lea čadahan ovdadutkama Álttá sámi kulturviesu várás. Mihttomearrin lea čuvgehit dárbbu sámi kulturviesu ektui Álttás ja makkár doaimmaid lea deatalaš vuoruhit. Ovdadutkan- raporttas válddahuvvojit njeallje sierra kulturvi- essomáalle, ja evttohuvojit sierralágan ovttasbar- govejolašvuodat sámi kulturviesu várás. Raporttas čuvgejuvvojit muhtun doaimmat maid sámi birra- sat Álttás háliidit galggašedje leat sámi kulturvie-

sus, dasa lassi čuvgejuvvo eará guovddáš dimenšuvnnaid birra mat váikkuhit mearrádu- saide viidáseappot ovdáneami, boahhteáigi plánaid ja mearrádusaid ektui.

4.1.2 *Sámi festiválat*

Sámi festiválat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovd- didit sámi ja álgoálbmogiid dáidaga ja kulturrá. Dat dollojuvvojit juohke jagi ja dat geasuhit olbmuid, artisttaid, dáiddáriid ja dáiddabargiid Sámis ja eará álgoálbmotservodagáin. Sámediggi lea doallan oktavuohtačoahkkimiid eanaš sámi festiválaiguin 2013:s. Festiválat leat girjái ja dat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi kultu- rrrá sierra vugiiguin. Njuolggodoarjagat addet festiválaide einnostanvejolašvuoda ja stabilitehta, muhto dát ii leat doarvai dan ektui ahte addit fes- tiválaide doaibmamuni bargat ámmátlaš vugiin ja oazžut doarvai olmmošlaš ja ekonomalaš resurs- said. Festiválat leat sorjaveččat eará doarjagis ja eaktodáhtolaš veahkis go galggaš duhtadit vuordámušaid kvalitehta ja sisdoalu dáfus.

2013:s bohte golbma odđa festivála mielde ort- negii njuolggodoarjja sámedikki bušehtas.

4.1.3 *Teáhter*

Sámi teáhterat leat deatalaš kulturvásihan- ja kul- turgaskkustanarenat, ja leat deatalaččat sámegiela geavaheapmái ja oainnusmahttimii. Sámediggi attii njuolggodoarjaga guovtti teáhterii Sámedikki 2013 bušehtas, dat leat Beaivváš Sámi Našunála- teáhter ja Årjelhsaemien Teatere AS. Njuol- godoarjagat maid dat ožžot, leat mielde váik- kuheamen dan ahte ásahuvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat, buvttadit lávdedái- daga alla dásis ja johttit lávdedáidagiin. Årjelhsa- emien Teatere lea odđasis organiserejuvnon Oasissearviin čakčat 2012, ja váldočoahkkin dollo- juvvojuvui njukčamánu 2013. Teáhter lea seamma lokálain go Norlánda teáhter isitsuohkanis Roavada suohkanis. Teáhter lea bures lihkestuv- van nissonolbmuid jienastanvuogitvuoda ávvu- jagi čájáhusain «Elsa Laula – nissonolmmoš guhte čuvkii rájái».

Okta deataleamos eavttuin sáhttit ovddidit Beaivváš Sámi Našunálateáhtera dáiddalaččat, lea odđa teáhtervistti ásaheapmi Guovdageidnui. Sámedikkis lea buorre gulahallan Beavvážiin odđa vistti hárrái, ja leat leamaš čoahkkimat prošeavtta ovdáneami birra. Beavváš Sámi Našunálateáhterii lea juolluduvvon 350 000 ru doarjja ásahusovddideapmái odđa teáhtervistti oktavuođas. Doarjaga ulbmilin lea ahte teáhter

ovddida lágga ja lagaš eaiggátvuoda huksenprošeaktii mii galgá sihkkarastit ahte Sámedikkis ja Stuorradikkis lea doarvái buorre mearrádu-svuodđu dahkat mearrádusa ođđa teáhtervisti hárrái.

Ođđa teáhtervisti galgá addit Norgii árvvolaš, ođđahutki ja dávgasis arena dáidaga ja kreativi-tehta várás. Ođđa teáhtervisttis galgá leat eanet go lávdedáidda: Dat galgá leat juohkelágan dáidda- ja kulturgaskkustanarena mii ovddida gelddolaš deaivvademiid ja bottuid davimus Norgas. Teáhter galgá leat rabas dakkár ovdanbuktimiidda ja dáidagii main lea báikkálaš, guovlulaš, nátionála ja riikkaidgaskasaš faggi. Dasa lassin galgá visti leat ávkin ovttá boahhteáiggi ealáhussii davvin: Mátkealáhus ja vásihusturisma.

Beaivváš lea doaibman 30 jagi lokálain mat juo álggu rájes oaivilduvvojede gaskaboddosaš lokálan. Lokálat lea boaresáigásaččat ja fuonit. Dat eai dohkke teáhtera doibmii, dain lea dohkketmeahtun bargobirasstandárda, dain lea dakkár lávdi mii álggage ii heive ođđaáigásaš teáhtera dárbbuide, ja lávddi ja báji gaskasaš gaska lossuda barggu hui sakka. Sámi mánáidteáhter Deanus lea mánaga jagi bargan sámezielat teáhterdoaimmiguin mánáid ja nuoraid várás. Dát bargu čatnasa kulturskuvlii, ja lea okta sámeziela mánngga doaimmas ja arenas. Sámediggi lea bušeahhtajagi 2014 várás várren 300 000 ru doaimmadoarjjan Sámi mánáidteáhterii Deanus.

4.1.4 Museat

Sámediggi attii doaimmadoarjaga guđa sámi museai 2013:s. Mii háliidit ahte dát ruđat galget leat mielde suodjaleamen, hálddašeamen ja gaskkusteamen sámi kulturhistorjja báikegottiin.

4.1.4.1 Saemien Sijte

Saemien Sijte oazžu doaimmadoarjaga Sámedikkis bušeahas sihke kulturviessun ja musean. Saemien Sijtes lea dat hástalus, ahte museas ii leat dat vistestandarda mii gáibiduvvo, go galgá sáhttit doaimmat árrjalaš deaivvadanbáikin ja čájáhusbáikin sámi kultuvrra várás.

Saemien Sijte ođđa vисти ovdaprošeakta gárvvistuvvui badjel jahki dás ovdal, muhto proševtas váilu ain ruhtadeapmi stáhta bealis ja danne ii sáhte čadahuvvot. Deatálaš čoavddusin leat ceggejuvnon barttat ja bráhkát olggobeallái váldovistti bargiid várás.

Ođđa visttis galgá leat dat váikkuhus ahte buktit dihtomiellalašvuoda máttasámi kultuvrra ja dan

gaskkusteami ektui. Dat livččii signálavisti Snoasas erenoamáš arkitektonalaš árvvuiguin, mii váikkuhivččii maiddái sihke gieldda ja guovllu beaggima. Dasa lassin sihkkarastášii ásaheapmi deatálaš bargosajiid ja maiddái buvttihivččii ođđa bargosajiid.

Saemien Sijte ođđa vисти ruhtadeapmi lea leamaš bajás vuoruhuvvon Sámedikkis 2013:s ja galgá ain leat dat 2014:s.

4.1.4.2 Sámi dáiddamusea

Stáhta huksenfitnodat lea čadahán barggu, ja lea sádden Sámi dáiddamusea proševtta huksenprográmma. Huksenprográmmas leat earret eará dilenanalisa ja prográmmaárvvoštallan. Sámi dáiddamusea plánejuvvo ásaheavvot SámiVuorkáDávviirid däláš visttiid oktavuhtii. Bargu mii guoská däláš rusttega eaiggátvuoda, hálddašeami, doaimma ja bajásdoallama čielggadeapmái, ii leat loahpahuvvon.

Stáhta huksenfitnodat lea dattetge dovddahan positiivvalaš miellaguottu dasa ahte čoahkkerustet lea mielde Stáhta huksenfitnodaga plánain maŋŋá go ođđa vисти gárvvásmuvvá ja däláš vисти máhcahuvvo/ rievdaduvvo. Dát sorjá das ahte háliidit go vисти eaiggádat, sirdit vисти Stáhta huksenfitnodahkii nugo dat dál lea. Eaiggádat SámiVuorkáDávviirid eaiggátstivrra bokte leat dieđihan Sámediggái ahte sii eai dáhto addit ovdasvástádusa vисти eaiggátvuodas Stáhta huksenfitnodahkii. Dáiddamusea sáhtta leat váttis duohtan dahkat SámiVuorkáDávviirid vисти oktavuhtii, jos eaiggádat eai dasa mieđa. Sámedikkis eai leat eará ruhtadanmállet dáiddamusea duohtan dahkamii, go ođđa sámi kulturviesuid viessoláigoruhtadanortnet. Proševtta ovdáneapmi lea bissánan.

4.1.4.3 RiddoDuottarMuseat

SámiVuorkáDávvirat eaiggátvuodđudus mearridii cealkit eret doaimmašiehtadusa doaimmavuodđudusain RiddoDuottarMuseat ođđajagimánu 1. b. 2014 rájes. Šiehtadus guoskkai museai SámiVuorkáDávvirat Kárásjogas. Biddjojuvvui bargojoavku mas ledje mielde eaiggádat ja Sámediggi. Bargojoavku buvttii evttohusa ain doaimmat RiddoDuottarMuseat vuollasažžan däláš doaimma vuodul, veahás muddemiin. Eaiggátvuodđudus SámiVuorkáDávvirat mearridii maŋidit doaimmašiehtadusa eretcealkima ovttain jagiin. Sámediggi, eaiggádat ja RiddoDuottarMuseat áigot dán áigodagas bargat viidáseappot dan ektui ahte bisuhit doaimma SámiVuorkáDávviiriin.

4.1.4.4 *Bååstede – sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrriideapmi*

2012:s vuolláičálii Sámediggi intenšuvdnašiehtadusa Norgga álbmotmuseain ja Kulturhistorjjálaš museain ahte fievrridit ruovttoluotta birrasii 2000 sámi dávvira sámi museaide. Norgga álbmotmusea ja Kulturhistorjjálaš musea ráhkkanahttet dál dán barggu.

Proseassa sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrriideamis lea rehkenastojuvvon máksit 20 miljon ru. Dasa lassin lea rehkenastojuvvon ahte magariinnaid/čájáhuslokálad ođasteapmi šattašii máksit birrasii 17 miljon ru. Sámediggi ieš lea várren 1 miljon ru jahkái dan njealji jagis maid proseassa lea jurddašuvvon bistit. Dasto fertet sihkkarastit ruovttoluotta fievrriideami ruhtadeami. Sámedikki oaivila mielde lea dás nationála dásis ovdasvástádus, ja ahte lea dárbu prinsihpalaččat čielggadit Bååstede-prošeavtta ruhtadeami ovdasvástádusa birra ollislaččat.

Álgoálbmogiid kulturárbbi ruovttoluotta fievrriideami ášši lea áigeuovdilis áššečuolbma miehtá máilmmi. Dát boahdá das go álgoálbmogiin lea vuoigatvuohta sin iežasat kulturárbbái, mii lea nannejuvvon riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain. Áigodagas 1984–2004 leat fievrriduvvon ruovttoluotta 35 000 dávvira Københámmanis Nuuk:ii (Ruonáana), proseassa maid mii dovdat namain UTIMUT («ruovttoluotta» inuihttagillii). Dat lea várren dat buoremusat lihkestuvvan ruovttoluotta fievrridanášši álgoálbmogiid kulturárbbis, ja danne lea sávahahtti bargat viehka muddui seamma málle mielde go UTIMUT. Dánstáhta stáhta mávssii ollislaččat dán proseassa.

4.2 **Dáidda ja kultur bargu**

Sámediggi bargá dan ala vai sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš girjjávuotta oainnusmahttojuvvo servodagas. Mii áigut láchit govda ja buori kulturfálaldaga sámi álbmoga várás. Dán barggus lea sámi dáiddáršiehtadus deatalaš, ja dasto sierra váikkuhangaskaoamit.

4.2.1 *Sámi dáiddáršiehtadus*

Sámediggái lea deatalaš láchit buriid rámmaeavttuid ja bargoeavttuid sámi girjjálašvuoda, musihka, dánssa, teáhtera, filmma, govvaáidaga, dáiddaduoji ja eará dáiddalaš vugiid háhkamii ja gaskkusteapmái. Dán vuodul dahke Sámediggi ja Sámi dáiddárráđdi 2004:s ovttasbargošiehtadusa das ahte bealit čađahit jahkásaččat šiehtadallamiid sámi dáiddáršiehtadusa rámma birra. Golggot-

mánus 2013 sohpe bealit ahte dáiddáršiehtadusa rámma 2014:s galgá leat 6 870 000 ru.

Bealit leat dasto ovttaoavilis ahte šiehtadusinstituhtta galgá maiddá leat oppalaš dáidda- ja kulturpolitihkalaš doaibmajuid ja hástalusaid ovddidan- ja guorahallanarena. Dát formaliserejuvvo juohke gida gulahallančoahkkima bokte.

Dáiddáršiehtadus lea deatalaš láchit muhtun fásta ja einnostanvejolaš ekonomalaš rámmaid sámi dáidagii. Dáiddáršiehtadus evaluerejuvui 2012:s olggobeali vehkiin, ja Sámediggi lea lagaš ovttasbargguin ja lágga gulahallamiin Sámi dáiddárráđiin álgán oččodit ođđa ovttasbargošiehtadusa.

4.2.2 *Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit sámi dáidda- ja kultur bargu*

Sámedikkis leat muhtun ekonomalaš doarjjaortnegat sámi dáidda- ja kultur bargu. Sámedikki ohcanvuodot váikkuhangaskaoamiid evalueren kultursuorggis 2010:s čájeha ahte dát ruđat leat mielde ovddideamen sámi servodaga. Eanaš prošeavttaid maidda Sámediggi addá doarjaga ii livččii vejolaš čađahit dáid váikkuhangaskaoamiid haga.

4.2.2.1 *Musihka, girjjálašvuotta ja govvasárggusráiddut*

Sámedikkis lea ohcanvuodot ortnet musihka, girjjálašvuoda ja govvasárggusráidduid almmuheapmái. Dánna ortnegiin háliidit mii oážžut eanet olbmuid lohkat sáme gielat girjjálašvuoda ja guldat sámi musihka.

Musihkkaalmmuhemiid oktavuodas lei Sámedikki bušehtas vuoruhuvvon doarjja nuorra sámi artisttaide, ođđa sámi musihkkii ja árbevirolaš luohái. Ohcciid govdotat lea viiddis sihke čeahkkádusa ja dan ektui masa ruđat ohccojuvvojit. Eanemusat ohcet doarjaga ođđa musihka almmuheapmái, dat leat earret eará luodi ja musihka oktavuodat instrumentalalaš ja geahččaleaddji musihkain. Árvvoštallama vuodđun deattuhuvvo kvalitehta mii mearkkaša dan ahte ohcamat ja sáddejuvvon demoveršuvnnat árvvoštallojuvvojit vudolaččat. Sámediggái bohtet ollu ohcamat, ja ollu buriide musihkkaalmmuhemiide addojuvvui doarjja dán ortnegis. Go kvalitehta deattuhuvvo, de sáhttet prošeavttat molsašuddat proseanttaid mielde vuoruhemiid ektui. Prošeavttat mat ožžot doarjaga sáhttet molsašuddat sámi mánáidlavlagiid almmuheami, sámi geahččaleaddji musihka, ja árbevirolaš luodi almmuheami gaskka. Sámedikki mielas lea buorre go maiddá máttasámi

luohti lea mielde juolluduvvon prošeavttaid gaskas.

Doarjaortnega mihttomearrin lea almmuhit girjjálašvuoda mii movttiidahtta buktit sámegielat girjjálašvuoda lohkkiiide. Dán ortnega siskkobealde lea Sámediggi várren ruđaid sihke čáppagirjjálašvuhtii ja fágagirjjálašvuhtii sámegillii, ja dasto populára/máilmmigirjjálašvuhtii čáppagirjjálašvuoda siskkobealde mánáide ja nuoraide jorgaluvvo sámegillii. Lassin dábalaš girjealmmuemiide, lea doarja addojuvvon maiddá jietnagirjiiid ja digitála almmuhemiid dán ortnega siskkobealde.

Sámediggi vásiha ahte ohccit ortnegis leat ollu. Ohcciidlohku lea juohke jagi mealgat stuorát go maidda mii nagodit addit doarjaga, ja dát dagaha dan ahte mii juohke jagi fertet hilgut ollu buriid ohcamiid sámi girjjálašvuoda prošeavttaide. 2013:s lei Sámediggi várren bás 6 miljon ru dán ortnegii, ja bohte oktiibuot 69 ohcama girjjálašvuoda almmuheapmái ja ohcamat ledje oktiibuot 16 miljon ru ovddas.

2013:s juolludii Sámediggi buohkanassii 26 girjeprospektii doarjaga. Doarjja lea addojuvvon sihke máttá-, julev- ja davvisámegielat almmuhemiide. Almmuhemiin mánáide ja nuoraide sáhttit namuhit Elle Márjá Vars mánáidgirjii «Baháni-hkkánis bustávat», Siri Broch Johansena nuoraidromána «Mun lean čuoigi» ja Marit Anne Sara nuoraidromána «Doaresbealde doali». Dasto lea addojuvvon doarjja Kirste Paltto odđa romána «Gávdnu guhkkin várís» almmuheapmái. Sámediggi lea addán doarjaga maiddá Anders Larsena «Beaiveálgu» 1912 odđa almmuheapmái, mii lea dat vuosttaš romána mii lea almmuhuvvon sámegillii. Populára/máilmmigirjjálašvuoda almmuheapmái mánáide ja nuoraide jorgaluvvon sámegillii, lea Sámediggi addán doarjaga earret eará Endre Lund Eriksena bálkkašuvvon nuoraidromána jorgaleapmái «En terrorist i senga». Sven Nordqvist vuosttaš girjá «Pettson och Findus» lea maiddá addojuvvon doarjja ja galgá almmuhuvvot davvi-, julev- ja máttasámegillii. Fágagirjjálašvuoda siskkobealde lea Sámediggi juolludan doarjaga earret eará Ann Rita Spein fágagirjái mii válddaha nuoraid ja gárrenvátisvuodaid, ja Haldis Balto fágagirjái mánáid várás mii válddaha borramuša ja dearvvašvuoda.

Doarjaga addima bokte sámi govvasárggusráidduid almmuheapmái doaivut mii sáhttit oazžut eanet lohkkiiid sámegiela girjjálašvuoda várás. Sámediggi lea addán doarjaga odđa Ságer 4 almmuheapmái maid ČállidLágádus almmuha. Sámediggi lea addán doarjaga maiddá projektii nu gohčoduvvon Sápmi, mii lea Runar Balto alm-

Govus 1.3 Kulturdáhpáhus Gáŋgaviikkas 2013 Gáŋgaviikka dáiddasearvi lea juohke jagi 2009 rájes lágidan kulturdoaluid Gáŋgaviikkas, festivála gos leat máŋggalágan kulturdáhpáhusat.

Okta festivála váldodáhpáhusain 2013:s lei Mari Boine konserta Slettnes fyr. Sámediggi lea addán 40 000 ru doarjjan dáid doaluid artistabálkkáziida.

muhemiid buoremus bihtáid čoakkáldat mat leat almmuhuvvon áviissain Ávvir ja Ságat.

4.2.2.2 Sámi lágádusat

Sámediggi háliida bisuhit gelbbolašvuoda sámegielas lágádusain ja ahte dat gozihit servodatbeali. Várrejuvnon submi sámi lágádusaide juogaduvvo lágádusaide vuodđodoarjjan, aktivitehtadoarjjan ja doarjjan márkanfievrrideapmái ja juogadeapmái. Sámediggi lea duhtavaš lágádusaid servodatovdasvástádusain sámegiela siskkobealde, go dat almmuhit sámegillii unnimusat 75 % bruttogávpejođus, nugo gáibiduvvo juolludaneavttuid mielde.

Sámedikkis lea leamaš oktavohtačoahkkin SALAS:iin (sámi lágádussearvi) čakčat 2013, man ulbmilin lea nannet sámi lágádusaid rámmaeavttuid.

4.2.2.3 Kulturdoaimbajibij

Sámediggi lea addán doarjaga vai New York álbmot beassá oaidnit movt ráppa mii bodii gávpegis, joavddai Norgii, ja erenoamážit davvisápmelaš ráppárii Slincraze, namma Nils Rune Utsi, guhte lea maiddá dokumentárafilmma «Maze represent» váldoperšovdna. Dáhpáhus bovtii beroštumi New York:s. Kulturdoaimbajibijuid ruđat leat mannan juohkelágan kultuvrralaš doaimmaide miehtá riikka. Suorggit mat leat mielde leat; artistabálkkázat festiválain ja eará musihkkadoaluin nati-onála dásis ja riikkaidgaskašat, filmbabuvtta-deamit mánáid, nuoraid ja rávisolbmuid várás,

dáidda- ja duodječájáhusat, teáhter mánáid ja nuoraid várás, sámi girjjálašvuoda gaskkusteapmi bibliotekain ja girjjálašvuodafestiválain, sámi álbmotbeaivvi čálmusteapmi ja eará ávvučálmusteami. Sámediggi oaččui ollu ohcamiid ollu buriid prošeavttaide. Vátna ruđaid geažil eai buohkat ožžon doarjaga. Oktiibuot juolluduvvojedje ruđat 108 prošeaktii sierralágan sámi kulturaktivitehta prošeavttaide.

4.2.2.4 *Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat*

Ortnet lei odas 2013:s ja lea ain hui álgodásis. Ortnege váldomihttomearrin lei váikkuhit ođđahkama sámi ásahusain ja eará dáidda- ja kulturgaskkustanarenain. Bealli ruđain addojuvvui Norgga Álbmotmusea sámi kulturárbbi – Bååstede ruovttoluotta fievrridanprošeaktii. Oassi loahppa ruđain manai earret eará Riddu Riddu ángiruššamii addin dihte sámi artistaide riikkaidgaskasaš lávddi, Guovssu Production:ii čállit libretto The Journey ja Elin Kávena almmuheapmái riikkaidgaskasaš artistan. Oktiibuot ožžo 14 sierra prošeavtta doarjaga dán ortnegis.

4.2.3 *Sámeálbmoga ávvudeapmi 2017*

Guovvamánu 6. b. 2017 lea čuohte jagi dassái go vuosttaš sámeálbmoga riikačoahkkin dollojuvui metodistagirku Troanddimis. Dát lea deatalaš dáhpáhus mii berrešii čálmustuvvot ávvudeamiin nátionála dásis. Ávvudeami mihttomearrin lea gaskkustit máhtu sámiid, sámi kultuvrra ja historjja birra, ja čájehit man deatalaš historjjálaš ovdáneapmi álgoálbmogin lea. Ávvudeapmi galgá váikkuhit searvama ja ángiruššama demokratiija ektui, ja láchit ávvudeami maiddá olggobealde Trøndelága fylkkaid.

Norgga stáhta berre čálmustit dán ovtta Sámedikkiin, Troanddima suohkaniin ja Mátta-Trøndelága fylkkasuohkaniin. Kultuvra lea guovddáš oassi ávvučálmusteamis 2017:s. Mii sávvat ahte guovddáš eiseválddit, Sámediggi, Troanddima suohkan ja Mátta-Trøndelága fylkkasuohkan ovtta guorahallet vuordámušaid ja ambišuvnnaid ávvudeami oktavuodas.

Sámediggi lea 2013:s addán doarjaga 100 000 ru nátionála čálmusteami 100 jagi ávvudeami ovdaprošeaktii vuosttaš sámi riikačoahkkima rájes 2017, ja searvá stivrenjovkui ovttrasáđiid Troanddima suohkaniin, Mátta-Trøndelága fylkkasuohkaniin ja Sámi ovddastusain Sámi Lanja oktavuodas Troanddimis.

4.3 **Valáštallan**

Sámediggi lea iežas bušehtas 2013:s juolludan aktivitehta- ja doaibmadoarjaga guovtti sámi valáštallansearvá, Sámiid valáštallanlihttui-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N) ja Sámi heargevuodjin-Lihttui/Sami Reindeerrace-Federation (SHL). Go váilu aktivitehta- ja rehketdoalu raporterena jagi 2012 ovddas, de ii leat Sámi spábbačiekčanlihttu/Samisk fotballforbund (SSL) ožžon juolluduvvon njuolggodoarjaga Sámedikkis 2013:s. Sámediggái lea deatalaš ahte sámi valáštallanorganisašuvnnat leat mielde láchimin valáštallamiid sihke govodat- ja njunušdásis, ja erenomážit deattuhit valáštallandoaimmaid mánáid ja nuoraid várás.

Sámediggi oaččui 2013:s speallanruđaid Kulturdepartemeantas. Ruđat galget válđoáššis geavahuvvot sámi mánáid ja nuoraid valáštallandoaimmaid láchimii, mat leat oassin árbevirolaš sámi kultuvrras. Sámediggi lea 2013:s juohkán speallanruđaid Sámiid valáštallanlihttui-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N) ja Sámi heargevuodjin-Lihttui/Sami Reindeerrace-Federation (SHL). Ruđat galget geavahuvvot mánáid ja nuoraid valáštallandoaimmaid láchimii, erenomážit heargevuodjima ja njoarosteamii oktavuodas.

4.4 **Mediat**

Deatalaš lea sihkarastit sámi mediagirjái vuoda oainnusmahttit sámi kultur- ja servodateallima. Sámi mediain lea dasa lassin deatalaš identitehtaduddjojeaddji ja giellaovddideaddji doaibma sámi servodagas. Sámediggái lea leamaš hui deatalaš ahte sámi álbmogis, lassin ásahuvvon fálladagaide áviissaid ja radio/TV siskkobealde, leat maiddá publikašuvnnat gos sámi gielat oainnusmahttojuvvojit.

4.5 **Sámi girkoáššit**

Sámediggi ja Sámi girkoráđdi leat dahkan ovtta-bargošiehtadusa mii mearkkaša dan ahte bealit dollet jahkásaččat ovtta-bargočoahkkimiid gos ságaškuššet áigeovdilis áššiid ja hástalusaid birra, ja gos geahččalit gávdnat čovdosiid dáidda. Sámediggi nammada maiddá ovtta lahtu ja várrelahtu Sámi girkoráđái.

Girku lea deatalaš ollu sámiide. Danne lea ge Sámedikki mielas deatalaš ja lunddolaš bargat áššiguin mat leat relevánta sámi girkoallimii. Sámediggi searvvai cuonomanus 2013 Girkočoahkkimii, mii lea Norgga girku bajimuš ovddaste-

addji orgána. Dasto searvvai Sámediggi maiddá sámii girkoheivviide mat lágiduvvojedje Mo i Ranas borgemánus 2013. Dát lea oktasaš doalut Norgga, Suoma ja Ruota ja Ruošša sámii girkoheivviide mat lágiduvvojedje Mo i Ranas borgemánus 2013. Dát lea oktasaš doalut Norgga, Suoma ja Ruota ja Ruošša sámii girkoheivviide mat lágiduvvojedje Mo i Ranas borgemánus 2013.

5 Bibliotekha

Sámedikki váldomihttomearri sámii bibliotekha-bálvalusas lea ahte olles sámii álbmot oččošii buori sámii bibliotekakafálaldaga. Bibliotekhat leat deatalaččat demokratiija, ja kultuvrra ja máhtu gaskkusteamii ektui. Ollu báikkiin lea bibliotekha kultuvrralaš guovddáš ja doaimma deaivvadansadjin. Bibliotekhat ja sámii girjebusset leat deatalaččat sámii giella-, kultur- ja historjagáldun.

Sámedikki bibliotekabargui gullet Sámedikki bibliotekha, njuolggodoarjja sámii girjebussiide, ja mii addit doarjaga dasto maiddá prošeavtaide maid ulbmilin lea ovddidit ja gaskkustit sámii girjjálašvuoda.

5.1 Sámedikki bibliotekha

Sámedikki bibliotekha doaimma sámii girjjálašvuoda gelbbolašvuodaguovddášin ja fállá sámii bibliotekabálvalusaid, ja lea Sámedikki politihkkariid ja bargiid hálldašanbibliotekha.

Luoikkaheapmi bibliotekain sámii guovlluin geahppána. Árrjalaš gaskkusteamii ja ovttasbarggu bokte bibliotekhaiguin ja girjebussiiguin galgá Sámedikki bibliotekha buoridahttit máhtu sámii girjjálašvuodas, vai maiddá luoikkaheapmi lassánivččii.

Sámedikki bibliotekhas lea erenoamáš ovdasvástáduš gelbbolašvuoda buoridaemis sámii girjjálašvuoda ja kultuvrra birra bibliotekain. Bibliotekhat ja girjebusset háliidit ahte Sámedikki bibliotekha eanet árrjalaččat barggašii gaskkustemiin, fágalaš bagademiin ja sámii bibliotekabálvalusaid ovddidemiin. Okta deatalaš váikkuhangaskaoapmi sámii bibliotekabálvalusa ovddideamis lea doarjja sámii girjjálašvuoda ja kultuvrra ovdánahttimii bibliotekain. Sámedikki bibliotekha galgá fuolahit ahte sámii perspektiiva váldojuvvo mielde sierra ángiruššansurggiide nationála bibliotekhaovddideami oktavuodas.

Sámedikki bibliotekha lea ásan buori ovttasbarggu sihke fylkkabibliotekhaiguin, bibliotekhaiguin ja sámii girjebussiiguin. Bibliotekha lea lagaš ovttasbargu maiddá Suoma ja Ruota sámii bibliotekhaiguin. Sámedikki bibliotekha searvvai riikkaidgaskasaš nu gohčoduvvon International Indigenous Librarians' Forum (IILF) doaluide

Bellingham:s USA:s. IILF lea ovttasbargu álgoálbmotbibliotekhaid ja bibliotekhariid gaskka.

Sámedikki bušehtas leat várrejuvnon ruđat maiddá bibliotekakonferánsaid lágideapmái, mat leat lágiduvvon ovttasráđiid earáiguin. Sámedikki bibliotekha, Finnmárkku fylkkabibliotekha ja Norgga mánáidgirjeforum bovedjedje skábmamánus bibliotekha bargiid, oahpaheddjiid, sámii lágádušaid ja girječálliid seminárii odđa mánáid- ja nuoraidgirjiid birra. Seminára sáddejuvvui njuolgganeahhta-tv:s.

Bibliotekha lea lágidan maiddá seminára Sámedikkis sámii girjjálašvuoda hástalusaid ja vejolašvuodaid birra boahhteáiggis. Seminára mihttomearrin lei earret eará ságastallat makkár hástalusat digitaliseremis leat sámii girjjálašvuhtii, lágádušaid, girječálliide ja bibliotekhaide. Okta stuorámuš hástalusain lea boktit lohkanmovtta sámii mánáid ja nuoraid gaskkas.

5.2 Sámi girjebusset

Sámedikki mihttomearri sámii girjebussiiguin lea, ahte leat buorit ja álkidit olámuttus sámii bibliotekabálvalusaid olles sámii álbmogii ja earáide. Girjebussiin galgá leat buorre ja mánggalágan sámii girjjálašvuodas sámegilli ja sámii diliid birra eará gielaide. Sámi girjebusset dievasmahttet bibliotekhaid bálvalusaid dakkár guovlluin gos sámii ášset bieđgguid.

Sámediggi addá dál njuolggodoarjaga gávccii sámii girjebussii. Sámediggi juolludii oktiibuot 8 455 000 ru njuolggodoarjjan sámii girjebussiide.

2013:s šattai girje- ja kulturbusse Máttá – Trøndelágas oassi doarjjaortnegis. Sámediggi lea lasihan doarjaga Máttá-Romssa girjebussii 84 %:in.

6 Máhttu

- Sámedikki váldomihttomearri surggiin bajásšaddan, oahpahuš ja oahppu lea ahte sámii álbmogis lea
- dat máhttu, gelbbolašvuodas ja gálggat mat dárbbasuvvojit árrjalaš oassálastimii sámii, nationála ja
- riikkaidgaskasaš servodahkii, ja dasa ahte suodjalit ja ovddidit sámii servodagaid.

Máhttu lea dehálaš eaktu sámii servodatovdáneapmái min iežamet eavttuid vuodul. Oahpahušvuodas galgá leat vuolggasadji sámii mánáin, sámii oahppi ja sámii servodaga dárbbuin. Sámi árbevierut, giella, kultuvra ja vuoddoarvvut galget vuhttot olles oahpahušvuodas mánáidgárddi rájis

gitta universitehtii. Dan dihte lea áibbas dárbašlaš vuoruhit mánáidgárddi, vuoddoahpahusa, alit oahpu ja dutkama vai sámi servodat ovdána min iežamet árvvuid, višuvnnaid, vuoruhemiid ja eavttuid mielde.

6.1 Mánáidgárdi

Ulbmil Sámedikki mánáidgárdepolitihkain lea leamaš bisuhit ja ovddidit sámi sisdoalu mánáidgárddiin main lea sámegielfálaldat, nannet giellaovddideami, ja sihkkarastit ahte sámi giella ja kultuvra nannejuvvo dássidit ja oktilaččat sirdidettiin mánáidgárddis skuvlii. Vai joksat daid ulbmiliid leat Sámedikkis oassemihttomearit bargat dan nala ahte oažžut eanet sámegiela bargit mánáidgárddiide, sáhttit váldit atnui buriid giellaalvgunmáliid ja ovdánahttit eanet oahpponeavvuid ja pedagogalaš veahkkeneavvuid mánáidgárdái.

Deháleamos váikkuhangaskaoapmi mii mis lea vai joksat min ulbmiliid mánáidgárdepolitihkas lea ekonomalaš váikkuhangaskaoamit. Dat leat veahkkin láchit dili suohkaniidda ja priváhta mánáidgárddiide via sii sáhttet fállat buori sámi mánáidgárdefálaldaga mas lea buorre kvalitehta, ja vai sis lea vejolašvuohta oahpahit sámegiela mánáidgárddis.

Vuoddu ulbmiliidda mánáidgárdesuorggis 2013 lea Sámedikke mánáidgárdedieđáhusas.

6.1.1 Sámi mánáidgárdefálaldat

Okta dain deháleamos doaibmabijuin vai joksat váldoulbmila lea leamaš juohkit doarjaga mánáidgárddiide main lea sámi fálaldat. 2013:s leat 23 sámi mánáidgárddi ja 7 dáža mánáidgárddi main leat sámi ossodagat. Sámedikkis lea sierra doarjjaortnet mánáidgárddiid main lea okta mánná dehe unnit joavkkut sámi mánát geat ožžot sámegiela fálaldaga.

Sámediggi oažžu dieđuid sis ahte ollu mánáidgárddit leat duđavaččat doarjjaortnegiin ja vai mánáidgárddit galget sáhttit fállat buori sámi sisdoalu, de lea dat das gitta ožžot go sii Sámedikki doarjaga. Earret eará geavahuvvo doarjja bálkáhit giellamielbargi gii sáhtta gaskkustit sihke sámegiela ja kultuvrra mánáide. Seammas oaidná maid Sámediggi ahte mánáidgárddiin leat ollu hástalusat. Sáhtta leat váttis oažžut sámegiela bargiid, makkár metodat leat giella – ja kulturoahpahusas, váilot pedagogalaš ávdnasat ja oahpponeavvut ja feara makkár hástalusat dasa mii guoská makkár guovllus mánáidgárdi lea. Otná doarjja maid ii heive buot mánáidgárddiide. Go dán doarjaga

galgá árvvoštallat 2014:s, de fertte dán váldit vuh-tii.

6.1.2 Pedagogalaš veahkkeneavvut, duhkorasat ja oahpporesurssat

Sámedikkis lea ulbmil ovdánahttit eambbo oahpponeavvuid ja pedagogalaš veahkkeneavvuid mánáidgárddiide. Mánáidgárderuđas lea lagabui 1,5 mill ruvno juolluduvvon 12 mánáidgárdái 16 prošektii. Dás leat vuoruhuvvon prošeavttat mat gusket giellamodeallaid hukset, ja erenoamážit prošeavttat main lea fokus giellabesiide dehe giellaalvgumii. Go Sámediggi lea meannudan daid ohcamiid de oaidnit ahte leat stuora erohusat gielladilis, giellaoahpahanmetodain ja dárbbuin mánáidgárddiid gaskkas. Lea maid dárbu heivehit metodaidda báikkálaččat.

6.1.3 Oččodit sámegiela bargiid

Sámediggi bargá mángga dásis vai oažžut eambbo sámegiela bargiid mánáidgárddiide. Riikkavidosas prošeavttas GLØD mas Sámediggi lea mielde, lea rekruteren okta doaibmabijuin. Sámedikkis lea maid gulahallan Finnmárkkku fylkkamánniin mainna galggašii boahpte jagi vel buoret ovtasbargu dán fáttá birra.

Sámediggi váikkuha dasa ahte šaddet eanet sámegiela fágabargit iešguđetlágán fágasurrggiin, ja okta doaibmabijuin oažžut eambbo sámegiela bargiid mánáidgárddiide, lea juohkit stipeandda mánáidgárdeoahpaheaddjistudeanttaide.

6.1.4 Giellamovttiidahttin mánáidgárddis

Mánáidgárddis lea váikkuhus mánáid giella – ja kulturoahppamii ja identitehta ovddidepmái. Okta ulbmil nannet mánáidgárdemánáid giellaovdánahttima lea ahte váldit atnui buriid giellaalvgunmodeallaid. Dan oktavuodas lea Sámediggi ovtas Sámi lohanguovddážiin ja fylkkamánniguin čađahan giellamovttiidahttinsemináraid mánáidgárdebargiide Finnmárkkus ja Romssas. Sámediggi oaidná hástalusaid maiguin fertte viidáseappot bargat, ja áigu čuovvolit daid sihke ságastallama ja ovtasbargguin mánáidgárdeeaiggiiguin.

6.2 Vuoddoahpahus

Skuvla lea okta min deháleamos servodatinstitušuvnain. Okta váldoulbmiliin Sámedikkis lea ahte sámi oahppis lea dásseárvosaš oahpahusfálaldat. Dat mearkkaša ahte sámi skuvla ja oahppofit-

nodat galget láhčit vejolašvuodaid dasa ahte oahppit/fitnooahppit ožžot kvalitehta dáfus buori oahpu sámi giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul.

Ovddimus eaktu lea ahte oahppu lea sámegiela ja sámegillii sámi mánáid ja nuoraid várás. Giela válljen skuvllas lea buorre ja dehálaš indikáhtor dasa man dilis sámi giella lea otná servodagas. Girjies Sámi logut mitalit 6 (2013) boahá ovdan ahte maŋnel 1990 lassána lohkku sis geain lea sámegiella vuodđoskuvllas. Dát guoská sihke ohppiide main lea sámegiella vuosttašgiellan ja sidjiide gean lea sámegiella nubbingiellan. Erenoamážit lea lohkku sis gean lea sámegiella nubbingiellan mannan vulos. Beroštupmi oahppat sámegiela unnu, ja erenoamážit mánáin ja nuorain geat eai huma sámegiela ruovttus, unnu berostupmi oahppat sámegiela.

Sámediggi lea 2013:s bargan ollu fága – ja oahpaheaddjiresurssaiguin ja ahte sámi oahpponeavvut galget leat olámuttus. Mii leat ilus go ođastuvvon našunála oahppoplánat ja parallealla seammaárvosaš sámi oahppoplánat leat váldon atnui 2013:s.

6.2.1 Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Sámedikki ulbmil lea ahte Sámi oahppi galgá oažžu dakkár oahpu mii lea vuodđuduvvon sámi árvvuide ja mii dávista dakkár sisdollui man vuodđun lea sámi servodat, kultuvra ja giella.

6.2.1.1 Našunála oahppoplánaid ja parallealla seammaárvosaš sámi oahppoplánaid ođasmahttin

Sámediggi lea čadahan ođasmahttima oahppoplánain sámegiella vuosttašgiellan ja sámegiella nubbingiellan. Dain ođasmahtton oahppoplánain lea giellaoahpahu deattuhuvvon ja dat servodatfágalaš bealit vehá unniduvvon. Sámegiella vuosttašgiela oahppoplánas deattuhuvvo oahppi giellamáhtu ovdáneapmi ja plánas leat čielga ulbmilat ovdánahttimii sátneriggodaga ja giellagelbbolašvuoda ja máhtu ja dáiddu teakstahábmemis, grammatihkas ja riektáčállimis.

Oahppoplánas sámegiella nubbingiellan leat dál čielgaset ulbmilat giellaoahppamis. Aktiivvaláš sámegiela geavaheapmi lea deattuhuvvon vai oahppi njálmmálaš giella ovdána ja nu váikkuhit dasa ahte oahppi joksá giellagelbbolašvuoda mii dahká su doaimmi guovttegielagin.

Ođasmahtton oahppoplána sámegiela nubbingiellan lea dál buorebut heivehuvvon ohppiide geat álget sámegiela joatkkaskuvllas go dan mii

ovdal lei. Dat lea dahkkon nu ahte lea bidjon ođđa molssaeaktu, sámegiella 4. Dat ođđa molssaeaktu lea ohppiide geain ii leat leamaš sámegieloahpahu vuodđoskuvllas, ja geat háliidit álgit dainna joatkkaskuvllas.

Oahpahušdirektoráhta lea čadahan ođasmahttima dain našunála oahppoplánain ja parallealla seammaárvosaš oahppoplánain oktasaš fágain dárogielas, dárogielas ohppiide gean lea sámegiella vuosttašgiellan, eaŋgalasgielas, matematihkas, servodatfágas – sámegiella, ja luonddufágas – sámegiella. Sámediggi lea mearridan dan sámi sisdoalu dain našunála oahppoplánain.

Ođasmahtton oahppoplánat leat váldon atnui 2013 čavčča.

6.2.1.2 Dovdomearkkat oahppoplánaid ulbmilolahusa várás

Dan oktavuodas go oahppoplánat leat ođasmahtton lea oassi barggus ráhkadit bagadeaddji dovdomearkkaid oahppoplánaid ulbmilolahussii. Dál galget ráhkaduvvot dovdomearkkat oahppoplánaid ulbmilolahussii 10. jahkeceahkkái. Dovdomearkkat oahppoplánaid ulbmilolahussii mitalit kvalitehta das maid oahppi galgá máhtti buot daid gelbbolašvuoda ulbmiliin ja galgá leat veahkin oahpaheaddjái árvvoštallanbarggus. Gelbbolašvuoda ulbmilat mitalit maid oahppi galgá máhttit maŋnel go lea čadahan daid iešguđet cehkiid, ja dovdomearkkat ulbmilolahussii mitalit kvalitehta das maid oahppi máhtta gelbbolašvuoda ulbmiliid ektui.

Sámediggi lea álggahan barggu ráhkadit dovdomearkkaid ulbmilolahussii oahppoplánain sámegiela. Lea ásahuvvon barggoavku mii galgá bargat sámegiella vuosttašgiela plánain ja sámegiella nubbingiellan plánain. Bargu lea rehkenaston čadahuvvot 2014 govvamánu mielde.

6.2.1.3 Rievdadit fága – ja diibmologu vuodđoskuvllas

Máhtdepartemeanta lea mearridan ođđa fága – ja diibmojuogu mii álggi doaimmat 2013/14 skuvlajagi rájies. Sámediggái lea leamaš ulbmilin ahte fága – ja diibmojuohkin ohppiide geain lea sámegiella galgá leat álkit organiseret sámegieloahpahu, ja ahte oahppit geain lea sámegiella eai galgga massit rievtti oažžut oahpahu eará fágain seamma go eará ge oahppit Norggas. Jus organiseret oahpahu bures, de sáhtta dat dagahit ahte eanet váhneamat válljejit sámegieloahpahu earáset mánáide.

Dan dihte lea vuodđoskuvlla várás ráhkaduvvon sierra fága – ja diibmojuohkin Máhttolokten Sámi (LK-06S) ovddas lassan dasa mii guoská Máhttoloktemii (LK-06). Dát gusto buot skuvllaide sámegeiela hálddašanguovllus ja daidda klássaide mat čuvvot sámi oahppoplána. Dás leat ráhkaduvvon sierra njuolggadusat sin várás geat eai leat válljen sámegeiela dego fágan. Fága – ja diibmojuohkimis Máhttolokten (LK-06) leat ráhkaduvvon njuolggadusat sin várás geat válljejit sámegeiela fágan.

Dat odđa fága – ja diibmojuohkin addá vejolašvuoda 2013 čavčča rájis válljet oahpahusa sámegeielas joatkkaskuvllas sidjiide geain ii leat leamaš sámegeiella vuodđoskuvllas. Dát oahppit sáhttet atnit 140 diimmu válljenvejolaš prográmmafágain sámegeillii. Dát ii lean vejolaš dan ovddit fága – ja diibmojuohkimis. Dál lea maid láhččon nu ahte dat oahppit geain lea sámegeiella vuodđoskuvllas, muhto ii leat válljenfága dan dásis, sáhttet válljet dan fága joatkkaoahpahusas.

Odđa fága – ja diibmojuohkin addá skuvllaide stuorit heivehanvejolašvuoda ja eanet válljenvejolašvuodaid heivehit sámegeieloahpahusa. Earret eará lea gitta 5 proseantta fágaid diibmologus biddjon bagadeaddji lohkun. Juohke skuvllas lea friddjavuohta láhččit oahpahusovttadagaid mearriduvvon diibmologu siskkobealde.

6.2.2 Árbediehtu vuodđoskuvllas

Árbediehtu lea deatalaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Sámedikki mihttomearri lea ahte dát máhttu šaddá lunddolaš oassi vuodđooahpahusas, ja ahte láhččojuvvo vejolašvuhtii fievrridit dán máhtu buolvvas buolvii. Sámediggi registrere ahte vuodđoskuvllas lassána beroštupmi čadahit proševttaid árbedieđu vuodul, ja lea 2013:s dorjon njeallje proševtta iešguđet vuodđoskuvllain Romssa ja Finnmárkkku fylkkain. Earret eará oáčui Báhpajávrru skuvla Romssas doarjaga prošektii mii deattuha sámegeiela ja árbedieđu oahpahusa ja gáhttema geavatlaš barggu bokte iešguđet jagiáiggiin.

6.2.3 Sámi oahpaheaddjifierpmádat

Sámediggi oaidná dárbbu eanet sámegeielat oahpaheddjiide ja oahpaheddjiide geain lea máhttu sámegeiela ja sámi servodaga birra. Lea maid dehálaš láhččit dili vai oahpaheaddji geat juo leat skuvllas sáhttet oázžut vejolašvuoda lonohallat vásáhusaid ja gelbbolašvuoda. Sámi allaskuvla lea sámedikki gohččun mielde ásahan oahpaheaddjifierpmádaga sámi oahpahusa várás. Fierpmádat lea

álggahuvvon raportta «Sámi oahpaheaddjifierpmádat – čielggadeapmi» man allaskuvla lea ráhkadan. Sámediggi lea dorjon fierpmádaga álggahemi ekonomalaččat. Sámi lohanguovddáš lea fierpmádaga čállingoddi. Stuorámuš hástalusat oahpaheaddjifierpmádat dán rádjái lea dieđihan, lea ahte leat beare unnán oahpaheaddjit geain lea sámegeiel gelbbolašvuolta ja ahte váilot oahpponeavvut mat leat heivehuvvon odđa oahppoplánaide.

6.2.4 Vuodđoskuvlla váhnenlávdegoddi

Sámediggi lea 2013:s ovttasbargan vuodđoskuvlla váhnenlávdegoddi (FUG) áirasiiguin. Lea dehálaš ovttasbargat FUGain váhnenfierpmádaga huksema birra ja mánáid vuoigatvuoda heivehuvvon oahpahussii sámi giela ja kultuvrra vuodul. Lea maid dehálaš váikkuhit dasa ahte našunála politihkka vuodđooahpahusas maid vuhtiiváldá sámi perspektiivva. Sámediggi ja FUG oaidniba ahte lea dárbbalaš juogadit dieđuid ja ovttasbargat, ja ovttasbargu joatkašuvvá ja mii doallat čeahkkima guovtte geardde jagis.

6.2.5 Bajitdási strategalaš plána gáiddusoahpahussii

Ollu sámi oahppit fertejit oázžut oahpahusa gáiddusoahpahusa bokte. Sámediggi oaidná hui dehálažžan ahte dan oahpahusas lea buorre kvalitehta ja ahte dat lea seammalágan fáladat maid oahppit oázžot gos dal de orrot ja guđe sámegeielas sii oázžot oahpahusa.

Go Oahpahusdirektoráhtta Máhtodepartemeantta gohččuma vuodul bijai johtui barggu ráhkadit bajitdási strategalaš plána gáiddusoahpahussii sámegeielas, válljii Sámediggi oassálastit sihke bargujoavkkus ja maid referánsajoavkkus dan bargui.

Bajitdási strategalaš plána gáiddusoahpahussii váikkuha dasa ahte sámegeieloahpahus láhččojuvvo buoremus lági mielde daidda ohppiide geain ii leat vejolašvuolta oassálastit báikkálaš oahpahusas. Sámediggi lea bivdán departemeanttas konsultašuvnna plána birra ovdal go dat mearriduvvo.

6.2.6 Julggaštus givssideame vuostá

Sámediggi oaivvilda ahte buot mánáin ja nuorain lea riekti bajásšaddan – ja oahppobirrasii gos ii leat givssideapmi ja bieguheapmi. Danne bargat mii dan nala ahte skuvllain, mánáidgárddiin, friddjaiggearenain ja báikegottiin lassána bargu givssideame vuostá. Sámediggi lea 2013:s mielde kampannjat Julggaštus givssideame vuostá. Dán jagi

fáddá lei «Rávisolbmot duddjojít ustitvuoda – ovtas».

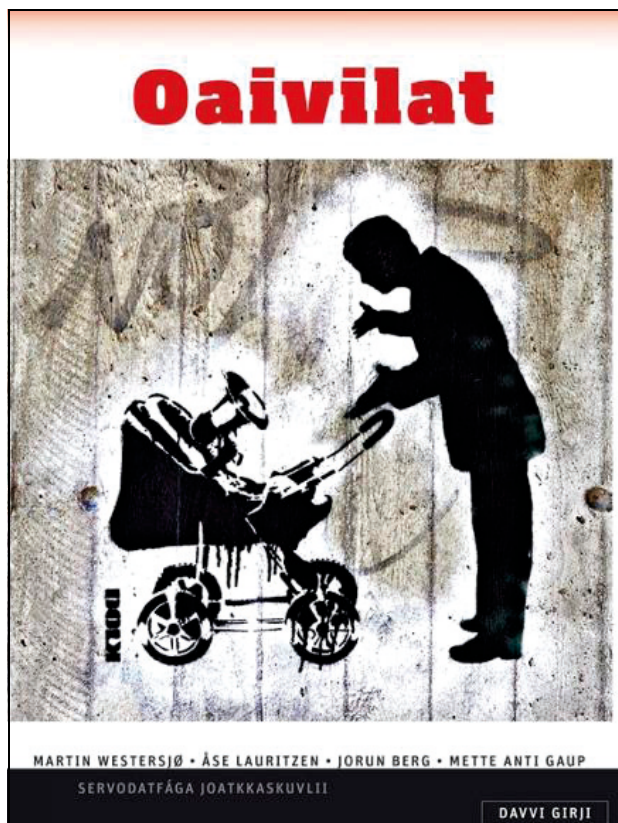
6.2.7 Oahpporesurssat

- Mánáidgárdemánáin ja sámi ohppiin galget leat kvalitehta dáfus buorit
- oahppanresurssat. Mánáidgárddi rámmaplána sisdoalu ja bargamušaid
- vuodul, ja vuoddoohpahusa gustovaš oahppoplánaid vuodul.

2013:s lei biddjon 4 mill ruvno joatkit jorgalit matematihkkabuktaga Multi vuoddoskuvlii. Oahppogirjijt 1.-7. ceahkkái davvisámegillii leat gárvvistuvvon. Dál váilu gárvvistit Multi váhnen-girjji ja čoavddagirjjiid 2.-4. ceahkkái. Julevsámegillii ja lullisámegillii leat 1.-4. ceahki girjijt dál jorgaleames ja dat vurdojuvvojit gárvánit 2014 gida mielde. Matematihkka neahttabáikki Sirkel lea

ráhkaduvvome 8.-10. ceahkkái davvisámegillii ja dat maid vurdo válbmanit 2014 gida mielde.

2013:s oáčui Sámediggi oahpponeavvohca-miid mánáidgárdái ja skuvlii oktiibuot 62,4 mill ovddas. 91 ohcamis ožžo 31 prošeavtta doarjaga oktiibuot 20,5 mill ruvno ovddas. 2012 ektui go lei 15,5 mill de lassánii Sámedikki obbalaš juolludeapmi sullii 30 %. Sámedikkis lea dán jagi stuorit vuoruheapmi digitála oahpporesurssaide go ovdal. Earret eará juolluduvvui doarjja mii lei 8 997 600 ruvno ovtta digitála resursii mii lea golmma fágii; sámegiella vuosttašgiellan, sámegiella nubbingiellan ja servodatfága, ja dat lea davvi-, julev- ja lullisámegillii. Deaddiluvvon oahpporesurssaide juolluduvvui doarjja mii lei 4 367 600 ruvno oahppobuktagii servodatfágas smávvaskuvladássái, ja okta oahppobuvtta daidda geain lea davvisámegiella vuosttašgiellan oáčui 3 051 100 ruvno.

Govus 1.4 Oaivilat bođi 2013is davvisámegillii.

Dát lea oahppogirji servodatfágas joatkkaskuvlii. Girji lea jorgaluvvon dárogielas davvisámegillii ja heivehuvvon Máhttoloktemii sámi. Girji galgá oážžut ohppiid jurddašit kritihkalaččat ja dahkat oaivila dehálaš servodatgažaldagáin. Girjii pedagogalaš jurdagat leat máhttu, ánggirušan ja oaivilat.

Govus 1.5 Girji lea oahppogirji julevsámegilli OOE fágas ja lea oassi oahppogirjeráiddus mii lea heivehuvvon 1.-4. Ceahkkái.

Oahppogirji lea ráhkaduvvon ML-06 sámi vuodul. Girjiiis sáhtttá lohkat iešgudetlágan olbmuid, oskkuid ja eallinoainnuid birra ja dan mii lea riektá ja boastut.

2013	Bušeahhta	Ohccojuvvon	Juolluduvvon	Ohcamiid lohku	Juolludemiin lohku
Oahppanresurssat oktiibuot	17 625 000	62 407 140	20 259 800	91	31
11 vuoruheamit juohkásit ná					
6 dábalaš		55 556 056	17 914 500	76	24
3 erenoamážit láhččojuvvon		4 190 824	1 177 600	11	4
2 mánáidgárderesurssa		2 660 260	1 167 700	4	3

2013:s gárváne 30 oahpporesurssa vuoddoahpahussii ja mánáidgárdde vástte, ja vel 2 kártenmateriála davvi-, julev- ja lullisámegillii. Mañnel oahppolána ođastusa 2013 čavčča, leat sullii 20 oahpporesursaprošeavtta mat leat barggu vuolde, ožžon guhkiduvvon válbmenáiggi vai sáhttet heivehit daidda ođđa plánaide.

Suoidnemánus 2013 loahpahuvvui prošeakta Ovttas|Aktan|Aktesne ja dat neahttabáiki mas lea oahpponeavvuskádat sirdojuvvui Sámedikkis Sámi lohanguovddáži ja lea dál bastevaš doaimma. Oahpponeavvuskádagas gávdnojit dieđut sámi oahpponeavvuid birra, ja daid sáhtta luoikkahit neahta bokte Sámedikki oahpponeavvovuovddáži. Ovttas|Aktan|Aktesne lea maid juogadanarena gos oahpaheadjit, mánáidgárdeoahpaheadjit ja earát sáhttet juogadit dan maid ieža leat ráhkadan. Sámedikki mielas lea dehálaš ahte dat portála oázžu vejolašvuoda ovdánit viidáseappot ja ahte dat lea resursa maid skuvlat ja mánáidgárdit sáhttet ávkkástallat iežaset barggus.

6.2.8 Erenoamášpedagogihkka

Sámedikki ulbmilin lea hukset buori gelbbolašvuoda earenoamášpedagogihka suorggis. Sámediggi bargá dan ala, ahte nannet seammadássasaš earenoamášpedagogalaš fálaldaga sámi mánáide ja nuoraide geat dan dárbašit. Midjiide lea dehálaš kvalitehtasihkkarastit ahte sámi oahppit geain oahpahuslága mielde lea vuoigatvuohta earenoamášpedagogalašoahpahussii ja heivehuvon oahpahussii, ožžot daid fálaldagaid sin kultuurra ja giela vuodul.

Dán barggus lea dehálaš gulahallat relevánta earenoamášpedagogalaš fágabirrasiguin. Lea áshuvvon ovttasbargofierpmádat SEAF (Sámi earenoamášpedagogalaš fierpmádat), mas leat fárus Sámi lohanguovddáš ja Statped SEAD (Sámi earenoamášpedagogalaš doarjja). Sámedikkis lea fierpmádagas observatevra rolla, mii mearkkaša ahte Sámediggi ii leat fierpmádaga dievaslaš lahttu. Sámediggi searvá SEAF čoahkkimiidda, mat lágiduvvojit njeallje geardde jagis.

Sámediggi lea álggahan sámi erenoamášpedagogalaš fálaldagaid ja dárbbuid kártema. Ulbmilin lea ráhkadit visogova das guđe čujuhusat leat eanemusat dáid iešguđet fágabirrasiin, das maiddá makkár dárbbut ja hástalusat skuvllain ja gealboguovddážiin leat, ja makkár fálaldagaid mánát ja nuorat ožžot mánáidgárddis ja skuvllas. Kártema bohtosat galget váikkuhit dasa ahte sámi mánát ja nuorat ožžot erenoamášpedagogalaš veahki nu árrat go vejolaš. Lassin erenoamášpedagogalaš veahkkái mánáide ja nuoraide galgá leat bures kvalitatiivvalaččat láhččojuvvon oahppofálaldat ja nu buorre oahppobiras go vejolaš sámegeilas ja sámegillii. NORUT Alta álggii čadahit kártema skábmamánus 2013. Kárten galgá leat gárvvis guovvamánus 2014.

6.2.9 Lullisámegiela oahpponeavvo – ja tearbmaovddideapmi

Sámediggi lea 2013:s ráhkadan šiehtadusa Engerdal suohkaniin ja Sámi allaskuvllain. Dat šiehtadus geatnegahtta bealálaččaid váikkuhit dasa ahte lullisámi gealbobirrasat mat álggahuvvoje ja ovdánahttojuvvoje Elgá – prošeavtta olis, daid rámmaeavttuid galgá ain áimmahušat ja sihkkarastit boahstevaš doaimmas ja ovdáneamis. Mihttomearri lea joatkit barggu ovdánahttit guoskevaš lullisámi oahpponeavvuid ja bargat tearbma – ja eará giellaprošeavttaiguin, vai lullisámi oahppit ožžot sámi skuvlafálaldaga.

6.3 Alit oahppu ja dutkan

- Sámedikki mihttomearri lae ahte sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuolta ja gálggat, mat
- gáibiduvvojit dasa ahte ovddidit sámi servodaga.

Sámi servodagas leat stuora hástalusat dasa mii guoská návccaide ja gelbbolašvuhtii sámegeilas ja sámi kultuurras eanas servodatsurggiin. Sámi servodagas leat stuora hástalusat oázžut doarvái sámegeilat bargiid eanas surggiid siskkobealde.

Dat guoská sihke almmolaš hálddahussii ja maid priváhta ealáhusaid siskkoibealde. Sámediggi oaidná ahte lea ain deháleabbo dás ovddusguvlui ovttasbargat rekruterema dáfus alit ohppui.

Ávkkástallan árbedieđus huksen dihte ođđaáigásaš ealáhusaid sámi guovlluin lea dehálaš oassi árvoháhkamis ja das ahte oččodit ođđa bargosajiid. Dás lea maid dehálaš ovdáneami dihte ahte dutkan buktá juoidá.

6.3.1 Sámi perspektiiva

Sámedikkis lea mihttomearri ahte nátionála politikka fuolaha sámi perspektiivva alitoahpus ja dutkamis.

Sámediggi lea konsultašuvnnaid bokte Máhttodepartemeanttain meannudan oahpaheaddjeoahpu 8–13 ceahkkái guoskevaš lánkaásahusaid. Čuovvovaš lánkaásahusat meannuduvvoje:

- Lánkaásahus rámmaplánii golmma jagi fágaoahpaheaddjeoahpus praktihkalaš ja estehtalaš fágain
- Lánkaásahus rámmaplánii, lektorohppui 8–13 ceahkkái
- Lánkaásahus rámmaplánii, praktihkalaš – pedagogalaš ohppui 8–13 ceahkkái
- Lánkaásahus rámmaplánii, praktihkalaš – pedagogalaš ohppui fidnofágaide 8–13 ceahkkái
- Lánkaásahus rámmaplánii, fidnofágaoahpaheaddjeohppui 8–13 ceahkkái

Sámediggi lea duđavaš go sámi perspektiiva lea vuhtiiváldojuvvon buot dain lánkaásahusain.

Sámedikkis lea maid leamaš konsultašuvdnaproseassa sámi mánáidgárdeoahpaheaddjeoahpu lánkaásahusa birra. Dat loahpahuvvui buriin bohtosiin.

Sámedikkis lea ácirolla Našjonalt råd for lærerutdanning ja lea oassálastán čoahkkimiin gos dat ođđa lánkaásahusat ja daid sisafievrrideapmi lea leamaš áššiin. Sámedikkis ja Máhttodepartemeanttas leat ovttasbargočoahkkimat gos ságastallo áigejuovdilis áššiid birra.

6.3.2 Rekrutteren sámi nuoraid ja rávesolbmuid alitohppui

6.3.2.1 Sámi oahpaheaddjeoahpu regiovdna

Sámedikki mihttomearri lea ahte sámi oahpaheaddjeoahpporegiovdna fállá oahpuid mat duhtadit sámi servodaga dárbbuid. Sámediggi lea dárkojeaddjin Sámi oahpaheaddjeoahpporegiovnna

stivrenjoavkkus. Stivrenjoavkkus lea bajimus ovdasvástádus sámi oahpaheaddjeoahpporegiovnna barggus. Manimus jagi lea erenoamážit deattuhuvvon rekrutteren, ovttasbargu ja sámi oahppofálaldagaid ovddideapmi. Mánaga giellaoahpu leat álggahuvvon iešguđet dásis ja buot sáme-gielain.

Sámediggi lea dárkojeaddjin Sámi oahpaheaddjeoahpporegiovnna sáme-giela ja sámi fáttáid oahppofálaldagaid bargjoavkkus. Bargjoavku lea bargan bures ja lea bargamin ovttasbargguin iešguđet oahppofálaldagaid birra. Dát lea deatalaš go jurddaša studeantaid vejolašvuodaid sáhttit čadáhut oahpu ovta sámi gielain, álgodási rájes gitta doavttergráda rádjai. Dakkár ovttasbargu ásašahusaid gaskkas, mii addá fáldalaga alit oahpus sáme-gielas ja sámi fáttáin, mearkkaša ollu rekrutterema ja kapasitehta ektui.

Sámediggi lea dárkojeaddjin Sámi oahpaheaddjeoahpporegiovnna rekrutterema bargjoavkkus. Rekrutterenstrategiija galgá manimus jahkái. Dat lea leamaš mielde rekrutteremin studeantaid iešguđet sámi oahpuide ja evaluerenkonferánsa galgá lágiduvvot Bádáddjos cuoŋománus 2014. Sámediggi lea heivehan iežas stipeandaortnegii daidda oahppofálaldagaide mat leat regiovnnas.

6.3.2.2 Gealbudan- ja rekrutterenprográmma

Sámediggi lea álggahan ja ruhtadan 5- jagi prográmma mas rekrutere ja gealbudahtá sáme-giela alit ohppui. Prográmma lea loahpahuvvon 2013:s, muhto muhtun doaimmat loahpahuvvojit 2014:s, earret eará fágalaš loahpparaporta. Dán prográmma čada leat rávisolbmot ožžon álgooahpa-husa sáme-gielas. Sámi allaskuvla mas lea leamaš ovddasvástádus proševttas, lea ovttasbargan mánngain giella – ja kulturguovddážiiguin. Oahput leat leamaš gáiddusoahput ja dakko bokte lea eambbogiin leamaš vejolašvuhta oahpu váldit sáme-gielas. Dán prográmma čada lea maid ovdánahtton metodihkka mot oahpahit sáme-giela rávisolbmuid. Ferte dadjat ahte prográmma lea lihkestuvvan hui bures, ja hástalus dál lea oazžut ruhtadeame vai dát sáhtá jotkojuvvot bistevaš dásis.

6.3.2.3 Stipeanda alit ohppui

Sámedikkis lea mihttomearri oazžut eambo sámi fágabargiid iešguđetlágan surggiide. Sámediggi lea juolludan 134 stipeandda dán jagi ohppiide geat váldet sáme-giela. Dasa lassin lea Sámediggi váikkuhan oahppofálaldahkii gealbudahttin – ja

rekruterenprográmma čađa masa sámi allaskuvla lea ožžon doarjaga.

Sámediggi lea 2013:s juolludan doarjaga lassiohppui oahpaheddjiide feara makkár fáttáin Davvi-Trøndelága allaskuvllas, Nordlándda universitehtas, Finnmárkku allaskuvllas ja Sámi allaskuvllas.

Doarjja lea dakkár maid oahpahusdirektoráhta lea sirdán Sámediggái ja mii raporteret dan birra 2014:s.

Oktiibuot juolluduvvui 3 305 000 ruvno stipendii alit oahpus. Dát juolluduvvoje ná:

Juohkáseapmi	Ohcamiid lohku	Juolludemiin lohku	Juolluduvvon ru.
Dearvvašvuohta	5	2	20 000
Oahpaheaddjioahppu/mánáidgárdeohp.	37	37	740 000
Girkolaš oahppu	3	3	60 000
BA boazodoallu	21	19	380 000
Lullisámegiella/Julevsámegiella	42	42	795 000
Davvisámegiella	109	92	1 310 000
Vuoruhemiid olggobealde	18	0	0
Eai leat meannuduvvon, muhto vuordit lassedieuid	9	0	0
Submi	244	195	3 305 000

Juohkáseapmi	Juolluduvvon ohcamiid lohku	Submi
Lullisámegiella/Julevsámegiella 30 oč – 30 000 ru	11	330 000
Lullisámegiella/Julevsámegiella 15 oč – 15 000 ru	31	465 000
Submi		795 000

Juohkáseapmi	Juolluduvvon ohcamiid lohku	Submi
Davvisámegiella 30 oč – 20 000ru	39	330 000
Davvisámegiella 15 oč – 10 000 ru	53	465 000
Submi		795 000

6.3.3 Dutkan ja árvoháhkkan

Sámedikki mihttomearri lea ahte guoskevaš dutkan vuodđun váljejeumiide ja politihkalaš mearrádušaid sámi servodaga ovddideamis lea gávdnamis. Sámedikkis leat leamaš čoahkkimat sihke guovllulaš áirasiguin Davvi Norggas ja guovddáš dutkanrádis. Dál lea bargu formaliseret dan ovtasbarggu.

Ráddehusa stuoradiggedieđáhusas dutkama birra «Lange linjer – kunnskap gir muligheter» lea eanet fokus sámi dutkamii go dan mii ovddit dieđáhusain lea leamaš. Sámediggi attii mánnga cealkámuša mat leat mielde dieđáhusas.

Sámedikkis lea áirras mas lea áicistáhtus Dutkanrádi programmas sámi dutkama II várás.

Sámi allaskuvla lea 2013:s ohcan NOKUTas oazžut buorrindohkkehuvvot PhD – oahpu sámegeielas ja girjjálašvuodas. Aili Keskitalo lea SPR -

stivrra ovddas sádden reivve Sámi allaskuvlii mas SPR doarju allaskuvlla ohcama buorrindohkkehuvvot PhD – oahpu sámegeielas ja girjjálašvuodas. Sámediggi čuoovvola ášši 2014:s.

6.3.4 Árbediehtu

- Sámedikki mihttomearri lea ahte árbedieđu duodašteapmi, sealluheapmi, suodjaleapmi ja rádjan
- máhttovuodđun ja viidáseappot fievrrideapmin oahpahasas ja dutkamis, ja luondduresursaid
- hálddašeames.

Sámediggi lea álggahan ja ruhtadan mánnga doaimma ja prošeavtta olahan dihte dán ulbmila. Ohcanvuodot ortnet prošeavttaide árbedieđu duodašteames loahpahuuvui 2013:s. Dasa lassin ruhtada Sámediggi guokte prošeavtta – systemáh-

talaččat kártet árbedieđu, ja Árbediehtoguovddáža. Sámi allaskuvla hoide goappašat prošeavttaid. Ulbmil lea ahte Árbediehtoguovddáš dego pilohtaprošeaktan galgá bidjat vuodu ásaht gealboguovddáža árbedihtui Árbediehtoguovddáža, mas maid prošeakta systemáhtalaš kárten ja duođašteapmi lea oassi. Dáid vuoruhemiid bokte háliida Sámediggi institušonaliseret hálddašemi ja ovddideami sámi árbedieđus dego máhttovuodđun boahhtevaš buolvvaide.

7 Dearvvašvuohta ja sosiála

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvá dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás seamma dásis go álbmogis muđui lea. Dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat fertejit heivehuvvot sámi álbmoga vuoigatvuođaide ja dárbbuide, ja fertejit váldit vuolggasaji sámi pasieanttaid gielas ja kultuvrras. Vuodđun dásseárvosaš bálvalusaid sihkkarastimis lea máhttu ja gelbbolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras buot dásiin.

Sámediggi bargá mángga láhkai juksan dihte dáid mihttomeriid. Gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin sihkkarastit mii Sámedikki váikkuhanfámu dearvvašvuođa- ja sosiála- ja fuolahusbálvalusaid hábmemii sámi álbmoga várás. Mii gozihit earret eará sámi mánáid vuoigatvuođaid mánáidsuodjalusas, ja sihkkarastit dan ahte sámi álbmoga hástalusat ja dárbbut gozihuvvojit natióála ángiruššamiin buori álbmotdearvvašvuođa ovddas. Dasa lassin addit doarjaga sierralágan dearvvašvuođa- ja sosiálaprošeavttaide.

Sámediggi lea natióála álbmotválljen orgána, mii bidjá deatalemos eavttuid eiseválddiide dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálafálaldaga ovddideamis sámi álbmoga várás, ja danne ferte gessojuvot mielde proseassaide mat váikkuhit njuolga sámi álbmoga.

Sámediggi gulahallá guovddáš eiseválddiiguin gielddaiguin, fylkkagielddaiguin ja eará aktevrraiguin barggadettiin dearvvašvuođa- ja sosiála- ja mánáidsuodjalusfálaldaga sihkkarastimiin sámi álbmoga várás. Earret eará čadahit mii konsultašuvnnaid eiseválddiiguin dalle go gustovaš lágat ja dahje lánkaásahusat rievdaduvvojit dahje ođasmahttojuvvojit, ja main sáhtta leat njuolga mearkkašupmi dearvvašvuođa- ja sosiála- ja mánáidsuodjalusfálaldahkii sámi álbmoga várás. Sámediggi láve addit maiddái čálalaš rávvagiid diedáhusbargui ja čielggademiide. Lávgađet ovt-

tasbargu fágainstánssaiguin ja earáiguin gelbbolašvuođa huksemis, ja dárbbuid oainnusmahttin ja bálvalusaid ovddideapmi leat maiddái deatalaččat.

7.1 Dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus

7.1.1 Regionála dearvvašvuođadoaimmahagaid barggahandokumeanttat

Dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálafálaldaga ovddidanbarggus sámi álbmoga várás seamma dásis go álbmogis muđui lea, lea guovddáš eiseválddiin bajimus ovddasvástáduš. Eiseválddit fertejit fuolahit das ahte sámi perspektiiva gozihuvvo ja jerrojuvvo buot proseassain, ja ahte dat gozihuvvo guovddáš dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkalaš ángiruššamiin. Dán vuodul lea Sámediggi konsulteren dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanttain jagi 2014 barggahandokumeanttaid ektui.

Sámi natióála gealboguovddáža formála rolla birra psyhkalaš dearvvašvuođas (SANAG) natióála gealboguovddážin, psyhkalaš dearvvašvuođa ja gárrendivššu ektui, leat čadahuvvon konsultašuvnnat. Sohppojuvui ahte Dearvvašvuohta Davvin, ovttasbargguin Sámi natióála gealboguovddážiin – psyhkalaš dearvvašvuođas (SANAG) ja eará regionála dearvvašvuođadoaimmahagain, árvoštallet movt klinihkalaš bálvalusat sámi pasieanttaide galget viidáseappot fievrividuvot ja organiserejuvot. Dát galgá geahčaduvvot vejolaš ohcama oktavuodas SANAG stáhtusa birra natióála gealbobálvalussan. Dearvvašvuohta Davvin lea 2013:s ohcan SANAG:ii formála stáhtusa sámi natióála gelbbolašvuođaguovddážin psyhkalaš dearvvašvuođa ja gárrendivššu siskko-bealde. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte SANAG mii lea natióála gealbobálvalus maiddái galgá dikšut pasieanttaid, ja háliida ahte dát áidostuvvo SANAG mandáhtas natióála gealbobálvalussan.

Sámediggi lea duhtavaš go DFD galgá čalmustit dohkkehanreivve dearvvašvuohta Davvin:ii ahte SANAG sáhtta dikšut pasieanttaid ja bagadit pasieanttaid dikšumis miehtá riikka.

Sámediggi lea konsultašuvnnain DFD:in ožžon čađa ahte regionála dearvvašvuođadoaimmahagaid barggahandokumeanttain 2014:s galgá boahit ovdan ahte eará regionála dearvvašvuođadoaimmahagat dahket šiehtadusa Dearvvašvuohta Davvin RHF:in dikšunfálaldagas Sámi natióála gealboguovddážis – psyhkalaš dearvvašvuođa dikšumis ja gárrendikšumis (SANAG). Evttohusa

duogázin lea ahte Dearvvašvuohta Davvin:s ferte leat siehtadus eará regionála dearvvašvuođa-doaimmahagaiguin jos galget sáhttit fállat dikšunbálvalusaid eará guovllu sisaváldinguovllus.

Sámedikki konsultašuvnnaid bokte regionála dearvvašvuođadoaimmahagaid barggahan-dokumeanttain jahkái 2010, oaččui Dearvvašvuohta Davvin bargun čadahit dulkaprošeavtta mainna buoridit dulkabálvalusa sámi álbmoga várás. Prošeavtta váldoulbmilin lea ásaht sámi birrajándora dulkabálvalusa Dearvvašvuohta Davvin guovllus. Dearvvašvuohta Davvin:s lea ovddasvástádus čadahit prošeavtta. Sámediggái lea deatalaš ahte doaimbajut mat álggahuvvojit dán dulkaprošeavtta bokte fievrriiduvvojit viidáseappot ja ovddiduvvojit viidáseappot maŋŋá prošeaktaigodaga, dainna mihttomeriin ahte šattašii birrajándordulkabálvalus. Danne bivddii ge Sámediggi ovtasbargguin Dearvvašvuohta Davvin:in ahte prošeavtta viidáseappot fievrrideapmi bohtá ovdan Dearvvašvuohta Davvin barggahandokumeanttain. Sámediggi lea duhtavaš go Dearvvašvuohta Davvin oázžu bargun ruhtadit vuosttaš ceahki sámi dulkabálvalusa huksemis 2014:s Dearvvašvuohta Davvin vuodđoramma siskkobealde.

7.1.2 *Dearvvašvuođabálvalusaid viidáseappot ovddideapmi sámi álbmoga várás*

Sámi pasieanttaid vuoigatvuođa ja dárbbu dovddasteapmi, oázžut heivehuvvon dearvvašvuođa fáldadaga lea dagahan dan ahte muhtun ásaht leat ásahtuvvon erenoamáš resursaovttadahkan sámi pasieanttaid dearvvašvuođa fáldadagaid várás ja mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras. Stuorámuš ovdáneapmi lea dáhpáhuvan psyhkalaš dearvvašvuođa siskkobealde spesialista dearvvašvuođabálvalusas Sámi nationála gealboguovddáža ásaheami bokte psyhkalaš dearvvašvuođa várás (SANAG). SANAG lea ásahtuvvon danne go čájehii ahte sámi pasieanttat eai ožžon dohkálaš fáldadaga psyhkalaš dearvvašvuođa siskkobealde. Gielalaš ja kultuvrralaš cakkat ledje sivan.

Sámediggeráđdi lea dál fuolas das movt bohteáiggis láhččojuvvojit bálvalusfáldadagat sámi pasieanttaide gielalaččat ja kultuvrralaččat. SANAG lea ekonomalaččat ja hálddahuslaččat Dearvvašvuohta Finnmárku vuolláš. Dearvvašvuohta Finnmárku lea 2013:s álggahan strategalaš rievddanplánaid mat guoskkahit ja geahpedit fáldadagaid sámi pasieanttaide, maid fáldadagaid huksemii lea geavahuvvon máŋga logijagi ja ollu resurssat. Sámediggi oaidná ahte dán proseassas eai doarvái vuhtii váldojuvvo sámi pasieant-

taid vuoigatvuođat, eaige barggahandokumeanttaid doaimmagáibádusain mat gusket sámi pasieanttaide erenoamážit.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu jurddašit ollislaččat ja bajimus dásis spesialistadearvvašvuođa bálvalusaid organiserema ektui sámi álbmoga várás. Ná lea dárbu dahkat danne vai sáhttit addit buoret ja eanet ollislaš ja oktiordnejuvvon bálvalusa sámi pasieanttaide ja geavaheiddjiide, mat vuodđuduvvojit sámi gillii ja kultuvrii. Dán barggus lea deatalaš ovddidit maiddá nana sámi fágabirrasa, sihke fágaresurssaid dávgasis geavaheami ektui ja stabiliseren- ja rekrutterenperspektiivvas. Sámediggi áigu čuoovvilit dán barggu 2014:s.

7.1.3 *Dearvvašvuođa- ja sosiálaprošeavttaid ekonomalaš váikkuhangaskaoamit*

7.1.3.1 *Várdobáiki sámi guovddáš*

Sámediggi lea 2013:s addán 531 000 ru njuolggodoarjjan Várdobáiki sámi guovddáži Evenáši suohkanis geavaheaddjivuđot doaimbajuide sámi boarrásiid várás márko-gilážiin Máttá-Romssas ja Davvi Norlánddas.

Guovddáža mihttomearrin lea doaimmat geavaheaddjivuđot fáldadagaid ovddideamis njunnošis. Bargojuvvo áimmahuššanfáldadaga sámi geavaheiddjiid várás árijjalaččat láhčimiin ja buoridemiin, earret eará ferte buoridit dihtomiellalašvuođa sámi geavaheiddjiid birra ásahtuvvon ja rabas fuolahusas Máttá-Romssas ja Davvi Norlánddas. Dát dahkkojuvvo diehtujuohkindoaimbajuid bokte sierra forain, ja dearvvašvuođadáhpáhusain boarráset sámiid várás.

Dat doaimbajut maid Várdobáiki organisere, leat dearvvašvuođadeaivvadeapmi goas lášmohallat ja lihkadit ja juohkit dieđuid dearvvašvuođa, biebmodili ja borrandábiid birra. Dearvvašvuođadeaivvademiin lea leamaš buorre beaktu ja dat evaluerejuvvojit jeavddalaččat heivehan dihte geavaheiddjiid sávaldagaid odđa doaimbajuid hábmemis.

Guovddáš bargá maiddá fuolahusásodagaid dárbbu kártemiin ja vejolaččat váikkuha gielddaide ahte ásaht fuolahusásodagaid sámi ássiide Máttá-Romssas ja Davvi Norlánddas. Dáinna proseassain leat bargamin.

7.1.3.2 *Sámi doavttersearvi*

Sámediggi lea vuosttaš gearddi 2013:s addán 150 000 ru njuolggodoarjjan sámi doavttersearvi.

Sámi doavttersearvi lea sámi doaktáriid ja psykoloid eaktodáhtolaš beroštusorganisašuvdna

Searvvi mihttomearrin lea árijalaččat buoridit dearvvašvuodabálvalusaid sámi álbmoga várás. Dat čadahuvvo sihke dearvvašvuodafálaldagaid sierra lámčima bokte, diehtujuohkindoaimma bokte, dearvvašvuodadiehtujuohkima ja sámegiela dearvvašvuoda bargiid rekrutterema bokte.

7.1.3.3 Ohcanvuđot doarjja

Sámediggi hálddaša ohcanvuđot váikkuhangaskaomiid dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide. Ortnege mihttomearrin lea nannet sámi álbmoga dárbbuide ja vuoigatvuodaide heivehuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa. Sámediggái leat boahtán 16 doarjjaohcama dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide, maid ohcansubmi lei oktiibuot 4 333 744 ru. Jagi 2013 bušeahtas lei várrejuvnon 2 700 000,- ru dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide.

Dán jagáš juolludemiid oktavuodas lea eanaš prošeavttaid mihttomearrin leamaš ovddidit máhtu sámi giela ja kultuvrra birra dáláš dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldagain. Dát dávista doarjjaortnega váldoulbmili, ja váikkuha dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldaga sihkkarastima sámi álbmoga várás.

Sámediggái lea deatalaš ahte gártaduvvo máhttu sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiáladili birra. Dán lágan máhtus lea ávki politihkalaš válllejumiide ja strategiijaide mat galget ovdánahttit bálvalusfálaldaga sámi álbmogii. Danne lea addojuvvon doarjja prošeavttaide maid mihttomearrin lea ovddidit dutkanjurdagiid ja prošeaktasárggastusaid gaskaboddosaš ávnnasin odđa máhtu ovddideapmái.

7.2 Álbmotdearvvašvuoha

Sámi servodagas leat ovddabealde álbmotdearvvašvuoda hástalusat, seamma dásis go muđui Norggas, ja dán suorggis lea unnán duodaštuvvon máhttu. Danne oaidná Sámediggi ahte lea dárbu nannet dutkama mii válddaha sámi diliid, nu ahte sáhtta háhkat eanet čoavddadieđuid maid sáhtta geavahit eastadanbarggus. Sierra doaimmabijuid konkretiseren sámi álbmoga várás ferte maiddái guoskat buot álbmotdearvvašvuodabarggu aktevráide.

Sámediggi lea konsulteren Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain Álbmotdearvvašvuoda dieđáhusa birra. Dieđáhusas válddahuvvojit hui guhkás buot boahteáiggi dearvvašvuodabálvalusat. Sámediggi lea duhtavaš go ráđdehus álbmot-

dearvvašvuoda barggus háliida gozihit sámi álbmoga dárbbu boahteáiggi álbmotdearvvašvuoda-áŋgiruššamis.

Sámediggái lea leamaš deatalaš ahte álbmotdearvvašvuodadieđáhusas oainnusmahttojuvvo ahte lea dárbu sierra ohcalit dieđuid sámi álbmoga álbmotdearvvašvuoda birra. Go galgá ovddidit buori álbmotdearvvašvuoda sámi servodaga várás, de eaktuda dat máhtu sámi kultuvrra ja servodateallima birra, mii lea vealtameahtun deatalaš sihke dearvvašvuodahástalusaid identifiseremii ja buriid álbmotdearvvašvuodadoaimmabijuid álggaheapmái.

Danne lea Sámediggi duhtavaš go álbmotdearvvašvuodadieđáhusas gozihuvvo Sámedikki ráva ahte máhttu sámi giela ja kultuvrra birra ferte leat olámuttus ollu eanet gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas, ja ahte čujuhuvvo plána- ja huksenláhki mii geatnegahtta gielddaid gozihit sámi servodateallima plánabarggus. Go guoská sámi álbmogii, lea ráđdehusa mihttomearrin konkretiseret ja iskkadit álbmotdearvvašvuoda lagabui, erenoamážit álgoálbmot kultuvrra sierra beliid ektui, omd. birasmirkkot ja álgoálbmogiid árbevirolaš eallinvuohki. Earret eará oainnusmahttojuvvojit dieđáhusas ahte hástalusat mat sámi árbevirolaš ealáhusain leat ovddabealde areálalihkahallamiid, boraspire problematihka, rievdan rámmaeavttuid ja sullasaččaid ektui, čuhcet dolliid fysalaš ja psyhkalaš dearvvašvuhtii. Erenoamážit dat sáhtta čuohtat mánáide ja nuoraide geain lea bearašgullevašvuoha boazodollui. Dasto čujuhuvvo ahte iskkadeapmi mii gieskat čadahuvvui, raportere ahte sámít vásihit vealaheami logi gearddi eanet go eará vásti-deaddjit.

Sámediggi oáččui maiddái čađa dan ahte álbmotdearvvašvuodadieđáhusas Sturoradiggái, juohke njealját jagi galgá čielggaduvvot makkár hástalusat leat sámi álbmogis. Ferte maiddái čalmustit álbmotdearvvašvuoda indikáhtoriid mat gusket álgoálbmogii, nationála minoritehtaide ja sisafárreiddjiide.

7.3 Olbmot geain leat doaimmahehttehusat ja geain lea sámi duogáš

Mánáid-, nuoraid- ja bearašdirektoráhta, Bufdir, ávžžuhusa vuodul lea Davviriikkalaš Čálgoguoovddáš čadahán ovdaprošeavtta man namma lea «Olbmot geain leat doaimmahehttehusat ja geain lea sámi duogáš». Prošeavtta duogážin lei ahte Bufdir barggu oktavuodas raporttain olbmuid eallineavttuid birra geain leat doaimma-

hehttehusat, konkluderii ahte lea unnán máhttu oppalaččat ja ii álggaga máhttu erenoamážit sámi álbmoga birra. Sámediggi lea veahkehan proševttas ja lea háhkan geahčastaga fágasuorggis Norgga bealde Sámis. Dasa lassin leat mii ásahan oktavuoda geavaheadjjoavkkuiguin geat sáhttet juohkit vásihusaideaset suorggis.

Dát ovdaproševttas sáhtta álggahit proseassa mii buvttiha buoret máhtu dán joavkku eallineavttuin. Váldoproševttas gullá olles sámi álbmot Norgga, Ruota, Suoma ja Ruošša bealde. Sámediggi lea searvan gulahallanbeallin ovdaproševttas olis, ja áigu leat gulahallanbeallin viidáseappot proševttas.

7.4 Sámi mánáid vuoigatvuodát mánáidsuodjalusa oktavuodas

Mánáidkonvenšuvnnas ja mánáidsuodjaluslágas boahká ovdan ahte sámi mánáin leat vuoigatvuodát oazžut dakkár mánáidsuodjalusbálvalusa mas lea gelbbolašvuohta gielas ja kultuvrras. Sámediggi lea deatalaš oainnusmahttit mánáid vuoigatvuodáid ja ahte dát vuoigatvuodát gozihuvvojit mánáidsuodjalanbálvalusas. Sámedikki mihttomearrin lea ahte sámi mánáid galget deaivvadit dakkár mánáidsuodjalanbálvalusain man vuolggesadjin lea sámi giella ja kultuvra. Dán barggu siskkobalde lea deatalaš gulahallat bures buot beliiguin.

7.4.1 Ovttasbargošiehtadus Norgga biebmoruovttuservviin

Sámediggi lea 2013:s dahkan geatnegahtti ovttasbargošiehtadusa Norgga biebmoruovttuservviin. Šiehtadusa ulbmilin lea láchit buori biebmoruovttufuolahusa sámi mánáide, nu ahte mánáid giella ja kultuvra vuhtii váldojuvvojit. Ferte árijalaččat bargat biebmoruovttufuolahusa kultuvrralaš heivehemiin buot dásiin, ja buoridit sámi mánáid álgoálbmotvuoigatvuodáid kvalitehta.

Ovttasbargu galgá váikkuhit dan ahte biebmoruovttu doaimbajut mat leat heivehuvvon sámi kultuvrii ja gillii vuoruhuvvojit, maiddái sohka biebmoruoktu. Dasto berrejit álggahuvvot doaimbajut biebmoruovttu várás main lea sámi perspektiiva. Dollojuvvojit fásta ovttasbargočeahkkimat ja šiehtadus galgá revidererejuvot juohke jagi. Sámediggi lea hui duhtavaš go šiehtadus lea dahkkojuvvon.

7.4.2 Doaimbaplána mánáid ja nuoraid ektui veahkaválldi ja seksuála vearddaguid birra

Ráđdehusa strategiija ráhkadeami oktavuodas veahkaválldi ja seksuála vearddaguid hárrái mánáid ja nuoraid ektui, bivddii Sámediggi konsultašuvnna ášši birra. Danne go mii oinniimet ahte lea dárbu gozihit sámi mánáid dárbbu ja vuoigatvuodáid strategiija ráhkadeamis. Ráđdehus biehttalii min árvalusa konsultašuvnna birra dainna ákkain ahte strategiijadokumeanttas eai leat dakkár oasis mat guoskkašedje sámi álbmogii erenoamážit. Danne ii lean Ráđdehusa mielas dán strategiija-dokumeantta ráhkadeapmi konsultašuvnageatnegahttojuvvon. Sámediggi sáhtii baicca buktit teakstaárvalusa árvalusa teakstaossái.

Sámedikki mielas ii lean dát vuohki bargat nu ávkkálaš. Hui ollu lea Sámedikki iežas duohken mearridit makkár lágat ja hálddahušlaš doaimbajut gusket njuolga sámiide, gč. sámelága § 2–1. Sámediggi oaivvilda maiddái ahte strategiijaplána doaimbajuid main ii váldojuvvo vuhtii sámi kultuvra ja giella sáhtta gohčodit struktuvrralaš sierra meannudeapmin ja das sáhttet šaddat negatiivvalaš váikkuhusat sámi mánáide ja nuoraide. Nugo Sámediggi oaidná de ii meannuduvvon strategiija veahkaválldi ja seksuála vearddaguid birra mánáid ja nuoraid vuostá dainna lágiin ahte das livččii lean ávki sámi mánáide ja nuoraide.

7.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat

Sámediggi lea 2013:s ain bidjan fokusa sámi álbmoga vuoigatvuodáid humána biologalaš ávdnasiid hálddaseapmái. Sámedikki mihttomearrin lea doaimman dakkár aktevrán mii ovdánahtta sámi beroštusaid bioteknologalaš ovdáneamis.

Áltta 2013 álgoálbmotkonferánsa prográmma oassin lágidii Sámediggi danne rabas seminára man namma lei: «Indigenous rights to human biological materials.» Seminára mihttomearrin lei bidjat fuomášumi álgoálbmogiid vuoigatvuodaide bioteknologalaš ovdáneami oktavuodas. Ja álgoálbmogiid vejolašvuodaide ja vuoigatvuodaide beasat leat mielde váikkuheamen ja ieža mearrideamen sin iežaset humána biologalaš ávdnasiid badjel. Guorahallojuvvui ahte livččii go dárbu ovdidit ehtalaš njuolggadusaid álgoálbmogiid várás. Semináras ledje álgoálbmotvuoigatvuodáid deaivvadeamii ja Bioteknologiijalávdegotti ovdasteddjiin.

8 Biras ja areálat

Sámedikki váldomihttomearrin Sámedikki areála- ja biraspolitihkas lea nannet gievrras sámi báikegottiid ceavzinnávccalaš ávkkástallama, areálaid ja resurssaid suodjaleami ja hálddašeami vuodul sámi guovlluin. Ceavzilis ovdáneamis lea sáhka sihke geavaheamis ja suodjaleamis.

Deatalaš areálaide sámi servodagas bahkkejit hui ollugat. Sámediggái lea stuorra hástalusson go mis ii leat duohta vejolašvuohta leat mielde váikkuheamen ja go mis ii leat váikkuhanfápmu áššiin main lea njuolga mearkašupmi sámi servodahkii.

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaomiin areálaide ja birrasii lei 2013:s bušeahhtaramma 2 000 000 ru. Ruđat ledje várrejuvvon njuolggodarijjan vuodđudussii Protect Sápmi. Areálabarggus lea mis deataleamos gaskaoapmin plána- ja huksenláhka ja dan rolla ja ovddasvástádus mii Sámedikkis lea dan hálddašeamis. Dasa lassin lea konsultašuvdnašiehtadus deatalaš gulahallamis ráđdehusain vai sámi beroštusaid sihkkarastin vuhtii váldojuvvo areálegeavaheamis.

8.1 Areálat

Sámedikki areálapolitihka mihttomearrin lea sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima luondduvuđđosa. Juksan dihte dán mihttomeari, leat mii 2013:s bargan ollu váikkuhit gielddaid ja stáhtalaš eiseválddiid addit sámi beroštusaide lunddolaš saji servodatplánemis.

8.1.1 Árbedieđut plánaproseassain

Okta váikkuhangaskaoapmi movt addit sámi beroštusaide saji servodatplánemis lea leamaš rávvet aktevrraid árjjalaččat geavahit árbedieđuid plánaproseassain. Sámediggi bargá dan ala vai árbedieđut dohkkehuvvojit dásseárvosaš dutkanvuđot máhttun mearrádusaide areálaplánain, ja midjiide lea deatalaš oktavuoha árbedieđuid ja mieldeváikkuheami gaskka plánaproseassain.

Árbediehtu lea vásihusvuđot máhttu, ja mii lea sámi báikegottiin. Danne leat ávžžuhan gielddaid searvvahit sámi beroštusaid plánaproseassaide. Dát lea dahkkojuvvon árvalusa bokte plánaeiseválddiide ahte gávdnat ja geavahit árbedieđuid plánabarggus, ja ovttasbargošiehtadusaid čuovvleamis fylkkasuohkaniiguin sámi guovllus. Dan odđa ovttasbargošiehtadusas Romssa suohkaniin leat mielde sámi árbevieruid suodjaleapmi ja sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima kultur-

vuđđosa sihkkarastin ja ahte dat galget heivehuvvot buot relevánta plánaide.

8.1.2 Plána- ja huksenlága hálddašeapmi

Hálddašanáššiid čuovvoleapmi plána- ja huksenlága mielde lea stuorra oassi Sámedikki barggus areálaáššiiguin. Lea álggahuvvon ovdamearkačoakkáldaga ráhkadeapmi, man oktavuodas lea okta mihttomeriin kártet movt gielddat deattuhit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima luondduvuđđosa. Kártema vásihusat doaisttáži čájehit ahte leat stuorra erohusat das movt gielddat deattuhit sámi beroštumiid plánedettiineaset. Dasto orru nu ahte gielddat háreve ieža vuolggahit sámi beroštumiid kártema iežaset gielddas ja heivehivče daid gieldda plánaide. Dát dahkkojuvvo dábaláččat easkka manjá go earret eará Sámediggi ávžžuha gulaskuddanproseassaid dahje vuosteákkaid oktavuodas. Ovdamearkačoakkáldaga ráhkademiin jotkojuvvo 2014:s. Sámediggi gulahallá gielddaiguin mat leat álggahan gielddaplánaid ráhkadanproseassaid. Dat dahkkojuvvo regionála plánaforaide ja konferánssaide searvamiin main giedahallojuvvo gieldda- ja regionálaplánen sámi guovllus. Sámediggi háliida joatkit gulahallama gielddaiguin viidáseappot. Boahte jagi álggahuvvo prošeakta masa mii válljet ovddasmanni gielddaid maiguin mii dahkat lagaš ovttasbarggu sámi beroštusaid kártema ektui.

8.1.3 Protect Sápmi

Vuodđudus Protect Sápmi ásahuvvui 2012:s man duogábealde leat Ruota sámiid riikasearvi (RSR) ja Norgga boazosápmelaččaid riikasearvi (NBR) ja dat lea sorjjasmeahttun, ii gávpálaš vuodđudus mii galgá veahkehit sámi vuoigatvuođoamasteddjiid gozihit sin areálaberoštusaid, eana- ja resursavuoigatvuođaid ja ovdánavjolašvuođaid. Prošeakta lea 2013:s leamaš álggahandásis.

Protect Sápmi galgá addit ámmátlaš fágalaš veahki sámi vuoigatvuođoamasteddjiide maid dahkat stuorát industriija- ja luondduduohtadanprošeavttaid oktavuodas. Šiehtadallamat sámi vuoigatvuođoamasteddjiid ja odđa ealáhusaktevrraid gaskka buktet buoret mearrádusvuodu ja einnoston vejolašvuođa, maiddá manjit váldemearrádusaide resurssaid odđa ávkkástallanplánaid dahje ohcamiid ektui. Protect Sápmi lea ja sáhtta leat dárbbášlaš cuiggodeaddji aktevra dan ektui movt Sámediggi čađaha doaimmaidis. 2013:s juolludii Sámediggi 2 miljon ru Protect Sápmái. Ráđdehus dovddahii iežas njukčamánu 2013

minerálastrategiijas ahte dat háliida doarju Protect Sápmi ekonomalaččat álggahandásis. Sámediggi vuordá ahte dát čuovvovuvvo.

8.1.4 Finnmarkkuláhka

Sámediggi lea bidjan politihkalaš láidestusaid Finnmarkkuopmodaga bargui dalle go meannudii daid strategalaš plánaevttohusa 2010:s. Guovddáš láidestus Sámedikki bealis lea ahte Finnmarkkuopmodat ferte dahkat árvvoštallamiid ja mearrádusaid areáladuohtademiin dahje meahci rievdan geavahusa birra finnmárkkulága § 10, gč. § 4 mielde. Dasto lea Sámediggi bidjan láidestusa dasa ahte Finnmarkkuopmodaga doaibma galgá ovdánit dainna lágiin ahte dat váldá vuodu vuoi-gatvuodain mat leat ja formálalaččat rievdan riektediliin. Dát áššičuolmmat leat válđojuvvon ovdan fásta čeahkkimiin Finnmarkkuopmodagain mat dollojuvvojit guktii jagis, maiddái 2013:s. Sámedikki árvvoštallama mielde livččii Finnmarkkuopmodagas vejolašvuohta doahhtalit dáid láidestusaid čielgaseappot, ja jos lea dárbu čielgaseappot dovddahit maid Sámediggi vuordá.

Finnmarkkukommišuvdna lea 2012:s ja 2013:s buktán vuosttas raporttaidis. Sámediggi lea Duopmostuollohálddahusa ja Justiisadepartemeantta ektui bargan dan ala ahte ruđat mat leat várrejuvvon Finnmarkkukommišuvdna bargui ollásit geavahuvvojit dasa.

Gulaskuddama ja konsultašuvnnaid maŋŋá, main sohppojuvvui, mearridii ráđdehus cuoŋománus 2013 rievdadit lánkaásahusa duopmáriid nammadeamis Finnmarkku Meahcceduopmostullui. Rievdadus dagaha dan ahte duopmárat nammaduvvojit maŋŋá almmuheami ja Duopmáriid árvalusráđi árvalusa bokte. Seammás go dás gozihuvvo prinsihppa duopmotuolu sorjjasmeahtunvuodas, gozihuvvo maiddái Sámedikki váikkuhanfápmu nammademiin go Sámedikkis lea vejolašvuohta addit cealkámuša čeahkkádussii ovdal go árvalus addojuvvo, ja ahte árvalusráđi vuoddoárvalusas ii sáhte spiehkastit almmá ahte departemeanta vuos ráđđádallá das Sámedikkiin. Nammademiid oktavuodas ferte sihkkarastit ahte duopmostuolus lea gelbbolašvuohta sámi boaresvieruin ja riekteádejumiiin.

Sámediggi háliida loktet ášši johttiid guolásteami birra Finnmarkkuopmodagain. Finnmarkkuopmodat galgá hálldašit ođasmahtti resurssaid sin eatnamiin lága ulbmila ektui ja daid rámmaid siskkobealde mat gusket fuodđoláhkii ja luossa- ja sáivaguollebivdoláhkii. Luossa- ja sáivaguollebivdolága ja sáivaguollebivdo lánkaásahusa mielde lea jo baikkalaš bivdin regulerejuvvon. Regule-

rema sivva lea resursaváilivuohta. Go jo ovdalis lea jo heivehuvvon bivdu muhtin guovlluin, de sihtá Sámediggi Finnmarkkuopmodaga reguleret johttiid bivddu namuhuvvon guovlluin. Sáivaguollebivdu galgá Luossa- ja sáivaguollebivdolága ja sáivaguollebivdolánkaásahusa vuodul hálldašuvvot.

8.2 Luondduresurssat

8.2.1 Energiijaáššit

Sámediggi mearridii geassemánus 2013 strategiija areálaid sihkkarastimii ja sámi kultuvrra ovddideapmái energiijahukseamiid oktavuodas. Mihttomeari duogážin lei ahte resursa- ja energiijaávkkestallan galgá nannet sámi kultuvrra, servodateallima ja sámi ealáhusaid, ovttas min váldomihttomeriin sámi báikegottiid sihkkarastima ektui.

Dáláš servodatovdáneapmi čájeha ahte dárbašuvvo stuorat energiijabuvttadeapmi ahtanuššama ja ovdáneami sihkkarastimii servodagas. Seammás ferte Sámediggi čielgasit gáibidit ahte min árbevirolaš ealáhusaide ja min kultuvrii addojuvvojit ovdánavjolašvuodát. Lihkahallamiid váikkuhus oktiibuot energiijahukseamiid oktavuodas lea váldohástalus eana- ja resursavuoi-gatvuodaid ja ovdánavjolašvuodaid sihkkarastinbarggus dáláš árbevirolaš kulturguoddi ealáhusaid ektui.

Sámedikki energiijastrategiijas fokuserejuvvo danne sámi luondduvuoddo suodjaleapmi dan bokte ahte energiijaressurssaid huksen ja geavaheapmi vuodduvvo dárboanalysaide, ja ahte bidjet muhtun doaibmabijuid dáid hástalusaid dustemii mat čatnasit energiijahukseamiid lassánan beroštupmái. Sámediggi háliida ollislaš váikkuhusanalysaid, duohtadanstáhtusa duođašteami sámi guovlluin ja oktílaš váikkuhusaid árvvoštallama sámi ealáhusaide dalle go leat mánggat sierra duohtadeamit seamma guovllus. Strategiijaid čuovvovvot lea vuoruhuvvon doaibma 2014:s.

Konsultašuvdnaáššemeannudanvuogit Norgga čázadat- ja energiijadirektoráhta (NČE) ja Sámedikki gaskka eai leat vel ge sohppojuvvon. NČE ja Sámedikkis lea sierra šiehtadus konsultašuvnnaid birra energiijaáššiiin. Maŋŋá lea čájehan ahte NČE:s ja Sámedikkis ii leat seamma áddejupmi das maid konsultašuvnna mearkkašit. Válđoerohus oainnus lea ahte Sámediggi oaivvilda ahte ieš mearrádusa birra dat galgá konsulterejuvvo ja ahte NČE ferte juogadit gaskaboddosá árvvoštallamiid ja mearrádusevttohusa Sámedikkiin. NČE oaivvilda bealistis ahte konsultašuvnna ráddjejuv-

vojit dasa ahte Sámediggi dat galgá buktit oainnu-
idis ja árvoštallamiid. NČE lea diedihhan Sáme-
diggiá ahte sii dál leat meannudeamen birrasii 700
smávít elfápmoohcama. Ollu dain ohcamiin leat
Trøndelágas davás guvlui ja gusket dieinna lágiin
sámi beroštusaide. Sierramielalašvuodas leat
váikkuhusat energiijaássiid mearrádusaide ja
Sámedikki bargui. Sámediggi vuordá ahte ovd-
dasvástideaddji departemeanta čuovvola ášši.
Molssaeaktun lea ahte Sámediggi árvoštallá šiehta-
dusa dainna áigumušain ahte ođđasis šiehtadal-
lat ja konkretiseret šiehtadusteavstta, min energi-
ijastrategiija mielde.

NČE:s ja Sámedikkis leat leamaš konsul-
tašuvnnat Fálesnuori, Fálesrášša, Hám márfes-
astta, Sør fjord, Skogvatnet, Kalvvatnan ja Mussira
bieggafápmorusttegiid ektui. Konsultašuvnnat
mat leat dahkkojuvvon NČE:in eai leat albma go
Sámediggi lea ožžon dieđuid dušše NČE ár-
voštallamiin dahje mearrádusárvalusain. Soa-
hpamuš ii šaddan ja NČE válljii addit konsešuvnna
Fálesrášša ja Moskavuona bieggafápmorusttegi-
idda, ja huksenohcan biehttaluvvui Fálesnuori
bieggafápmorusttegi, Hammarfeastta bieggafápmorusttegi
ja Skogvatnet bieggafápmorusttegi.
Go NČE:in eai leat čadahuvvon duohta konsul-
tašuvnnat, de lea Sámediggi bivdán konsul-
tašuvnnaid OED:in Fálesrášša ja Sør fjord bie-
ggafápmorusttegiid birra.

11 smávva elfápmorusttega vuosteággame-
annudeami oktavuodas Ráissa ja Gáivuona suo-
hkaniin lei Sámediggi ovddidan vuosteákkaid
čieža elfápmorusttega vuostá. Sámedikki vuost-
eágga lei gizzu kulturmuittuid ektui ja go dain
leat negatiivvalaš váikkuhusat boazodollui, earret
eará rusttetgeainnu ja lassánan johtaleami geažil
guohtoneatnamiin. Dás válljii NČE váldit vuhtii
sámi beroštumiid ja biehttalii addimis lobi viđa
elfápmorusttegi ja gáibidii váidudeaddji doaibma-
bijuid earáide. Dát čájeha ahte gávdnojit áššit
main NČE lea miehtan Sámedikki gáibádussii.

Sámediggi lea ožžon áigái buriid proseassaid
OED:in go guoská konsultašuvnnaide ja eará ášši-
ide. OED juolludii 1 miljon ru doarjaga golmma
jagi badjel dainna áigumušain ahte buoridit Sáme-
dikki kapasitehta meannudit áššiid mat gusket
elfápmorusttegiid ja neahttahuksemiid kon-
sešuvnnaide. Oljo- ja energiijaministar almmuhii
doarjaga dalle go galledii Sámedikki giđdat 2013:s.
Seammás čielggasmahtii son dan ahte guovddáš
eiseválddit leat balus dan geažil go beroštupmi
bieggamillohuksemiidda árbevirolaš sámi guovl-
luin lassána. Son celkkii maidái ahte Fosen ja
Snillfjord nammasaš guovlu sáhtášii duhtadit
stuorra oasi Norgga ođasmahttinvejolašvuodain

el-sertifikáhtamárkanis. Dárbu hukset eanet viidát
bieggamillopárkkaid sáhtta dien geažil gáržut.
Sámediggi vuordá ahte stáhta orgánat, NČE ja
OED, bidjet dán vuodđun go boahhteáiggis
meannudit energiijaássiid, ja ahte stáhta gáržži-
divččii konsešuvdnaaddima ođđa biedggus bie-
ggafápmorusttegiidda guovlluin gos leat sámi beroš-
tusat.

Sámedikkis leat leamaš 2013:s konsul-
tašuvnnat OED:in bieggafápmorusttega ektui
Fosennjarggas. Sámediggi dohkkehii huksema
dainna eavttuin ahte departemeanta ja hukse-
jeaddjit soabadivčče daiguin boazodoallorohagai-
guin maidda lihkahallamat čuhcet.

Konsulterejuvvui 420 kV stáhtaneahtha linjá
huksema vuosttaš gaskka birra Ofuohtas Hám-
márfestii. Sohppojuvvui ahte linjágaska Ofuohtas
Báhccavutnii sáhtta huksejuvot ja ahte OED
váldá vuhtii Sámedikki mearkkašumiid dán huk-
sema oktavuodas. Eaktuduvvui ahte huksejeaddji
dahká šiehtadusa guoskevaš boazodoalloroha-
gain.

Maŋŋá lea Sámediggi soahpan OED:in movt
meannudit loahppa 420 kV linjá huksema Báhcca-
vuonas Hammarfestii. OED áigumuššan lea gear-
gat dán gaskka meannudeamis 2015:s. Meannude-
apmi lea sekšuvnnaid mielde, ja áigumuššan lea
čadahit konsultašuvdnaproseassa boazodoalloro-
hagaid ja geografiija juogu mielde. Ášši meannu-
duvvo Sámedikki dievasčoahkkimis loahpa gea-
hčen dán proseassa ja maŋŋá go buot konsul-
tašuvnnat leat čadahuvvon, vai Sámediggi sáhtta
dahkat oainnu loahpalaš bohtosii.

8.2.2 Minerálaressat

Sámediggi lea 2013:s ovddidan vuosttaldeami ruv-
kedoaimma regulerenplánii Nussiris ja Gumpen-
junis Fálesnuori suohkanis. Dán vuosttaldeami
galgá Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta
meannudit. Sámediggi lea 2013:s vuolláičállán
oktasaš dokumeantta (intenšuvdnašiehtadusa)
das ahte šiehtadallamat čadahuvvojit guoskevaš
boazodoallorohagain ja Máttá-Várjjaga Ruvkkiid
OS:in ovdal vejolaš doaibmakonsešuvdnaohcama.
Eai leat makkárge konkrehta plánat ruvkedo-
aimma viiddideamis Máttá-Várjjagis dan guvlui
masa dát šiehtadus guoská.

Stuorradiggi mearridii ođđa minerálaš
2009:s almmá Sámedikki miehtama. Vuodđoek-
tun dasa ahte Sámediggi galgá sáhttit árvoštallat
mineráldoaimma sámi guovlluin lea ahte dat
dahkkojuvvo ollásit álbmotrievtti doahhtalemiin.
Sámedikkis lea leamaš viiddis politihkalaš ovtta-
mielalašvuodha das ahte dálá minerálašháka ii leat

álbmotrievtti siskkobealde. Mineráلالágas ii leat doarjja sámi servodaga beales ja danne dasa ii leat luohttamuš, ii dušše mearrádusaid ektui minerálalága mielde, muhto maiddá buot eará mearrádusproseassaid ektui mat čatnasit mineráladoibmii. Mineráلالáhka ferte sihkkarastit mearrádusproseassaid mat láchčēt konsultašuvnnaid ovdagihit dieđihuvvon miehtama jukšamii minerálavuoigatvuodaid ja doaimmakonsešuvnna juohkima ektui. Deatlaš eaktu dasa lea ahte lágas deattuhuvvojit sámi beroštusat ja vuoigatvuodát olles sámi guovllus. Dán lágan deattuhanmearrádusas fertejit boahit ovdan makkár eavttut galget árvvoštallojuvvot ja man badjel ii sáhte mannat ovdal go lihkahallama sáhtta gohčodit sámi kultuvrra rihkkumin. Go láchka guoská olles sámi guvlui, de fertejit das leat maiddá dakkár mearrádusaid mat sihkkarastet sámi álbmogii ovdamuni doaimmas dan guovllus gos sámit árbevirolaččat ellet ja ášset.

Sámedikki mearridan minerálaplánaveahkki minerálaressusaid iskkadeapmái ja doibmii 2010:s lei álgga sámi vuoigatvuodaid sihkkarastimii mineráladoaimma oktavuodas. Stoltenberg II ráđđehus ráhkadii 2013:s strategiija minerálaealahusa várás mas okta doaimbajui lei minerálalága rievdeami árvvoštallan gozihan dihte sámi vuoigatvuodaid ja beroštusaid olles sámi guovllus. Dát ii čuovvoluvvon ovdal jagi 2013 stuorradiggeválgga, muhto Sámediggi lea oaidnán ahte Norga ON olmmošvuoigatvuodaráđi ektui lea raporteren ahte sii áigot álggahit konsultašuvnnaid Sámedikkiin dainna áigumušain ahte árvvoštallat rievdatit minerálalága. Sámediggi bivdá ráđđehusa johtilit álggahit konsultašuvnnaid dainna áigumušain ahte rievdatit minerálalága vai dat eavttutkeahttá lea álbmotrievtti siskkobealde.

8.3 Luonddušládđjivuohta

Jagi 2013 bušehtas lea mihttomearrin ahte sámi kultur-, servodat- ja ealahuseallima luondduvuođus váldojuvvo vuhtii luonddušládđjivuođa hálddašeamis álo. Dán sáhtta olahit go čuovvola sámi beroštusaid biologalaš šládđjivuođakonvenšuvnnaš, luonddušládđjivuođalágas ja dalle go suodjalanproseassat čađahuvvojit árbevirolaš sámi guovllus.

8.3.1 Suodjalanguovllut

Sámediggi lea konsulteren ja lea soahpan Birasgáhttendepartemeanttain mánga álbmotmeahcceja suodjalanguovlostivrra čoaččadus. Dat leat

Návetvuomi/Návuonbađa eanadatsuođjalan-guovlu, Møysalen álbmotmeahcci/Svellingsflaket eanadatsuođjalanguovlu, Byrkije álbmotmeahcci, Skarvan/Roltdalen álbmotmeahcci ja Sylan eanadatsuođjalanguovlu, Femundsmarka ja Gutulia álbmotmeahcci, Gaehsietjahke -Hyllingsdalen eanadatsuođjalanguovlu ja Dieváidvuovddi álbmotmeahcci. Sámediggi lea maŋŋá konsultašuvnnaid nammadan lahtuid ja várrelahtuid suodjalanguovlostivrraide. Dál lea vel ásahtit báikkálaš hálddašanmálle Láhku álbmotmeahci várás ja čađahit konsultašuvnna stivračoaččadus. Doaisttáži lea Norlánda fylkkamáni Láhku álbmotmeahci hálddašaneiseváldi.

Sámi lahtuid čuovvoleapmi suodjalan- ja hálddašanguovlluid stivrrain lea vuoruhuvvon 2013:s. Riikarevišuvdna lea čađahan álbmotmeahciid odđá hálddašanmálle hálddašanodastusa. Sii leat erenomážit fokuseren dan movt Sámediggi čuovvola suodjalanguovlostivrraid stivralahtuid, ožžot go odđá stivralahtut oahpahusa ja movt Sámediggi čuovvola stivralahtuid miehtá válgááigodaga. Dasa lassin lei sis beroštupmi diehtit ahte leat go mii ásahan fierpmádatoktavuođa sámi ovddasteddjiid gaskka iešgudege stivrrain.

Dán čuovvoleapmin lágidii Sámediggi seminára lahtuide maid lea válljen suodjalanguovlostivrraide skábmamánus 2013, gosa bohte 18 stivralahtu 20 suodjalanguovlostivrra gaskkas maid Sámediggi lea nammadan stivralahtuid. Semináras oáččui Sámediggi diehtit ahte suodjalanguovlostivrraid lahtut háliidit suodjalanguovlostivrraid eanet oidnosii Sámedikki neahttasiidduin, ja buoret diehtjuohkima bajimus dokumeantaid birra mat váikkuhit stivrabarggu. Dán čuovvoleapmin biddjojuvvojit dieđut dán suorggis Sámedikki neahttasiidduide ja dasa lassin láchčojuvvo arena sosiála mediain stivralahtuide gos besset lonuhallat vásihusaid. Sámediggi galgá nammadit odđá lahtuid stivrraide 2014:s. Mii áigut ávkástallat vásihusaiguin maid oáččuimet semináras odđá lahtuid čuovvoleami ektui.

Sámediggi lea konsulteren Birasgáhttendepartemeanttain mánga hálddašanplána ektui suodjalanguovlluid várás 2013:s. Ovttamielalašvuohta lea šaddan Junkerdalsura luonddureserváhta, Femundsmarka álbmotmeahci ja Rago álbmotmeahci hálddašanplánaid ektui. Meahcceguovlluid suodjaleamis Romssa fylkkas lea sohppojuvvon. Sámediggi lea duhtavaš go ollu stivrrat leat ráhkadišgoahtán hálddašanplánaid suodjalanguovlluid várás. Álggahanplánaide lea addojuvvon cealkamuš, ja mii vuordit ahte eanet plánat bohtet meannudeapmái 2014:s.

8.3.2 Čáhceloddebivdu gidđat Guovdageainnu suohkanis

Čáhceloddebivddu geahččalanortnegat Guovdageainnu suohkanis leat regulerejuvvon mángga áigeráddjejuvvon lánkaásahusas jagi 1994 rájes gitta jagi 2012 rádjai. Birasgáhttendepartemeanta (BD) konsulterii Sámedikkiin ja Sámi bivdo- ja meahcástanservviin (SBMS) bivdoerreregulerejuvvon gidđáčáhceloddebivddus Guovdageainnus suohkanis gidđat 2013, masa maiddái Guovdageainnu suohkana ovddasteaddjit serve. BD vuolggasadjin lei heaittihit gidđabivddu, go fas Sámediggi, SBMS ja Guovdageainnu suohkan oavvildedje ahte bivdoerreregulerejuvvon gidđáčáhceloddebivdu ferte šaddat bissovažžan. Politiikalaš konsultašuvdnačoahkkimis sohppojuvvui ahte ráhkaduvvo lánkaásahus gidđáčáhceloddebivddu várás mii galggai vuodđuduvvot sámi árbevieruide ja ekologalaš ceavzilvuhtii. Sámediggi lea duhtavaš go oáččui met bissovaš čovdosa áššis mas leat leamaš ollu gaskaboddosaš ortnegat. Ođđa lánkaásahus gusto logi jagi, ja sohppojuvvui ahte ášši árvoštallojuvvo ođđasis buori áiggis ovdal go áigodat 2022:s nohká.

Sámediggi ii lean seamma positiivvalaš go viidáseappot konsultašuvdnaproseassas eat nagodan soahpat bivddu viidodagas. Sámediggi, suohkan ja SBMS ákkastalle ahte jos bivdoortnet galggaš vuodđuduvvot sámi árbevieruide, de ferte bivdoáiggi guhkkudit, ja bivdoguovllu viiddidit, daid ortnegiid ektui mat ledje geahččalanáigodagas. Bivdoeari sturrodat fertii leat ekologaláččat dohkálaš ja seammás doarvái stuoris jos bivddu galggaš sáhttit gohčodit kultuvrraláččat ceavzilin. Dasto oavvildii Sámediggi ahte bivdinvejolaš čáhceloddešlájat berrejit lea dat seamma mat leat dábálaš bivdoáiggiin Finnmárkku fylkkas (čákčabivdu). BD ii váldán vuhtii Sámedikki ja SBMS gáibádusaid go mearridii lánkaásahusa.

Ortnet mii lea mearriduvvon spiehkasta nu ollu das mii jahkečudiid bokte lea leamaš árbevirolaš bivdovuohki ahte dat fuonida vejolašvuoda joatkit árbevierein ja bisuhit mihtilmasvuoda boahttevaš sohkačuolvaide. Guovdageainnu suohkanii ja Finnmárkkuopmodahkii (FeFo) šaddá stuorra hástalus hálldašit bivddu addojuvvon rámmaid siskkoalbealde nu ahte dat váikkuha sámi kultuvrra bisuheami.

9 Kulturमितосуодјalus

Sámedikki váldomihttu kulturमितосуодјalus lea hálldašit ja čalmustahttit sámi kulturmu-

ittuid ja kulturbirrasiid iežamet historjjá ja árvu vuodul, ja vuodđun dasa lea kulturmuittuid mearkkašupmi identitehtii ja servodathuksemin.

Sámediggi lea 2013 buori vuogi mielde čalmustahttán min kulturमितосуодјalus barggu. Sealluheapmi, lánčin ja gaskkustanbargu dáiguin dovddus guovžžahávddiiguin Spittás Davvi-Romsas leat muhtun oasis maid áigut fuomášuhttit. Lea dehálaš kulturमितосуодјalus bargu mii dáhpáhuva ovttas Spittá baikkálaš ássiiguin. Bargu sisttisdoallá maid eará sámi kulturmuittuid go dušše guovžžahávddiid, ja min oainnu mielde lea na buorre vuohki hálldašit ja gaskkustit sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid. Nubbi ášši maid áigut mitalit, lea fuomášupmi sámi kulturmuittut Telemárkkus ja Buskerudas, doppe gos Sámediggi ovttas báikkálaš ánggirdeddiiguin lea dagahan eambo fokusa sámi oassálastima guhkkin lulde Norggas. Goappašat dát áššit leat ožžon positiiva mediabeaggima.

Eará maid Sámediggi háliida mitalit lea bargu mii lea dahkkon kulturमितосуодјalus barggu oktavuodas, nu go oazžut Ceavccageadggi/Mortensnesa ja gullevaš birrasiid UNESCO máilmmiárbelistui, sámi vistiid registrerema ja bargu BARK:in – sealluhanprográmma välljejuvvon arkeologalaš kulturmuittut. Aktivitehta Riikaantikvára našunála kulturमितodihtorbásas Askeladenis čájeha ahte bargu lea viiddis. Sámediggi lea 2013 mielde registreren/rievdadán 2421 earkilmuittu diehtovuodus.

Sámedikki aktivitehta kulturमितogiettis olaha buori muddui sihke váldoulbmiliid ja oasseulbmiliid Sámedikki kulturमितосуодјaleamis mii lea mearriduvvon Sámedikki iežas bušehtas. Hálldašanbarggu vuolggasadji lea min iežamet historjjás ja iežamet árvvus, ja doppe gos sámi kulturmuittut hálldašuvvojit dego odasmuvakeahtes resursa ja oahppogáldu. Kulturमितосуодјalus bargu váikkuha maid garrasit ahte sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat dáinna lágiin čalmustahttojuvvojit otná servodagas. Dát dagaha min oainnu mielde positiivva sámi servodathuksema, ja lea dasto dehálaš váikkuhus sámi kultuvrra ja identitehta nannemii.

Dat stuorimus hástalusat sámi kulturमितосуодјalus lea čadnon kulturमितoláhkii. Sámedikki hálldašanváldi sámi kulturmuittuid badjel lea ain gaskaboddosaš ortnet. Sámediggi sávvá dán válddi njuolggocalkagiin kulturमितoláhkii. Sámediggi mearrádusa mañnel ii leat mihkkege gullon dán ášši birra guovddáš eiseválddiin. Ovdamearkka dihte ii lean digaštallon dehe daddjon mihkkege kulturमितopolitiikka birra

«Boahtteáiggi coakci» dan ođđa Stuorradiggedieđáhusas, maid ráđdehus bijai ovdan cuoŋománu 2013. Birasgáhttendepartemeantta hálddahušlaš dássi lea dattetge Sámediggi ožžon ipmárdusa ahte dál lea vissis beroštupmi guovddáš eiseválddiin digaštallat dán gažaldaga ođđasit.

Eará čuolbma mii sáhtá guhkit áigái šaddat stuora hástalussan, lea 100 jagi gáhttenráđji sámi kulturmuittuide. Sámediggi áigu iniciatiivva váldit árvvoštallat dan gáhttenráđji.

9.1 Várjjatsiida máilmmiárbeáikin

Sámediggi lea golmma jagi mielde várren ruđa bivdorusttet registreremii Noidiidčearu/Kjøpmannskjølen várís Várnjarggas, okta dán válljejuvvon kulturmuittoguoŋlluin gos Ceavccageadgi/Mortensnes lea váldoguoŋllun. Registreremat gullet bargui oažžut njeallje kulturmuittoguoŋllu Várjjat-sápmelaččaid boares ássan – ja geavaanguoŋlluid árvvoštallat máilmmiárbelistui.

Dát registreren lea addán buriid bohtosiid. 2013 registrerejuvvojedje mánga čuođi čila mat gullet bivdorusttegiidda, dasa lassan bivdoáidit, birgočiegat, ássanbáikkidat ja oaffarbáikkidat. Registreren lea dasto addán eambo fágalas deattu kulturmuittoguoŋlluid dieid válljejuvvon guoŋlluin. Máilmmiárbeboastta ovdanbuktojuvvui riikaantikvárii Jørn Holmenii golgotmánus. Sámedikkis leat vuordámušat ahte Ceavccageadgi/Mortensnes ovtta dáiguin gullelaš guoŋlluiguin, main lea ovttaskas namma Várjjatsiida, boahá oalle jođánit mielde Norgga tentatiiva máilmmiárbelistui. Ceavccageadgi/Mortensnes ovtta dáiguin gullelaš guoŋlluiguin šattašii dehálaš govastat ja dehálaš doarjja čalmustahttit sámi kultuvrra ja sámi identitehta nannemii.

9.2 Sámi visttiid identifiseren ja registreren

«Sámi visttiid identifiseren ja registreren»-prošeavtta oktavuodas leat 2013 čadahuvvon báike-didoštallamat Plassje, Raavreviikka ja Rivtták suohkaniin ja Kárášjoga gielladas. Gieddeáigodaga mielde didoštuvvoje 144 vistti.

Dáin 144 visttiin lea 124 konkluderejuvvon ahte leat sámi visttit. Dasa lassan leat 60 dán visttiin huksejuvvon ovdal 1913 ja dasto automáhtalaččat ráfáidduhtton kulturmuittolága njuolggadusaid vuodul. Dat eará 64 galget automáhtalaččat ráfáidduhttot daid lagamus jagiid.

Oktiibuot dán leat sullii 40 áitti, 40 viesu/bartta, 23 náveha/stálja/láhtu, 9 olgovistti, 3 návste, ja 3 goadi.

Seailluhan dihtii 34 vistti dán 124 visttiin lea stuora dárbu divuhit ja bidjat johtui hoahppodoaimbajuid. 18 dán visttiin ledje juo dađibahábut bil-lahuvvan ovdal go šattaimet didoštallat daid. Gula-hallan dáiguin guđetge eaiggáduiguin didoštallama oktavuodas lea leamaš mealgadii buorre. Dat mii dál lea vel báhcán maŋnel gieddeberggu, lea ahte buot dat visttit biddjojuvvojit Askeladdenii, Riika-antikvára našunála kulturmuittodiehtovuđđui. Álggus 2014 galget registrerejuvvon visttiid eaiggádat oažžut reivve visttiid konklusuvvna birra ja diehtujuohkima maid dat mearkaša eaiggáduššat ráfáidduhtton sámi vistti. 2014 gieddeáigodagas lea ovddemuš fokus sámi visttiide Davvi Romssas.

Prošeavtta bohtosat lea leamaš buorit, ja prošeavtta vuodul lea buorre vuohki dokumenteret sámi oassálastima.

9.3 Sápmelaččat lulde

2013 lea Sámediggi vuosttaš geardde čadahán kulturmuittodidoštallama Hardangerduoddaris. Dát dáhpáhuvai dan dihte go mii doarjuimet prošeavtta mas áigguimet dokumenteret dien guoŋllu boazodoalu. Dasa lassan oassálasttii Sámediggi seminárii gos válde ovdan kulturmuittuid boazodoalus. Dát didošteapmi dagahii ahte dál

Govus 1.6 Lappesten Hol suohkanis Buskerudas.

Geadgái čatnasit ollu cukcasat ja muitalusat sámi leahkima birra Hardangerduoddaris. Dá lea okta muitalusain: «Sullii miilla eret Haugastølas, dan biilageainnu lahka mii doalvu Eidfjordii, lea hiebmátt stuorra bákti. Geadggis lea stuorra luoddaneapmi, ja das lea Ole Bardølsgård orron mángii, son dadjá. Lei nu vuogas orustit das, das lei hui várddus geahčadit ealu. Ja ollu boazovázzit lávejedje maiddái nohkastit dán stuorra bávti luddestagas – danne giliolbmot gohčodišgohte dan Lappestein, namma mii das lea ain odne ge.» (čálii Mikkjel Fønhus 1971). Geadgi árvvoštallojuvvo dál automáhtalaččat ráfáidduhtton sámi kulturmuittun.

leat registrerejuvvon 3 lokalitehta Buskerudii ja Telemárkui mat buot leat registrerejuvvon automáhtalaš ráfáidduhtton sámi kulturmuittun. Aktivitehta duodašta ja čalmmustahtta buori vuogi mielde sámi oassálastima olggobealde nu gohčoduvvon árbevirolaš guovlluid.

9.4 Kulturmuittut 420 kV fápmojodđasa mielde Ofuohta ja Báhcavuona gaskkas.

Biras-, fievrárus-, ja rusttetplána (BFR) oktavuodas oáččut odđa 420 kV fápmojodđasa gaskka Ofuohta ja Báhcavuona de čadahuvvui 2013 kulturmuittomerken mii sáhtii váikkuhit huksemii. Sámediggi lea čadahán merkema dakko gokko lei linnjá dehe unnidit fievrárusluotta negatiivvalaš váikkuhemiid ja maid garvvit vahágahttimis dáid. Duogáš dasa lei Sámedikki duodašteapmi 2013 mii dahkkui seamma geinnodaga, ja gos registrejedje badjel 300 kulturmuittu. Dán jagáš barggu oktavuodas dahkkui dasa lassin badjel 20 odđaregistrerema. Kulturmuittolága njuolggadusaid vuodul lea ohcon dispensašuvdna oktiibuot njealji kulturmuittolokalitehtii; guokte boazosámi ja guokte márkosámi.

Dát lea oassi stuora registrerenprošeavtta loahpahanáigodagas, mas badjel 1000 odđa kulturmuittu leat registrerejuvvon plánejuvvon fápmolinnjá mielde mii lea gaskal Ofuohta Nordlánddas ja Hámmárfeastta Finnmárkkus. Dát čájeha man bures Sámediggi lea mielde fuolaheamen sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid odasmahtekeahates resursan daid odđa, plánejuvvon doaibmabijuid ja areálageavahemiid oktavuodas mat čatnasit dasa.

9.5 Odđa stuoradiggediáhus kulturmuittopolitihka birra

Cuoŋománu 2013 bijai ráddehus ovdan odđa stuoradiggediáhusa kulturmuittopolitihka birra, Died. St. 35 (2012–2013) – Framtid med fotfeste – om kulturminnepolitikken. Stuoradiggediáhus guoskkaha mánja dehálaš áššesuorggi mat maid guosket sámi kulturmuittosudjalussii ja Sámediggái váldin sámi kulturmuittuid váldin. Dattetge eai lean makkárge konsultašuvnnat dehe eará oktavuoha gaskal Sámedikki ja Birasgáhttenpartemeantta stuoradiggediáhusa barggu oktavuodas, ja dat váikkuhangaskaoamit ja doaimmat maid ovddidit dieđáhusas, eai dasto digaštallojuvvon ovdagihitii Sámedikkiin.

Sámediggi váldii dasto oktavuoda Stuoradikki Energiija- ja biraslávdegottiin gos mii fuomášuhtii-

met ahte máilmmiárbe bargu Ceavccageadggiin/Mortensnes ii lean váldon ovdan stuoradiggediáhusas ja ahte sámi kulturmuittosudjalusa organiseren ferte čielggaduvvot. Lávdegotti eanetlohku ovddidii mearkkašumi dieđáhusii gos sis lei ovttaoaivilvuoha ráddehusain ahte Norga berre leahkit restriktiiva odđa nominašuvnnaiguin máilmmiárbelistui, muhto seammás leat mearkkašan Sámedikki barggu moanaid jagiid badjel oažžut Ceavccageadggi/Mortensnesa Norgga tentatiiva listui.

Konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin Stuoradiggediáhusa oktavuodas ja eará stáhtalaš kulturmuittopolitihka láidestusaid oktavuodas, sáhtta Sámediggi sihkkarastit ahte ceavzilis ja guhkesáiggi perspektiiva deattuhuvvo sámi kulturárbbi hálldašeamis ovdal go doaimmat álggahuvvojit.

9.6 Ekonomalaš gaskaoamit sámi kulturmuittosudjalusas

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaoamit kulturmuittosudjalussii ledje 2013 bušeahhtarámmas 2 650 000 ru. Sámediggi lea 2013 mielde addán doarjaga 33 prošektii oktiibuot 38 ohcama vuodul. Oktiibuot lea measta 4,5 miljon ruvnno juolluduvvon. Dát ruhta iešalddis vuolggaha fas ángiruššama sámi kulturmuittosudjaleamis badjelaš 16 miljon ruvnno ovddas.

Ruhta lea juolluduvvon doaibmabijuide miehta riika – Máttá-Várjjagis davvin girtta Hardangerduoddarii lulde. Dat leat eanaš leamaš ovdeštandoaibmabijut. Mánja dáin proševttain mat ožžo doarjaga 2012 ráhkadit sudjaluvvon vistiide ovdeštanplánaid, leat 2013 ohcan čadahit doaimmaid dohkkehuvvon plánaid mielde.

Dat registrerenprošeavttat maid Sámediggi doarju ortnega vuodul, leat váldán vuolggasaji eanaš báikkálaš máhtus, ja measta buot sajiin lea maid báikkálaš oassálastin.

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit leat dehálaš doarjjan oažžut sámi kulturárbbái ceavzilis ja guhkesáiggi hálldašeami.

9.7 Sámi kulturmuittuid dikšun

Sámedikkis lea hálldašanovddasvástáduš sámi kulturmuittuid dikšumis ja heiveheamis. Sámi kulturmuittuid čalmmustahttin lea deatalaš veahkki sámi kultuvrra ja identitehta nannemis. Dát duddjo didolašvuoda iežamet historjja birra.

Riikaantikvára lea álggahan mánja gáhttenprográmma kulturmuittuid várás. Okta dáin lea Gáhttenprográmma 2010–2020 välljejuvvon arke-

ologalaš kulturmuittuide(GARK). Mihtu lea ahte välljejuvvon ovddasteaddji arkeologalaš kulturmuittut ja kulturbirrasat miehta riikka, galget sihkkarastojuvvot guhkesáiggi dikšumiin ja dahkkojuvot olámuddui olbmuid ovdal 2020. 2013 lea Sámediggi váikkuhan oazžut čielgasa movt láchčöjuvvon sámi kulturmuittuid dili lea, ja dasto vel makkár kulturmuittuid Sámediggi háliida láchčit. Dát addá guhkesáiggi ja einnostahtti plána sámi kulturmuittuid gáhttenbargui. Vuoruhann barggus leat mii deadduhan geográfalaš lávddu, ja dasto vel kulturmuittuoláid mánggadáfotvuoda ja ovddastusa. Mii leat välljen ovddidit sámi historjja guovlluin gos sámevuotta lea unnit oidnisis. Dat ovddastit sámi kultuvrra mánggadáfotvuoda áiggi ja viidodaga dáfus, Nuortalašsiiddas measta áibbaš nuortan Finnmárkkus girtta bivdoeanarokkide Hedemárkku fylkkas guhkkinn lalde.

Boahte čieža jagi barggus GARKain plánejuvvo ohat ruhtadeami njealji – viđa prošeaktii jahkásaččat. Gaskaboddosaš vuoruhannlistu lea ráhkaduvvon mas leat čieža stuorat dehe unnit prošeavtta Finnmárkku, Romssa ja Nordlándda fylkkain, dasto vel ovcci prošeavtta lullisámi guovlluin mat leat lulábealde Nordlándda. Oktiibuot 30 prošeavtta. Dasa lassin leat mii 2013 ohcan ruđa 5 prošeaktii, mas okta dáin lei Spittás Návuonas. 2013 čavčča lei Sámediggi doppe geahčadeamen odđasit oahpes guovžžahávddiid. Dán oktavuodas duodaštuvvui ahte gávnnus mii dahkkui 2012, lea guovžžahávdi mii dassáži ii leat leamaš oahpis. Duodašteapmi dahkkui ovdalgo välljejuvvon guovžžahávddit ja eará hávddit galge sihkkarastojuvvot neahtain. Sámi kulturhistorjja Spittás gaskkustuvvo dál oahpistemiin ja kulturbálgáin. Sámedikki mielas dát lea deatalaš bargu, seammás go dat eaktuda ahte oahpisteapmi ja vánddardeapmi ii dagat vahága dainna lágiin ahte olbmot váldet mielde dávtiid dehe dávviriid.

Sámediggi lea Spittás välljen ahte gáhttenbargu ja gaskkusteapmi galgá gullat dikšumi. Dasa gullá earret eará boadálaga ráhkadeapmi, bálgáid merken dehe galben mii muitala kulturmuittuid birra. Prošeakta dáhkko ovtas báikegoddeálbmogiin ja hálldašaneiseválddiiguin. Sámi kulturmuittuid čalmusteapmi lea dehálaš veahkki sámi kultuvrra ja identitehta nannemii. Dát dagaha eambo didolašvuoda sihke sámi historjja earenoamážit ja sámevuhtii oppalaččat.

9.8 Árvohákan kulturmuittoguovllus

Kulturmuittosuorggi árvohákanprográmma oktavuodas lea Sámediggi Riikkaantikvára ektui dorjon Árran julevsáme guovddáža ohcama. Dát

prošeakta válddahallá Soahtemuittuid Davvi-Sálttus oassin kulturmuittoguovlu árvohákanis. Prošeakta lea dan rádjelovssprošeavtta čuovvuleapmi maid Árran lea ovdal čadahan. Dát gehčöjuvvo maid dái plánejuvvon prošeavtta oktavuodas mii fátmasta Davvi-Sálttu sámi mátkeealáhusa. Dát konkreetta árvohákan doaimmabijut fátmastit earret eará soahtemuittuid duodašteami ja ovdešteami, dikšundoaimmabijuid ja dikšunplána ráhkadeami, kulturmuittoláhtu ráhkadeami ja dasto vel iešguđetgelágan gaskkustemiid nu go čájáhusaid.

Prošeakta oáččui 2013 doarjaga sihke Riikaantikváras ja Nordlándda fylkkasuohkanis. Prošeavtta bohtosat gaskkustuvvojit earet eará blogga: <http://krigsminner.blogspot.no> bokte.

Sámediggi vuordá ahte prošeakta finna vuogi mielde váikkuha eanet máhttui sámi diliid birra dan áiggiis mii historjjalaš oktavuodas lea oalle lahka min dálááiggi.

10 Ealáhusat

Sámedikki váldomihttomearrin ealáhusovddideamis lea háhkat nana ja juohkelágan ealáhusaid, ealáhusaid mat vuodduvvet sámi kultuvrii, lundui ja birrasii ja váldet daid vuhtii, ja háhkat ealáhusaid mat bidjet vuodu eallinfámolaš báikegottiid gos olbmot háliidit ássat.

Njealji váldomihttomeari juksamii lea Sámediggi välljen vuoruhit njeallje ángirusšansuorggi 2013:s. Dat leat vuoddoealáhusaid rámmaeavttut, geasuheadđi báikegottit, kulturealáhusat ja árvohákan ja odđasaheamit.

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaomiin ealáhusovddideapmái lei 2013:s 35 432 000 rusturrosaš bušehttarámma.

Sámedikki ángirusšan ealáhusovddideapmái biddjojuvvo váldoášsis ealáhusovddidandoarjaga doaimmaguvlui, maid dái gohčoduvvon STN-guovlu. Dán guvlui bohte vihtta odđa gieldda 2012:s ja das leat dál 21 olles gieldda mielde ja logi gielddas leat mielde oasit. 5 557 900 ru juodaduvvojedje sierra ealáhusovddidanprošeavttaide ja investerendoaimmabijuide dan viđa odđa STN-gielddas 2013:s. Sámediggi vuohtta ahte dát gielddat dárbašit ollu investerendoaimmabijuid.

Ealáhusuorggi siskkoalbe bargá Sámediggi sámiid rievtti ja resurssaid oazžuma ja areálaid ealáhusbargui sihkkarastimiin. Erenoamážit vuoddoealáhusaid oktavuodas.

Sámediggi čuovvu sámi guovllu ealáhus- ja servodatovdaneami lávga jahkásaš analysaid bokte. Telemarksforskning lea 2013:s čadahan dán

barggu. Analysa čájeha ahte olmmošlogu njiedjan lea bisánan. Ollu gielddain lassánii olmmošlohku veaháš 2013:s. Riegádanbalánsa ii leat vel buorre – dat mearkkaša dan ahte eambbogat jápmet go riegádit sámi guovlluin, muhto sisafarren olgorikkain lea dássidahtán olmmošlogu njiedjama. Ealáhusovdáneapmi lea buorránan veaháš muhtun gielddain sámi guovlluin, muhto ain leat sámi gielddat fuonimusaid searvvis olles riikkas. Dat boahá das go unnán leat ásaheamit ja unnán priváhta ealáhusat. Davvisiidda, Evenášši, Gán-gaviikka ja Divttasvuona gielddain lei ealáhusovdáneapmi buorre 2012:s.

10.1 Vuoddoealáhusat

Sámediggi bargá mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanadoalu suodjalemiin ja ovddideamiin ja dat leat deatalaš kulturguoddit ja bargagaheaddjit sámi guovlluin. Dán bargui gullá sihke areála- ja resursavuogiatvuodaid sihkkarastin vuodđun ealáhusbargui ja sihkkarastit dan ahte lea vejolaš oazžut birgejumi dain ealáhusain.

10.1.1 Mariidnaealáhusat

Sámedikkis lea čielga politihkka mariidnaealáhusaid suodjaleami ja ovddideami várás mearrasámi guovlluin go čuoččuha ahte lagašvuolta resurssaide addá ávkkástallanvuogiatvuoda historjjálaš ja boaresvirot perspektiivvas. Lagašvuoda- ja sorjjasvuodaprinsihppa lea ásahuvvon láidesteadji prinsihppan Sámedikki ángiruššamiid siskkobealde mariidnaealáhusain. Sámediggi bargá guollebivdovuogiatvuoda sihkkarastimiin historjjá vuodul mearrasámi guovlluid álbmogii. Guollebivdu vuonain ja riddočázadagain, ávnnaslaš kulturuodđun, lea mearrideaddji deatalaš ássamii ja barggolašvuhtii báikegottiin miehtá rittu.

Ulbmillaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuha Sámediggi ekonomalaš rámmaeavttuid buorideami fatnasiid ođasmahttimii, varasguliid vuostáiváldinoasi bisuheapmái ja moderniseremii, ja ođđa rekruutterema buorideami guolástusámmáhii. Sámediggi lea juolludan ollu váikkuhangaskaomiid investerendoaimbajuide 2013:s.

Guolástusulbmiliidda juolluduvvui doarjja 4 746 000 ru. Go ealáhusas ain vuhtto optimismas, de leat boahán ollu investerendoarjjaohcamat, sihke fatnasiidda ja gadderusttegiidda. Vaikko konvenšunealla fatnasiid bivdoearri lea leamaš buorre, de báikkálaš guolásteddiid investerenmokka ii leat unnon vaikko guolleháttit leat njiedjan. Ain leat ollugat geat háliidit álgit guolásteddiid ja háhkat alcceseaset fatnasa. Sii háliidit

sihke ođđasis huksema ja lonuheami bokte beavttálmahttit ja ođasmahttit sin bivdo- ja guolástandoaimma. Fanasoastindoarjja lea váldoáššis mannan konvenšunealla riddo- ja vuotnafatnasiidda mat leat vuollel 11 mehtera mat sáhttet doaimmat doaimmaekonomalacčat beaktilit almmá menddo stuorra finánsagoluid. Konvenšunealla guollebivddu lassin, váldoáššis dorskebivdu, leat ollugat ásahan ealáhusas reabbábivdoeriiguin deatalaš lasáhussan dábálaš guollebivdui.

Lassin fanasinvesteremiidda bargá Sámediggi árrjalaččat báikkálaš guollevuostáiváldinrusttegiid bisuhemiin ja nannemiin. Báikkálaš fatnasat leat sorjavaččat báikkálaš vuostáiváldinrusttegiin vai sáhttet doaimmat eanet beaktilit ja oktilaččat áigodatbivddus. Lassin vuostáiváldinrusttegiidda lea Sámediggi juolludan doarjaga maiddái bálvalustái guolásteddiide. Guliid kvalitehtas mat buktujuvvojit lea stuorra mearkkašupmi vilgesguollealáhusa gánnahttivuhtii. Dán oktavuodas čujuhit ovdamearkkaide, mat leat báikkálaš seaktudanguoddáža ruhtadeapmi Nuortaváhkis, Nordkáhpá gielddas, gos doaimbajidju addá buriid ja sihkkaris bargosajiid sihke guovddázis ja ieš guollerusttegis ja dan bokte nanne báikkálaš guollehámmána ealáhusovddidanruđaid eana-diedalaš doaimmaguovllus.

Sámedikkis lea buorre gulahallan árrjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte mariidnaealáhusaid siskkobealde sihke guollebivdiiguin ja gielddaid ealáhusossodagaiguin konstruktiivalaš ruhtadanovttasbarggu birra ahte movt realiseret doaimbajuid báikkálaš guolástusealáhusas. Dákkár ovttasbarggu bokte váikkuha Sámediggi sihke fanasodasmahttima ja bálvalusa ja vuostáiváldima lámčima nannámis.

10.1.1.1 Mearrasámi strategijat

Dievasčoahkkima oktavuodas juovlamánus 2013 lágidii Sámediggi Mearrasámi guolástanstrategiija seminára, mas mii válddiimet ovdan mearrasámi servodat- ja ealáhusberoštusaid ovddideami boahhteáiggis. Seminára mihttomearrin lei oainnusmahttit boahhteáiggi vejolašvuodaid ja hástalusaid, ja dan vuodul plánet strategiijaid movt mearrasámi servodat galgá ovddiduvvot ja nannejuvvot.

Semináras bohte deatalaš dieđut hástalusaid ja vejolašvuodaid birra guolásteddiid otnáš dili birra. Deatalemos oanehis áiggi árvalussan bohte ahte buoridit guliid vuostáiváldindili mearrasámi guovlluin, várra mii unnimus fatnasiid (vuollel 11 mehtera) strukturereama oktavuodas lea, hástalus mii mearraluossabivdiin odne lea

ahte gártat eret regulerejuvvot, ja muhtun háldda-
huslaš hástalusat.

Čoahkkimis juovlamánus 2013 Guolástus- ja riddoministara Elisabeth Aspakera ja Sámedikki presideantta Aili Keskitalo gaskka, ságastuvvui gulliid vuostáiváldima birra mearrasámi guovlluin. Goappašagat mieđaiga dán hástalussan maid ferte čoavdit.

Sámediggi áigu 2014:s ráhkadit strategiija-plána mearrasámi guovlluid várás ovttasbargguin álbmogiin ja sierra ealáhus- ja kulturorganisašuvnnaiguin mearrasámi guovlluin. Dán proseassas deattuhuvvo ahte mii govda vuodu alde sáhtášeimmet soahpat ealáhus- ja kulturstrategiija olles mearrasámi guovllu ovddideami ja ahtanuššama várás.

10.1.1.2 Guolástusresurssat

Áigodagas 2010–2011 konsulterii Sámediggi ja Guolástus- ja riddodepartemeanta ovdan lánka-
evttohusa movt sihkkarastit sámiid vuoigatvuoda guolástusresurssaide ja daid fidnema. Evttohusa maid Sámedikki dievasčoahkkin lei mearridan. Dát lánkaaddin bodii fápmui 01.01.13.

Ođđa guolástuslánkaaddimis leat golbma váldooasi mat leat oaivvilduvvon sámi vuoigatvuoda ja guolástusresurssaid geavaheami sihkkarastimii. Sámedikki árvoštallama mielde leat dát lágat ja lánkaásahusrievidadusat mat fárrrolaga addet sámiide a) vuoigatvuoda árbevirolaš vuotnabivdui, c) vuoigatvuoda geavahit guolástusresurssaid, d) kártenrievtti guolástusguovlluid sierra rivttiid dohkkeheapmái, ja e) vejolašvuoda searvat guolástushálddašeapmái. Sámediggi lea konsulteren Guolástus- ja riddodepartemeanttain Vuotnaguolástuslávdegotti mandáhta birra. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte Vuotnaguolástuslávdegotti mandáhta čielggaduvvo johtilit dainna ulbmilin ahte vuotnaguolástusaid hálddašeapmi nannejuvvo ja erenoamážit sámi geavaheapmi ja dan geavaheami mearkkašupmi sámi báikegottiide.

Sámediggi ovddidii rávvagiid áššiide mat váldoášsis gusket guolástusreguleremiidda ja siskkil-
dit riddo- ja vuotnafatnasiid davviguovlluin, sihke seahkalis norgalaš-ruoššalaš guolástuskom-
mišuvnna bokte ja regulerenčoahkkimiid bokte guolástusdirektevrrain. Sámediggi deattuhii ortnegiid ja bivdoeriid várreimid mat áiggi mielde sihkkarastet riddoálbmoga historjjálaš vuoigatvuodaid ja vuoigatvuoda guolástit ja geavahit mariidnaresurssaid. Danne vai sámi giella, ealáhusat, kultuvra ja ássan suodjaluvvojit ja ovddiduvvojit.

10.1.1.3 Šiehtadallamat Deanučázadaga hárrái Suomain

Norgga ja Suoma stáhtat leat nammadan stáhta delegašuvnnaid mat galget šiehtadallat ođđa soahpamuša movt reguleret guollebivddu Deanu rádjaoasis. Sámediggi Norgga bealde lea nammadan ovttá olbmo šiehtadallamiidda. Báikkálaš hálddašeamis leat guokte lahtu delegašuvnna. Dán áigge lassánit guolástanturisttat, erenoamážit Suoma bealde. Norgga bealde leat báikegottiid olbmot duhtameahtumat go báikkálaš guolástuskultuvra ja árbevirolaš guolástusbáikkiid geavaheapmi lea hui ollu gáržon dan geažil go turisttat lassánit ja go turistabivdu ii čavgadeappot regulerejuvvo. Norgalaš-suopmelaš dutkanjoavku, mii galgá addit rávvagiid hálddašeapmái, lea ollu jagiid dieđihan ahte jogas bivdojuvvo menddo ollu dan ektui go luosa mearas birgen lea heajut.

Šiehtadallamat Suomain ođđa soahpamuša birra Deanu rádjajogas joatkašuvvet. Norgalaš delegašuvdna lea doallan guokte álbmotčoahkkima, ovttá Deanus ja nuppi Kárášjogas. Suopma lea bivdán mañidit plánejuvvon šiehtadallama dán jagi, ja lea bivdán maiddái ahte áigeme-
arri ođđa soahpamuša dahkamii sirdojuvvo jagis 2015 jahkái 2016. Boahte šiehtadallama Suomain lea áigumuš doallat njukčamánu 2014.

10.1.1.4 NASCO- The North Atlantic Salmon Conservation Organization

Sámedikkis lea áicistáhtus NASCO:s. Riikkaidgaskasaš váikkuhanfápmu dain proseassain lea dađistaga čielgaseappot ja danne oaidná Sámediggi ahte lea dárbu oazžut iežas jiena riikkaidgaskasačcat. Sámedikkis ledje guokte mihttomeari dán jagi čoahkkimiin; ráhkadit sierra ortnega álgoálbmotparlameanttaid várás ja bidjat álgoálbmotdimenšuvnna luossahálddašeamis beaiveortnegii. Sámediggi oáččui vejolašvuoda doallat sierra sáhkavuoru rahpansešuvnna. Sámediggi deattuhii ahte NASCO bargu galgá vuodduvuvot eanemus vejolaš máhtu ala maiddái ahte árbevirolaš máhttu dahkkojuvvo vuogádatlaš ja oainnusmahttojuvvo barggus. Sámediggi oáččui álgoálbmotdimenšuvnna beaiveortnegii dainna lágiin ahte álgoálbmogiid guolástus biddjojuvvo NASCO čoahkkinagendai jagi 2014.

10.1.2 Eanadoallu

Sámediggi lea ollu jagiid bargan ulbmillačcat buoridan dihte gánnáhahttivuoda ja buoridan dihte rekrutterema vuoddoealáhusaide. Sáme-

diggi buvttii cealkámuša jagi 2013 eanadoallošiehtadallamiidda. Eanemus guovddázis ledje árttalaš eanadoallu, gánnáhahttivuohta ja rekrutteren.

Sámediggi oaččui 2013:s ruđaid eanadoallošiehtadusa bokte árttalaš eanadoaluin ángiruššamii. Dát ángiruššan lea dál formaliserejuvov. Sámediggi lea mielde dán ovttasbarggus sihke stivrenjoavkkus ja juolludanjoavkkus, ovtas boanddaid organisašuvnnaiguin ja ea nadoalldirektverraiguin davvin. Árttalaš eanadoalu siskobealde lei stuorra beroštupmi oažžut ruđaid sierra prošeavttaide. Váilo prošeavttat main sámigiella, kultuvra ja árbevierut livččii lean albmosis, dien ektui áigu Sámediggi bargat 2014:s. Áššit bajimuš davvinorgga dásis leat vuoruhuvvon.

Norgga eanadoalldutkaninstituhtta čujuha ahte gánnáhahttivuohta eanadoalus Davvi-Norggas lea buorránan mealgat 2012:s. Dát bođii oidnosii čielgasepmosit doaluin gos lea gussamielkebuvttadus. Sámediggi lea 2013:s geavahan váikkuhangaskaomiid doarjut dan posiitiiva treandda. Oktiibuot juolludii Sámediggi 11 miljon ru eanadoalu huksemiidda ja ovddidanprošeavttaide. Ovddit jagiin lea golahus leamaš gaskal 4 ja 6 miljon ru.

Vaikko Sámediggi fertii sirdit muhtun investerenáššiid jagis 2012 jahkái 2013, de leat doarjjaohcamat odđa ja odđaaigásaš visttiide lassánan 2013:s. Leat ollu áššit dán hui buori ovdáneapmái.

Govus 1.7 Bull dállu. Bull ja Vang dáluid odđa eanadoallovisttit Gálsá suokkanis rahppojuvvodje borgemánus 2013 Barents-návet prošeavtta bokte.

Sámediggi lea prošeavtta oktavuodas addán Bull dálui doarjaga 193 000 ru, mekaniserejuvovon gilvvamuohkkádeapmái go lea ráhkaduvvon odđa gilvareaidu mii jorrá. Jorba návet faskunrusttegiin ii leat ovdal huksejuvovon.

Eanet boanddat mearridedje hukset 2013:s, erenomážit STN-gielddain. Sámediggi bajidii 2013:s bajimuš doarjameari viiddis huksemiidda ja odđa návehiidda eanadoalus, mii lea váikkuhan ekonomalaš riskka geahpedeami iešgudege prošeavttain. Eanaš huksenáššiin leat alla huksengolut, ja ollugat huksejit luovosdoaimma.

Sámediggi lea addán doarjaga mángga regionála prošeaktii. Ávjovárre-prošeakta bođii albma láhkai johtui 2013:s. Prošeavtta ulbmilin lea háhkat odđaašeami ja ovddidit eanadoalu Kárásjogas, Guovdageainnus ja Porsánggus.

10.1.3 Boazodoallu

Boazodoalus leat leamaš 2013:s nuppástusat. Boazodoallostivra mearridii guovvamánus 2013 ahte boazolohku ovttaskas guovlluin galgá njeidjuvovot. Sámediggi oaivvilda ahte diehtujuohkin proseassa birra ferte leat buorre.

Stuorradiggi lea 2013:s mearridan rievdadit boazodoallogála nu ahte boazodoallohálldašeapmi rievdaduvvo, guovllustivrrat heahtihuvvojit ja regionála hálldašeami váldit sirdojuvvo fylkkamánnii. Dan oktavuodas leat čadahuvvon konsultašuvnnat mat eai buvttihan ovttamielalašvuoda. Danne ii leat Sámediggi miehtan dáid

Govus 1.8 Vang dállu. Vang dállu lea ožžon 212 000 ru doarjaga ollásit automáhtalažžan dahkkojuvovon biebmánrusttega oastimii.

Rusttet álkiduhtta biebmama mealgat ja álkiduhtta maiddái návetsadjásaččaid oažžuma. Karlsøy giella lea okta odđa STN-gielddain.

rievdademiide. Rievdadus boahtá fápmu liikká 01.01.2014.

Sámediggi háliida váldit čielgaseappo rolla boazodoallopolitihkas. Dán barggus lea gulahallan boazodoaluin guovddážis. Sámediggi áigu maiddá nannet barggus stáhta guovdu boazodoalu rámmaevttuid hárrái.

10.1.3.1 *Norgga ja Ruota gaskasaš boazoguhtonkonvenšuvdna*

Norgga ja Ruota beale sámedikki, Ruota sámiiid riikasearvi ja Norgga boazosápmelaččaid riikasearvi ožžo čakčamánu 2012 bargun Norgga ja Ruota ráđdehusain ráhkadit rievdadusevttohusa norgalaš-ruottilaš boazoguhtonkonvenšuvdnii. Ásahuvvui bargojoavku mii galggai ráhkadit dán rievdadusevttohusa. Norgalaš-ruottilaš boazoguhtonkonvenšuvdna regulere rájárasttideaddji boazodoalu Norgga ja Ruota gaska.

Čakčamánu 2013 gearggai bargojoavku norgalaš-ruottilaš boazoguhtonkonvenšuvnna rievdadusevttohusain, ja lea gearggus geiget evttohusas Norgga ja Ruota ráđdehusaide.

Joavkku barggus lea leamaš eaktun rabas ja searvvaheaddji gulahallan guoskevaš orohagaiuin ja sámečearuiguin. Buot guoskevaš orohagaiuin Norgga bealde lea válđojuvvon okta-vuohta reivve ja e-poastta bokte, ja leat bivdán buktit cealkámuša joavkku bargui, ja maid bovdet buot siiddaid geaidda dát guoská čoahkkimiidda ja čadahan čoahkkimiid mánggaid siiddaiguin ja čearuiguin. Sámediggi Norgga bealde lea juohkán dieđuid joavkku barggu birra neahtasiiddustis, ja lea bivdán guoskevaš beliid buktit árvalusaid bargui.

Bargojoavku lea ráhkadan rievdadusevttohusa vuolláičállojuvvon konvenšuvnna. Evttohusa dorjo buot bealit bargojoavkkus. Dasa lassin áigu bargojoavku go geige evttohusa Norgga ja Ruota ráđdehusaide, fokuseret rájárasttideaddji boazodoalu áigeguovdilis áššečuolmmaid. Dat leat dakkár áššečuolmmat mat eai regulerejuvvo norgalaš-ruottilaš boazoguhtonkonvenšuvnna bokte, muhto mat leat deatalaččat boahtteáiggi rájárasttideaddji boazodollui.

Norgga ja Ruota beale sámedikki, Ruota sámiiid riikasearvi leat guorrasan bargojoavkku evttohusii. Norgga boazosápmelaččaid riikasearvi lea geassádan eret bargojoavkku evttohusas.

10.1.3.2 *Norgga ja Suoma gaskasaš boazoáidekonvenšuvdna*

Norgga ja Suoma ráđdehusat álggahedje šiehtadallamiid 2013:s norgalaš-suopmelaš boazoáidekonvenšuvnna reviderema hárrái. Sámediggi lea bivdán konsultašuvnnaid áššis, muhto dasa lea biehttaluvvon. Ráđdehus ii áiggo konsulteret Sámedikkiin ovdal go šiehtadallanboadus lea gárvvis. Sámediggi lea searvan diehtujoahkinčoahkkimiidda Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain ášši birra. Muhtun reivves lea dovddahuvvon ahte ii leat nu ahte Sámediggi ii livččii konsulterjuvvon šiehtadallanlávdegotti čoahkkádusa hárrái ja ahte ii addojuvvo vejolašvuohta konsulteret ovdal go šiehtadallanboadus lea gárvvis.

10.1.3.3 *Eanamolsunláhka*

Konsultašuvnnaid bokte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain odđa eanamolsunlága hárrái sohppojuvvoi giddat 2013 ahte johtilit álggahuvvo sierra proseassa sihkkarastit dan ahte boazodoallu maid oazžu eanamolsunduopmostuolu nugo eanaeaggádiin ja eará vuogatvuoda oamsteddiin leat. Galgá fárrrolaga ja ollislaččat árvoštallat láhkamearrádusaid ja doaibmabijuid geavahanortnegiid mearrideapmái, riektidili várás boazodoalu siskkobealde ja doaibmabijuide mat sihkkarastet eanamolsunduopmostuolu gelbbolašvuoda sámi kultuvrra, riektidiliid ja boares vieruid birra.

Sámedikki árvoštallama mielde lea vuoddo-sivvan daid váttisvuodaide mat dál gusket boazohkoheiveheapmái dat go boazodoalus váilu vejolašvuohta geavahit eanamolsunduopmostuolu mearridit eahpečielggasvuodaide siskkáldas riektidiliid birra mat čatnasit guohtonressursaide. Danne adnojuvvo deatalažžan ahte bargu eanamolsunlága ollislaččat rievdademiin čuovvoluvvo johtilit.

10.1.4 *Boraspirepolitihka*

Sámedikki boraspirepolitihka mihttomearrin lea unnidit vahágiid maid boraspiret dagahit sakka nu ahte boazodoallu ja eanadoallu sáhttet geavahit árbevirolaš guohtoneatnamiid guodoheapmái. Okta strategiijain lea bargat politihkalaččat ráđdehusa ektui, ja geavahit konsultašuvdnašiehtadusa dávjjit. Nubbi eará strategiija lea dat ahte bidjat čavgadeappo fokusa álbmotriektái boraspirepolitihka ektui. Sámediggi ráhkadii válldahusa boraspireid birra 2013:s. Válldahus galgá láidet Sámedikki boraspirepolitihka lagamus jagiin. Das galgá

lea ávki maiddá Sámedikki nammadan lahtuide davimus regionála boraspirelávdegottiin.

Sámediggi nammada lahtuid boraspirelávdegottiide Møre ja Romsdal ja Hedmárkku rájes máddin gitta Finnmárkku davás.

Boazodoallu gillá boraspiriid geažil birra jagi. Lea čájehan ahte eastadeaddji doaibmabijuin lea unnán ávki nu guhkká go boraspiret eai seammás geahpeduvvo. Sámediggái lea deatalaš geahpedit boraspiriid buoridan dihte boazodoalu rámmaeavttuid. Boraspirevahágit leat šaddan stuorra ekonomalaš gixsin boazodollui.

10.2 Geasuheaddji báikegottit

Go galgá oažžut geasuheaddji ja eallinfámolaš sámi báikegottiid, de lea Sámediggi 2013:s addán doarjaga mángga prošeaktii ja investeremiidda smávvaandustriija siskkobealde ja bálvalussuorgis. Ollu fitnodagat mat háliidit ásahtit ja ovddidit doaimma gávppálaš bálvalusas ja mátkeealáhusas, erenoamážit guolástusturisma, ohcet doarjaga. Bušeahta mii lei 6 400 000 ru sturrosaš, geavahuvvui 5 906 650 ru.

Sámedikkis lea oassemihhtomearrin oažžut eanet gelbbolašvuodabargosajiid nuoraide, ja attii 2012:s doarjaga prošeaktii «Ungt Entreprenørskap». Prošeakta lea álggahuvvon 2013:s, Kárašjoga joatkkaskuvllas, ja galgá váikkuhit dan ahte nuorat sáhttet oaidnit vejolašvuodaid ealáhus-hutkamis ja árvoháhkamis iežas servodagas.

Sámediggi attii 2013:s doarjaga maiddá prošeaktii «Inkubator Nord». Dán inkubáhtor-programma leat ruhtadan SIVA ja Finnmárkku fylkkagiella. Sámedikki doarjaga bokte áigu Inkubator Nord váldit fitnodagaid main lea sámi giella, kultuvra ja/dahje árbevierut guovddáš gávpejurddan. Inkubator Nord áigu bidjat fokusa erenoamážit sámi guovlluide Finnmárkku danne go eai gávdno makkárga ealáhusgárddit dáppe mat sáhtášedje čuovvolit ealáhushtutkiid dahje fitnodagaid main livččii ahtanuššanvejolašvuolta ja innovašuvdnaalloat. Prošeavtta mihttomearrin lea man ollu fitnodagat main lea sámi fitnodatju-rdda, galget programmii.

Odđa ovttasbargošiehtadus Innovašuvdna Norggain lea dahkkojuvvon 2013:s. Ovttasbargošiehtadus galgá sihkkarastit buoremus ovdánanvejolašvuodaid ealáhusaid gaskkas sámi guovlluin. Sámedikki mielas lea ovttasbargu Innovašuvdna Norggain konstruktiiiva ja ulbmillaš, ja lea ásahtan ráddeaddinforuma mii galgá sihkkarastit gelbbolašvuoda fievrrideami organisašuvnnaid gaskka.

Finnmárkku fylkkagiella hálddaša jahkás-aččat regionála ovddidanruodaid maid oažžu Giella- ja guovlludepartemeanttas. Fylkkagiella bargá dán oktavuodas árijalaš searvevuoda guovddáš ovddidanaktevrraiguin Finnmárkku. Sámediggi lea searvan strategalaš stivrenjovkui 2013:s, ja áigu ain searvat dán bargui.

Sámediggi lea gulahallagohtán SIVA:in 2013:s, oažžun dihte investeremiid sámi guovlluide. Dán gulahallama lea Sámediggi jurddašan joatkit viidáseappot.

10.3 Kulturealáhusat

Sámedikki mihttomearrin lea oažžut eanet bargosajiid sámi kultur- ja kulturvuodot ealáhusain. 2013:s ángirušai Sámediggi duodjeealáhusa ovddidemiin ja ásahtit odđa ángiruššamiid kulturealáhusa siskkobealde.

Kultuvrralaš ovdanbuktimiin lea dakkár fápmu mii olaha guhkás olggobeallái sámi servodaga. Duodji ja design ovddastit deatalaš kultuvrralaš ovdanbuktimiid ja identitehtamearkkaid, main leat vejolaš márkanahtit sihke riikka siskkobealde ja riikkaidgaskasaččat. Eanet ángiruššan kultuvrrain duodjeealáhusas veahkehivččii ovddidit eanet buriid ja bistevaš bargosajiid.

Sámi servodagas lea kulturealáhusas guhkes árbevierut, ja das lea vejolašvuolta šaddat okta deataleamos sámi ealáhusain boahhteáiggis. Sámediggi mearridii 2013:s doaibmaplána kulturealáhusa várás.

Válđoángiruššamin lea bovdet dáidda- ja kulturaktevrraid searvat kulturealáhusa gelbbolašvuodaprošeaktii. Prošeavttas lea golbma válđodoaimma:

1. Kurssaid doallan/ workshop/hutkanproseassa
2. Mentorortnet ja bagadeapmi
3. Fierpmádathuksen aktevrraid gaskka

Sámediggi dagai 2013:s golmma jagáš rámmašiehtadusa fitnodagain Kreativ industri, dán prošeavtta čadaheamis sámi ásahtasaiguin. Prošeakta álggahuvvo 2014:s.

10.3.1 Duodji

Sámediggi dagai duoji ealáhusšiehtadusa Sámi dujiin ja Duojariid ealáhuserviin 2013:s. Ealáhusšiehtadusa mihttomearrin lea ovddidit ealáhusvuodot duoji mas lea buoret gánnahttivuolta ja gávpejohtu iežas dujiin. Rámmán lei 9,4 miljon ru. Bealit bidje 3,0 miljon ru ovddidan- ja investendoaimbabiijuide ja 3,6 miljon ru doaibmadoar-

ijan. Eará stuorát poasttat ledje 1,5 miljon ru guovtti ealáhusorganisašuvnna doibmii.

Rudaid ovddidan- ja investerendoaimbajuide ohce unnit 2013:s go ovddit jagiin. Juolluduvvui birrasii 2,0 miljon ru. Dasa lassin eai álggahuvvon buot doaimbajut mat ovdal ledje ožžon doarjaga, nu ahte doarjja gessojuvvui ruovttoluotta beallemiljon ru ovddas.

2013:s čađahuvvogođii stuorra mearkagálvoprošeakta main duodjeorganisašuvnnain lea ovdasvástáduš. Organisašuvnnat jotke dánna 2014:s ja Sámediggi vuordá bohtosiid dán prošeavtta vuosttaš oasis.

Duojarat sáhttet oažžut doaimmadoarjaga 40 % ovddas iežasat dujiin. Sámediggi fertii 2013:s čavget gáibádusaid doaimmadoarjaga oažžumii danne go ortnega bearráigeahččamis bodii ovdan 2012:s stuorra váilivuodát ollu duojariid rehketdoalus. Stuorát gáibáduš duodaštit iežas buvttaduvvon duoji lea dagahan ahte eai nu ollugat go ovdal ožžon doarjaga.

Duodjefitnodagaid gelbbolašvuoda buorideami dihte leat čađahan rehketdoallokurssa čieža báikkis. Kurssaid mihttomearrin lei buoridit duojariid gelbbolašvuoda jodihit doaimma daid lágaid mielde mat gustojit rehketdoalu fievrreapmái.

Duodjeealáhusa gánnahttivuoda buorideami dihte ruhtadii Sámediggi oahpahušprošeavtta buvttadeami, vuovdima ja vuovdaleami siskkobelalde ásahuvvon duojariid várás. Sámi allaskuvllas lei ovddasvástáduš ovttasbarggu čađaheamis duodjeorganisašuvnnaiguin. Logis ledje diedihán kursii muhto dušše njealjis bohte. Oahpahuš mihttomearrin lei buoridit gelbbolašvuoda buvttadanvugiin, mašinnaid ja eará veahkkeneavvuid geavaheamis buvttadettiin. Oasseváldit galge maiddái oahppat vugiid movt ovddidit dáláš ja ođđa buktagiid dáláš ja ođđa márkaniidda. Sámediggi oaidná ahte dán lágan prošeavttaide fertejit eambbogat searvat jos galggaš olahit ulbmila.

Ealáhusšiehtadussii lassin juolluda Sámediggi jahkásaččat 3,38 miljon ru Duodjeinstituhta doibmii – das leat mielde maiddái guokte bealle bagadanvirggi Romssas ja Norlánddas, ja okta olles bagadeaddjivirgi máttasámi guovllus. Dasa lassin lea Sámediggi ruhtadan prošeavtta mas leat mielde guokte bealle bagadeaddjivirggi Nuorta- ja Guovddáš-Finmárkkus. Julevsámi guovllus leat golbma aktevrras ovttasbargu duodjeealáhusa ángiruššamis – dát prošeakta lea ruhtaduvvon regionála ovddidanrudaid bokte ovttas Norlándda fylkkasuohkaniin ja galgá doaimmat ealáhusovddidanprošeaktan.

Duodjeealáhusii rekrutterema olis oažžu boazodoalu ja duoji oahpahuškantuvra 1,5 miljon ru doibmii ja fitnoohppiid báلكkáide. Kantuvra váldá sisa sullii vihtta fitnooahppi juohke jagi – sin fidnooahppi áigi bistá guokte jagi. Fitnooahppiortnegii rekrutteren sorjá das ahte nuorat váldet duoji joatkkaskuvla dásis. Danne attii Sámediggi 110 000 ru stipeandda nuoraide geat váldet duoji joatkkaskuvllas.

10.3.2 Árvoháhkkan ja ođđaásaheami

Prošeakta ja stuorra ángiruššamat Sámi mátkeealáhusain álggahuvvojedje 2012:s. Golmma jagáš prošeavtta vuolggahii Origo Nord Álttás, mas lea prošeaktajodiheapmi. Sámediggi, Innovašuvdna Norga ja golbma davvinorgga fylkkagiella leat ruhtadan prošeavtta. Oasseváldit leat maiddái searvan oahppomátkái Ođđa Selándii viežžan dihte vásihusaid álgoálbmotturismmas. Prošeakta lea maiddái bargan ovttas Ruota beale prošeavttain Visit Sápmi. Dieđut maid dan birra leat ožžon, čájehit ahte prošeakta váikkuha Sámedikki sámi mátkeealáhusdoaimmaid mihttomeari čađaheami, ja das lea eaktivuohta ja jáhkehahttivuohta fokusis.

Buoridan dihte gelbbolašvuoda ealáhusaid ja ealáhushtkama gaskkas, lea Sámediggi mañimuš jagiid várren rudaid álggahanoahpahušsii ja ovdideapmái válljejuvvon surggiin. Sámediggi álggahii 2013:s ásahuvvon fitnodagaid čuoovvoleami Finmárkkus, masa diedihedje 19 fitnodaga. Dasto dagai Sámediggi rámmašiehtadusaid golmain aktevrrain, fitnodagaid viidáseappot čuoovvoleami ángiruššama dihte njeallje jagi ovddasguvlui.

Sámediggi álggahii ovttasbarggu Norgga Dutkanrádiin ja Regionála dutkanfoanddain 2013:s, goabbat guoimmiska vásihuslonuhallama ja diehtujuohkima geažil ángiruššansurggiid hárrái. Ovttasbargu galgá buvttihit eanet dutkandoaimma ealáhusaid gaskkas sámi guovlluin.

Fágalaš forum ja ovddidanforum čađahuvvojedje giellakonferánsain lotnolaga 2013:s. Dat giellat mat gullet Sámedikki ealáhusovddidandoarjaga geográfalaš doaimmaguvlui ledje bovdjuvvon. Gielladain lei stuorra beroštupmi daid vejolašvuodaide mat leat go gullá STN gildii, ja háliidit buoret gulahallama Sámedikkiin. Giellat bukte árvalusaid Sámedikki ángiruššansurggiide ja váikkuhangaskaomiid geavaheapmái.

Sámedikkis lea leamaš oktavuoha 2013:s guoskevaš birrasiiguin Guovdageainnus álggahan dihte eanet ealáhusovddideami sáivaguollebivddus ja meahcceresursaid ektui. Sámediggi lea

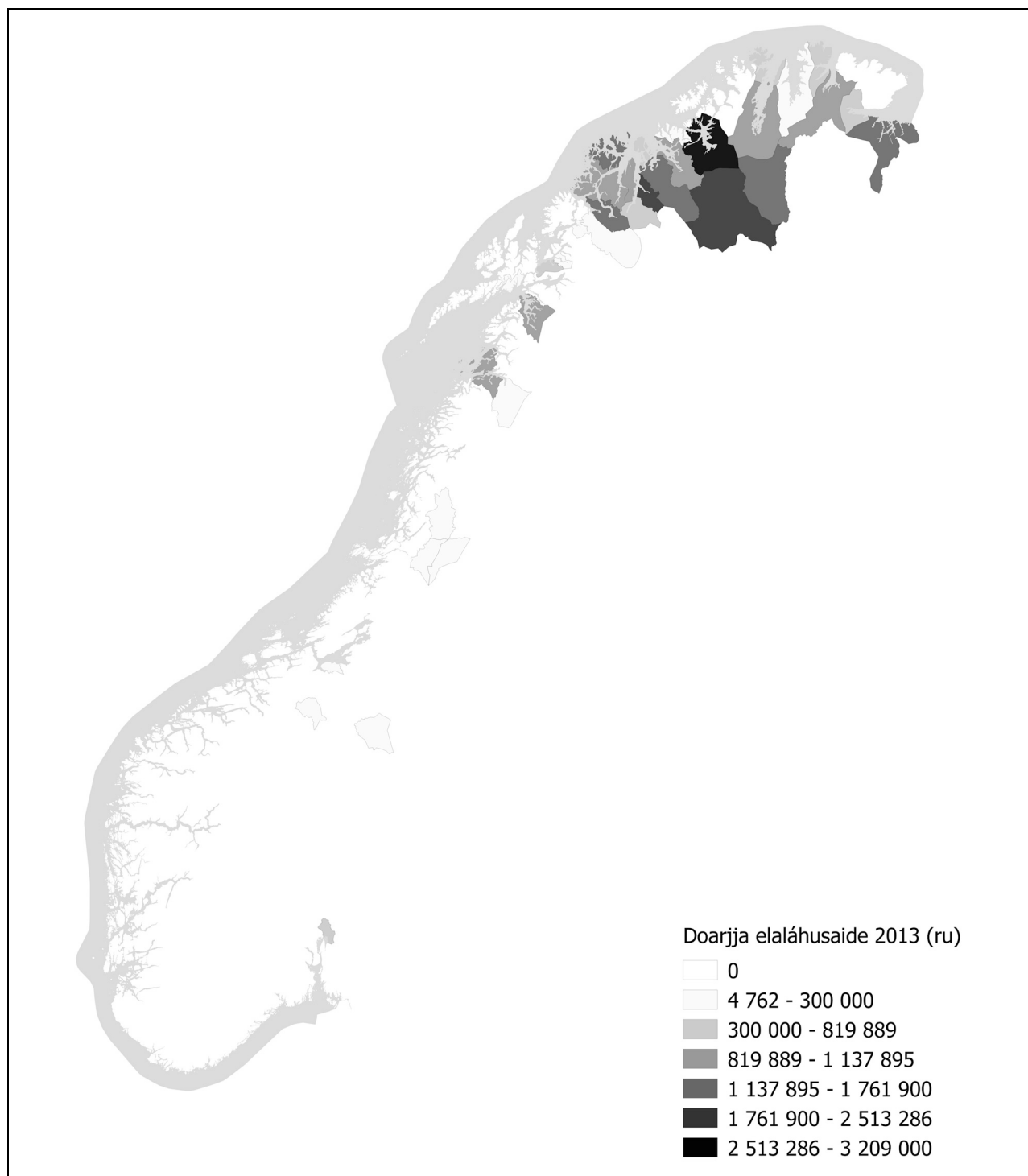
gearggus čuovvolit báikkálaš prošeaktaálgagiid mat buktet árvoháhkama dáin resurssain.

Álggahanstipeanda lea addojuvvon 3 vuostáiváldái 2013:s. Doarjja lea addojuvvon maiddái unnit sámi mátkeealáhusdoaibmabijuide ja eará doaibmabijuide mat báikkálaččat nállašuttet biepmu, erenoamážit bohccobierggu.

11 Regionálaovddideapmi

11.1 Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin

Sámediggi bargá diliid lámčimiin nu ahte sámi álbmogis alccesis, ja iežas eavttuid vuodul galgá leat vejolašvuohta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Sámedikki vál-

Govus 1.9 Kárttas oidno movt ohcanvuđot ealáhusdoarjagat leat juohkásan 2013:s gielddaid mielde.

domihttomearri lea árjjalaš ja ulbmilaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Sámediggi lea 2013 aktiivvalaččat bargan regionálaovddideami maŋŋga arenain.

Ovttasbargošiehtadusat fylkkagiellaiguin leat dehálaš reaidut nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodaga. Sámediggi lea dahkan regionála ovttasbargošiehtadusaid Finnmárkku, Romssa ja Norlánda fylkkagiellaiguin. Davvi-Trøndelágain, Mátta-Trøndelágain ja Hedemárkkuin lea dahkkon oktasaš máttasámešiehtadus. Ovttasbargošiehtadusain lea šiehtaduvvon regionála eiseválddiid ovddasvástádus sámegeielas, kultuvrras ja servodatovdáneamis. Dán ovttasbarggus leat boahtán ollu buorit bohtosat.

Ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkagiellaiddan dárkkistuvvui ja vuolláičállojuvvui guovvamánus 2013. Dát gusto áigodahkii 2013–2016. Ovttasbargošiehtadusa maŋŋá, mearriduvvui jahkásaš doaibmaplána gustovaš áigodahkii, mas leat kultur- ja ealáhusdoaibmabijut.

Ovttasbargošiehtadus mii lea gaskal Sámedikki ja Romssa fylkkagiella ii leat raporterejuvvon 2008 rájes. Sámediggi lea váldán oktavuoda Romssa fylkkagiellaiddan 2013, dan nammi ahte ođasmahttit ja dahkat áigeguovdilín šiehtadusa. Sámedikki bealis lea čielggas ahte lea sávahahtti dáinna proseassain joatkit. Romssa fylkkagiella lea molsun fylkkarádi, ja dan sivas čuovvoluvvo dát ášši viidásat 2014.

Sámediggi bargá dál davvin máttás ovttasbargošiehtadusaid árvoštallamiin ja vejolaš ođasmahttimiin

Sámedikki 2013 bušehtas lei várrejuvvon 3.milj. ru regionálaovddideapmái. Váikkuhangaskaomiid ulbmil lea ulbmilaš ovttasbarggu regionála ja báikkálaš eiseválddiin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Váikkuhangaskaomit leat mannan kultuvrii, gillii, servodat- ja ealáhusprošeavttaide. Váikkuhangaskaomit leat juhkkon dán láhkai:

Finnmárku:	1 000 000 ru juhkkujuvvon 4 prošeaktii
Romsa:	1 002 000 ru juhkkujuvvon 6 prošeaktii
Nordlánda:	1 089 000 ru juhkkujuvvon 7 prošeaktii
Davvi-Trøndeláhka:	350 000 ru juhkkujuvvon 2 prošeaktii
Mátta-Trøndeláhka:	388 000 ru juhkkujuvvon 3 prošeaktii

11.2 Ovttasbargošiehtadusat giellaiguin

Sámediggi lea 2013 dahkan ovttasbargošiehtadusa Romssa giellaiddan. Dát lea vuosttaš gávpotsuohkan gii lea dahkan ovttasbargošiehtadusa Sámedikkiin. Šiehtadus čállojuvvui formálalaččat vuollái Romssa ráđdevisttis golggotmánus, doppe ledje maiddá doalut vuolláičállima maŋŋá čalmustahttimin ovttasbargošiehtadusa. Ovttasbargošiehtadus galgá čuovvoluvvot jahkásaš árvoštallamiin, ja dasa galgá maid ráhkadit sierra doaibmaplána.

Sámediggi lea bargamin oazžut formálalaš ovttasbarggu maiddá Áltta suohkanin.

Sámedikkis lea ovttasbargu Oslo giellaiddan dan hámis ahte leat jahkebeallásaš čoačkkimat politihkalaš dásis. Sámedikkis ja Oslo giellaiddan lei čoačkkinn 2013 juovlamánus. Áššit mat digaštallojuvvojedje ledje sámi oahppofálaldagat Oslo giellaiddan, sámi vuorrasiid dilli gávpogis ja sámi viesu/deaivvadanbáiki Oslos. Sámedikki bealis muitaluvvui Oslo sámi viesu viidasetovddideami birra. Muitaluvvui Sámi viesu doaibmavuogi rievda-deami birra servvis oasussearvin, viesu ođđa sisdoalu birra ja dárbbu birra oazžut diehtujuohkinguovddáza. Sámi viesu lea álggahan strategiibarggu birra ovddidit sámi viesu mii mearkkaša geavaheadjjoavkku, doaibmadási ja boahpteáiggi dárbbu ja ovddideami kárten.

Sámediggi bivddii Oslo giella lasihit Sámi viesu doaibavuodu seamma supmiin ovddeš jagiin, 200 000 ru 2014 rájes. Dasa lassinn muitalii Oslo giella Oslo skuvlla ja mánáidgárdde gihppaga birra, maid Sámediggi leamaš veahkkinn jorgaleamen sámegeillii. Gihpagis boahdá ovdán ahte Oslo dárbbasa eanet čeahpes oahpaheddjiid ja ovdaskuvllaoahpaheddjiid.

Sámediggi lea maid dahkan ovttasbargošiehtadusaid guovttegielatdoarjaga geavaheami birra sámi hálddašanguovllu giellaiguin ja fylkkagiellaiguin.

11.3 Interreg

2013 lei maŋimus jahki Interregprográmmas Sápmi prográmmaáigodagas 2007–2013. Ulbmil prográmmain lei nannet ja ovdánahttit regionála ovdáneami prošeavttaid bokte sámegeielas, kultuvrras, dutkamis ja ealáhusain rájaid rastá olles Sámis.

Sámediggi lea oassalastan norggabeale ruhtademiin iešgudege prošeavttain olles prográmmaáigodagas. Oktiibuot lea Sámediggi juolludan 827 277 euro (su. Kr 6,6 mill). Sámediggi leamaš mielde mielruhtadeddjiin oktiibuot 13 prošeavt-

tain. Oktiibuot leat čadahuvvon 77 prošeavtta Interreg Sápmi prográmmas olles áigodagas. Oasseprográmma Sámia lei ollislaš bušehtta 10,3 mill. euro, gos 4.3 mill. Bođii EO regionála foanddas.

Interreg Sápmi prográmmas leamaš iežas mearridanjoavku, mii lea hálddašan prošeaktabijuid. Sámediggi leamaš mielde 2 nammaduvvon lahtuin, ja Sámediggi lea maid leamaš mielde prográmma Gozihanlávdegottis.

Lea mearriduvvon ahte Interreg Davvi galgá jotkojuvvot odđa prográmmaáigodagain 2014–2020. Dán prográmmas lea oasseprográmma Sápmi mielde. Sámediggi lea oassalastan boahhte áigodaga prográmmabargguin. Otná hálddašannuogádat galgá jotkojuvvot sierra mearridanjoavkuin sámi prográmmii, mii lea dál nammaduvvon Sámedikkis. Sámediggi galgá maid leat mielde Gozihanlávdegottis. Válđočállingoddi sámi prográmmii, lea nu go ovdal, Sámedikkis Ruota bealde, Gironis.

Norgga stáhtalaš váikkuhangaskaomiid hálldašeapmi boahhtevaš prográmmas, hálddašuvvon nu mo ovdalge Romssa ja Davvi-Trøndelága fylkkagiieldain. Gaskaboddosaš ja indikatiivvalaš bušehtta boahhte prográmmaáigodahkii lea 33.9 MEUR gos Sápmi prográmmii juolluduvvo 4,4 MEUR (su. 35 mill kruvnu).

12 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámit leat okta álbmot geat ellet ja ovttasbarget riikkarájaid rastá. Sámi riikkaidgaskasaš ovttasbargu ja sámi álbmoga oassalastin álgoálbmogiid oktavuodain lea guhkes árbevierru. Oktiigullevašvuohta ja solidaritehta eará álgoálbmogiin lea dagahan ahte sámit leat aktiivvalaš oasseváldit riikkaidgaskasaš orgánain, erenomážit ON oktavuodas, go lea sáhka ovdánahttit ja čuovvolit konvenšuvnnaid, julggaštusaid ja eará instrumeantaid mat gustojit álgoálbmogiid vuoigatvuođaide. Sámedikkis leamaš lunddolaš ovdánahttin dan rájes go Sámediggi álggahuvvui 1989 ja lea viiddidan iežat oasseváldima riikkaidgaskasaš arenain.

Sámedikki riikkaidgaskasaš beroštupmi gusto mángga politihkkaguovlluide. Min mielas lea dehálaš ahte stáhta eiseválddit ja Sámediggi barget ovttas bures ja beaktilit áššiiguin mat guset álgoálbmogiidda riikkaidgaskasaš arenain. Ja ahte Sámediggái addo vejolašvuohta leat mielde dan almmolaš stáhtalaš norgga delegašuvnnas riikkaidgaskasaš šiehtadallamiin, jus leat fáttát mat sáhttet váikkuhit sámi beroštumiide. Sámediggi

bargá riikkaidgaskasaččat ovddideamen ja sihkarastimin sámiid ja eará álgoálbmogiid beroštumiid ja vuoigatvuođaid.

Mángga oktavuodas lea Sámediggi oassi stáhta delegašuvnnain, seammás go Sámediggi maid eará oktavuodain sáhttet leat duodalaš dárbut ovddastit sámi álbmoga beroštumiid ja vuoigatvuođaid olggobeale stáhta delegašuvnna rámmaid. Sámedikkis lea, das go lea friddja ja iešheanalaš álbmotválljejuvvon orgána, ovdamearkka dihtii njuolgo ja dássilis gulahallan ON golmmain álgoálbmotmekanismaid, dát leat ON álgoálbmotvuoigatvuođaid erenomášdieđiheadji, ON álgoálbmotvuoigatvuođaid ekspeartamekanisma ja ON álgoálbmotáššiid bistevaš fora.

Sámediggi oassalastá, jus lea vejolaš návccaid ja iežas bušehta bokte dábalaččat ovttas Norgga delegašuvnnain, šiehtadallamiin jahkásaš álgoálbmot olmmošvuoigatvuođaid julggaštusa birra ON olmmošvuoigatvuođaráđi sešuvnnas. Sámediggi oassalastá maid Norgga delegašuvnnain konvenšuvnnaid- ja julggaštusšiehtadallamiin ON:s, gos álgoálbmotperspektiivva lea oassin šiehtadallamiin. Dát lea earret eará čoahkkimat ON biológalaš sláddjivuoda konvenšuvnnain, ON dálkkádatkonvenšuvnnain, Máilmmi dahkkivuogitvuođa organisašuvnnain (WIPO), ja ON nissonkonvenšuvnnain.

Dalle go ON-konvenšuvnnaid gozihanlávdegottit jearahit Norgga njálmálaččat, ja gos lea álgoálbmot guoskevaš gažaldagat guovddáš fáttát, láve Sámediggi leat mielde njuolgo oktavuodas lávdegottiin ovdal Norga jearahallo. Sámediggi searvá maid áiccadeaddjin go Norga jearahallo. Dát lea áigeguovdil bargojoavkkus riikajearahallamiid oktavuodas ON olmmošvuoigatvuođaráđis ja ON olmmošvuoigatvuođalávdegottis, ON ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuođa lávdegottis, ON nállevealahanlávdegottis, ja ON nissonvealahankonvenšuvnna ja ON mánáidkonvenšuvnna čadaheamis.

Sámediggi oassalastá maid Norgga delegašuvnnain bilaterála čoahkkimiin eará stáhtain, Davviriikkaid Ráđiin, Árktalaš Ráđiin ja Barentsovttasbarggus. Álgoálbmogiin lea dehálaš rolla sihke Árktalaš Ráđis ja Barentsovttasbarggus, go dálkkádat- ja birasgažaldagat leat áššiin. Norggas lea ovdagoddi Barentsráđis 2011–13 áigodagas, ja Árktalaš Ráđis lea Kanadas ovdagoddi áigodahkii 2013–15.

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaomait riikkaidgaskasaš bargui lei 2013 bušehtas kr 6 408 000. Dás lea kr 838 000 mannan njuolggodarjagiidda, kr 570 000 ohcanvuodtoarjagiidda, ja

5 milliuvnna ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánsii 2014 (WCIP 2014).

12.1 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

12.1.1 Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea oktasaš parlamentáralaš ovttasbargoásahus Suoma, Norgga ja Ruota Sámedikkis. Ruoššabeale sámít leat bistevas oasseváldit dán ovttasbarggus. SPR galgá bargat dakkár áššiin mat gusket sápmelaččaide mángga stáhtain. Ulbmil ovttasbargguin lea ovtastahttit sámi jiena riikkaidgaskasaččat, erenomážit go lea sáhka riikkaidgaskasaš álgoálbmotpolitihkas. Norgga Sámedikkis lei 2013 golggotmánu rádjai jodiheapmi Sámi parlamentáralaš rádis.

Sámi parlamentáralaš rádi doaibmaplána 2013–2015 áigodahkii mearrida SPR bargguid. Válidosuorgi dán áigodagas leamaš nannet Sámi parlamentáralaš rádi rámmaeavttuid

SPR áirasat leamaš semináraiguin, konferánsain ja čoahkkimiin gos álgoálbmotpolitihkalaš gažaldagat leamaš áššin. Dákkár deaivadanbáikkít lea dehálaš arenat duohtandahkat ovttasbarggu riikkarájaid rastá ja goziheames sámiiid beroštumiid riikkaidgaskasaččat. Oasseváldin váikkuha ahte sámít, álgoálbmogin, besset leat mielde mearrideamen iežaset ovdáneami ja lea vejolaš gozihit iežaset berostumiid našunála, regi-onála ja riikkaidgaskasaš dásis.

Sámi parlamentáralaš ráđđi nammada lahtuid riikkaidgaskasaš ovttasbargoorgánaide. Lea dehálaš ahte álgoálbmogat besset searvat forain gos álgoálbmotpolitihkalaš čuolmmat digaštaljojit, ja dan láhkai beassat ovddidit álgoálbmogiid kultuvrra ja servodaga. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea maid 2013 bargan dan nammii ahte eiseválddiide geaidda gusket dát áššit, lámčēt dili nu ahte álgoálbmogiid oasseváldin ja duohta váikkuhanvejolašvuotta lea áššin dain forain gos lea sáhka álgoálbmogiid beroštumiid birra.

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea aktiivvalaččat bargan nu ahte Árktalaš rádi čállingoddi lea ása-huvvon Romsii. Čállingoddi ráhppui miessemánus 2013. SPR ii leat njuolga mielde Árktalaš rádis, muhto searvá Árktalaš parlamentariihkarovttasbargui. Árktalaš parlamentariihkarovttasbargguin váikkuha SPR ahte álgoálbmotvuoigatvuođat earret eará dálkkádatdoaimbajuid plánedettiin deattuhuvvojit, ja maidá ahte sámi árbediehtu deattuhuvvo mearrádusain mat gusket dálkkádatdoaimbajuide ja heivehanstrategiijaide. Lea

maid dehálaš lasihit dálkkádatdutkan mii deattuha sámi oaidninsaji ja sohka-bealgažaldagaid.

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ovttas Sámerádiin ásahan lávdegotti mii galgá evttohit njuolggadusaid mo hálldašit sámi nátionála govastagaid. Dán barggu lea ovdal dahkan Sámeráđdi. Sámedikki SPR delegašuvdna nammada 1 lahttu lávdegoddái.

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ásahan nuoraidpolitihkalaš rádi. Ráđđi galgá bargat nuoraidpolitihkalaš áššiguin ja leat oktasaš jietna sámi nuoraide. Nuoraidráđdi gohččojuvvo Sámi parlamentáralaš rádi dievasčoahkkimiida. Nuoraidráđdi rapportere jahkasaččat iežaset doaimma Sámi parlamentáralaš rádi dievasčoahkkimis. Sámi parlamentáralaš rádi nuoraidkonferánssa lágiduvvui 2013 miessemánus. Konferánssa fáddá lei árgabeaivválaš rasisma.

Sáme parlamentáralaš rádi Sámedikki delegašuvdna (SPR-N) lea mielde ráđdehusa europa-politihkalaš foras. Fora lea politihkalaš deaivadanbáiki gaskal departemeanttaid politihkalaš dásis ja fylkkagielddaid, gielddaid ja Sámedikki álbmotválljejuvnon árasiid. Ulbmil foran lea lonuhallat dieđuid, oaviliid ja vásáhusaid europa-politihkalaš áššiin ja čuolmmain. SPR-N lea mielde guovlulaš EO ovttasbarggus, (Interreg) dan bokte ahte nammada lahtuid Interreg IVA Davvi gozihanlávdegoddái ja Interreg IVA Sápmi stivrenlávdegoddái. Dát oasseváldin lea mielde čalmustahttimin sámi čuolmačilgehusaid, ja

Govus 1.10 Mama Sara Education Foundation lea sámi veahkkeorganisašuvdna mii veahkeha álgoálbmoga eará álgoálbmoga bokte.

Organisašuvdna ožžui 2013 100 000 kr njuolga doarjaga Sámedikkis. Mama Sara ovttasbargá maasai organisašuvnnain KIDUPO Ngorongoro guovlluin Davvi-Tanzanias. Stivra ja organisašuvdna barget eaktodáhtolaččat. Váikkuhangaskaomít Norggas mannet ollislaččat maasai mánáid ja nuoraid ohpui. Mama Sara Education Foundation lea mielde váikkuheamen ahte álgoálbmogat ožžot vejolašvuoda gozihit iežaset beroštumiid.

dan bokte vuhtii váldimin iežamet beroštumiid maiddá EO oktavuodas.

Sámi parlamentáralaš ráđdi lea nammadan 1 lahtu juohke sámedikkis árvoštallanlávdegoddái geat nominerejit sámi buktagiid Davviriika rádi girjjálašvuodabálkkašupmái. Lávdegotti bargu lea evttohit sámegeielat čáppagirjjálašvuodabuktagiid Davviriikalaš Rádi girjjálašvuodabálkkašupmái. 2013 ledje 2 sámegeielat buktaga mielde. Sámediggi gokčá ieš iežas oasseváldima goluid. Dát lea dehálaš báiki sámi dáidda- ja kulturgaskkusteapmái ja lea mielde buktimin odđa jurddašeami, ovdánahttima ja gaskkusteami, gos sámegeiella ja kultuvra lea guovddázis.

12.1.2 Barentsovttasbargu

Barentsovttasbargu lea vuoddu regionála ovttasbargui davvin. Álgoálbmogat Barentsovttasbarggus (sámit, nenetsat ja vepsalaččat) leat dehálaččat dán ovttasbarggus. Ovttasbargu lea organiserejuvnon guovtti politihkalaš dássái: okta gaskastáhtalaš dásái maid Barentsráđdi jodiha ja nubbi gaskaregionála dásái maid Barents regiovdnaráđdi jodiha.

Álgoálbmogiin eai leat ovddasteaddjit Barentsrádis. Olgoriikaministarčoahkkimis 2013 rabai Barentsráđdi vejolašvuoda ahte 1 álgoálbmot ovddasteaddji sáhtta boahit fásta áiccadeaddjin Barentsráđdái. Sámi parlamentáralaš ráđdi lea, ovttas álgoálbmot bargojoavkkuin, bargan aktiivvalaččat oazžut álgoálbmot ovddasteaddji Barentsráđdái.

Sámi parlamentáralaš ráđdi (SPR) lea oassálastán álgoálbmogiid fásta lahttun Barents regiovdnarádis 2013. Rádi odđa njuolggadusat leat mearriduvvon, ja álgoálbmogiid oassálastin lea viiddiduvvon. Dasa lassin go álgoálbmogiin lea oktasaš sadji lea maid álgoálbmogiin guokte áiccadeaddjisaji regiovdnarádis.

Barents Indigenous Peoples Office/Barents álgoálbmotkantuvra (BIPO) oáččui 2013 kr 266 000 njuolggaduarjaga Sámedikkis. Sámediggi ruhtada BIPO ja Barentsčállingoddi lea BIPO hálddahus. BIPO galgá veahkehit Working Group of Indigenous Peoples/Barentsovttasbarggu álgoálbmogiid bargojoavkku (WGIP) Barentsovttasbarggu doaimmain. Viidásat galgá maid dát kantuvra leat oktasaš sadji ovttasbargi aktevrraide Barentsovttasbarggus.

Barentsovttasbarggu álgoálbmogiid bargojoavku/Working Group of Indigenous Peoples (WGIP) lea ásahuvvon Barents regiovdnarádis, ja das leamaš ráđdeaddi stáhtus Barentsrádi ovddas. SPR nammada 3 daid 6 lahtuin bargojoavkui. Doai-

bmaplána 2013–2016 lea bargojoavkku bargoneavvu. Bargojoavkku aktiivvalaš oassálastima dihte, bohtet čuolmmat, mat muđui eai livččii digaštallon, áššiin.

12.1.3 Sámiráđdi

Sámiráđdi lea sápmelaččaid oktasaš ovttasbargoorgána organisašuvnnaide Suomas, Norggas, Ruoššas ja Ruotas. Sámiráđdái, norggabeale juhkosii, juolluduvvui 2013 njuolggadoarjja 372 000 ru Sámedikkis. Sámeráđdi lea das rájes go ásahuvvui 1956 leamaš dehálaš ovttasbarggus sámiid riikkarájaid badjel ja ovttasbarggus eará álgoálbmogiin máilmmis. Sámeráđdi lea riikkaidgaskasaš barggus leamaš mielde ráhkadeamen buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiidda. Sámeráđdi lea garrasit gozihan sámiid beroštumiid riikkaidgaskasaččat ja leamaš dehálaš eaktudeaddji álgoálbmogiid riikkaidgaskasaš riekteovdaneamis.

12.1.4 Davviriikkaid sámekonvenšuvdna

Dál leat šiehtadallamat gaskal Suoma, Norgga ja Ruota Davviriikkaid sámekonvenšuvnna birra. Ulmil lea ahte dát šiehtadallamat galget loahpahuovot 2016.

Sámedikkis leat mielde delegašuvnnaid bokte šiehtadallamiin. Hástalus lea dat go sámedikkiid delegáhtaiguin eai leat seammá hállan- ja evttohanváldi iešguđege riikkaid delegašuvnnain šiehtadallamiin. Norga lea mearridan delegašuvnna mandáhta, mii ii leat ráđdádallon Sámedikkiin. Dása lea biddjon vuoddu ahte galgá doalahit siskkobealde jo biddjon álbmotvuoigatvuoda geatnegasvuodain. Suoma ja Ruota delegašuvnnain lea eanet rabas mandáhta ja addá sámedikkiid delegáhtaide rabas hállan- ja evttohanválddi. Norgga čavga lahkoneapmi šiehtadallamiin, sihke hámis ja sisdoalus, dahká ahte lea dárbbaslaš lagaš ovttasbargu gaskal sámedikkiid ja sámedikkiid delegáhtaiguin vai sámedikkis sáhttet bidjat eavttuid šiehtadallamiin. Dát doaima bures odne. Šiehtadallamiid stáhtus lea digaštallon Sámi parlamentáralaš rádis.

Šiehtadallamiid ovdaneapmi leamaš dásái ráddjejuvnon. Giella ja kultuvra čajehuvvo leat oalle gáibideaddji fáttat go leat unnán konkreetta álbmotrievtti geatnegahtti šiehtadusat mat gusket álgoálbmogiidda dáid fáttain, ja go leat nu iešguđege ortnegat iešguđege stáhtain. Čakčat 2013 álggahuvvojedje šiehtadusat fáttain oktasaš mearrideapmi ja iešmearrideapmi. Lea dárbbaslaš geahččat buot kapihttaliid ja mearrádusaid ollislaš

oktavuođas, dát guoská maid iešmearrideami vuoigatvuhtii ja dán rievtti iskkadeapmái iešgudege fáttáin ja guovlluin.

Norgga Sámediggi vuorua resurssaid ja ángiruššama sámekonvenšuvnna bargui ja bargá dan nammii ahte ráđdehus bidjá eanet rabas ja konstruktiiivalaš rolla sihke hámi ja sisdoalu dáfus šiehtadallamiin. Sámedikkiid ovtasbargu berre joatkašuvvat ja sáhtta ovdánahttit nu ahte sámedikkít sáhttet bidjat čielga eavttuid evttohusain iešgudege artihkkaliidda šiehtadallamis.

12.2 ON máilmmikonferánssa 2014 álgoálbmogiid birra

ON máilmmikonferánssa álgoálbmogiid birra lágduvvon 2014 (WCIP 2014). Ulbmilin máilmmikonferánssain lea juogadit perspektiivaid ja buoremus geavada stáhtaid ja regiovnnaid gaskkas go guoská álgoálbmotvuoigatvuodaid čadaheapmái ON julggaštusa vuodul álgoálbmotvuoigatvuodaid birra. Oassin máilmmikonferánssa ráhkkaneapmái bovdi Norgga Sámediggi álgoálbmotovdasteddjiid miehtá máilmmi ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánsii. Sámediggi háliidii konferánssain ahte álgoálbmogat leat nu bures go vejolaš ráhkkanan ON máilmmikonferánsii. Sámediggi lea 2011 rájes bargan Áltá 2013 ráhkkaneamiin. Sámedikki beroštupmi Áltá 2013 ja 2014 máilmmikonferánsii lea oassin nannemin ON álgoálbmotjulggaštusa vuoigatvuodaid našunála ja riikkaidgaskasačča čadaheami. Álgoálbmogiid ulbmil máilmmikonferánssain lea sihkkarastit doaibmabijuid mat nannejit álgoálbmotjulggaštus čadaheami. Máilmmikonferánssa neahtasiidu gávdno <http://www.wcip2014.org/>.

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaoamit ráhkkaneaddji konferánsii lei 2103 bušeahrtarámma kr 5 000 000.

12.2.1 Máilmmikonferánssa proseassa

2012 ásahuvvui máilmmiviidosas álgoálbmotkoordinerenjoavku/the Indigenous Global Coordinating Group (GCG) WCIP 2014 várás. Joavkkus leat áirasat 7 álgoálbmotregiovnain Afrihkás, Davviguovlluin, Ásias, Lulli Amerihkás, Davvi Amerihkás, Ruoššas ja Jaskesábis. Sámedikki riikkaidgaskasaš ovdasteddji leamaš mielde joavkkus, sihke álgoálbmogiid veahkin, ja Davviguovllu regiovna áirasiiin GCG:s. Sámediggi lea ekonomalaččat dorjon GCG sihke 2012 ja 2013.

GCG lea leamaš ovddasvástáduš konferánssa prográmma ja sisdoalu badjel. GCG leamaš maid

ovddasvástáduš ráhkkaneaddji Áltá konferánssa ovdasteddjiid oasseváldima ja proseassaid badjel. GCG lea joatkán sin barggu maŋná Áltá 2013 ja veahkeha ain álgoálbmogiid ráhkkaneami 2014 máilmmikonferánsii. Boadusin buot dáid čoahkkimiin ledje konkreta rávvagat ja vuoruheamit viidasat prosessii.

Maŋimus jahkebeale 2012 ja 2013 álggogeahčen čadahedje buot 7 regiovna: Afrihká, Davviguovllut, Ásia, Lulli-Amerihká, Davvi-amerihká, Ruošša ja Jaskesáhpi, ja dat guokte fierpmádaga mat leat nissoniid ja nuoraid várás, ráhkkanan čoahkkimiid mat lea oassin Áltá 2013 ja WCIP 2014 ráhkkaneapmái. Dáin ráhkkanan lei boadus konkreta ávžžuhusat ja vuoruheamit mat gusket viidasat prosessii.

12.2.2 ÁLTÁ 2013

Áltá 2013 konferánssa lágduvvui geassemánus 2013 ja menestuvai hui bures. Konferánssa ulbmilat olahuvvojedje. Okta dain deháleamos ulbmiliin lei bohtit ovttaoavilvuhtii loahppadokumentii gos álgoálbmot ulbmilat ja vuoruheamit WCIP 2014 bohtet ovdan.

Sámediggi lei konferánssa teknihkalaš lágideaddji. Lágideaddjirolla lei láchit máilmmividosas ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánssa WCIP 2014, gos GCG ja daid 7 regiovnat mearridedje Áltá 2013 sisdoalu ja čadaheami. Iešgudege báikkálaš, našunála ja riikkaidgaskasaš ovtasbarguoimmit veahkehedje teknihkalaš lágideami. Sámediggi lágidii maid Áltá 2013 oktavuođas kulturrálaš prográmma.

Sámediggi koordinerii maid oalgelágideamiid. Konferánssas ledje sullii 300 álgoálbmotdelegáhtat Áltá 2013, mat ledje nammaduvvon daid 7 regiovnnaid proseassaid bokte. Buot oktiibuot ledje sullii 800 oktan áiccededdiiguin ja earát geat oassálaste konferánssas.

Áltá konferánssa ruhtaduvvui vuosttažettiin Sámedikki iežas juolludemiin ja ekonomalaš doarjagiin Norgga Olgoriikadepartemeanttas. Ovttajenalaččat mearriduvvui konferánssas Áltá loahppadokumeanta. Loahppadokumeanttas ledje njeallje váldofáttá:

- Fáddá 1: Álgoálbmogiid eana, guovllut ja resurssat
- Fáddá 2: ON vuogádaga doaibmabijut álgoálbmotvuoigatvuodaid čadaheapmái
- Fáddá 3: Álgoálbmotvuoigatvuodaid čadaheapmi
- Fáddá 4: Álgoálbmogiid ovdánahttinvuoruheamit (friddja ja diedihuvvon ovddalgihtii mieđáhus)

Sámedikki riikkaidgaskasaš ovddasteaddji ovdanbuvttii Áltá-dokumeantta ON miellahttustáhtaide New Yorkas suoidnemánu 2. beaivvi 2013, ja čilgii maid Áltá 2013 ja muđui dán proseassa birra. ON čállingoddi lágidii čoahkkima. Ovcci miellahttustáhta, dás maiddái Norga, sáddejedje borgemánus 2013 Áltá-dokumeanta ON válđočoahkkimii, gos ávžžuhedje dokumeantta almmuhit almmolaš dokumeantan ON válđočoahkkimis. Áltá-dokumeanta šattai čakčamánu almmolaš dokumeantan válđočoahkkimis, referánsanummarin A/67/994.

Sámedikki Áltá 2013-konferánsa kulturprogramma lei dehálaš oassi konferánsas. Programmas ledje sihke árbevirolaš ja ođđaáigásaš čájáhusvuoigt dego filbma, lávdedáidda, visuála dáidda, musihka ja márkanat. Dát lágideamit ledje nuvtá konferánsaoasseváldiide ja eará berošteddjiide Áltás. Oktii buot gallededje 2000 olbmo dáid lágideamiid.

Álgoálbmot konferánsa plánedettiin leamaš dehálaš geassit skuvllaid mielde bargui vai diehtu álgoálbmogiid birra lassána. Sámediggi ovttas Gálđui – álgoálbmotvuoigtvuođaid gelbbolašvuođaguovddážiin jorgalahtii nuoraidveršuvnna álgoálbmogiidpolitihkalaš historijá deháleamos

dáhpáhusaid birra: «Dovdda iežat vuoi-gatvuođaid». Dát fállu buot Áltá skuvllaide. Sámediggi lážii maid nu ahte skuvllat besset fitnat konferánsas, ja 130 oahppi fitne konferánsas. Áltá joatkkaskuvlla designoahppit ovttas báikkálaš dáiddáriiguin činahedje konferánsahállá ja lávddi. Čájáhus gos ledje 800 mánáid tevnega ja višuvnnat olles máilmmis, šattai gievrras visualiseren boahktevaš buolvvaid eallinmovtta ja eallin-nieguid birra.

12.2.3 Eará ON orgánat

Sámedikki oassálastán eará ON-orgánain lea čadnon álgoálbmogiid máilmmikonferánsii ja Áltá 2013 čuovvuleapmái.

ON olmmošvuoigtvuođaráddi (OV-ráddi) mearridii čakčamánu 2013 jahkásaš álgoálbmot olmmošvuoigtvuođaid resolušuvnna. OV-ráddi ávžžuha stáhtaid ovddidit álgoálbmogiid oassálastima máilmmikonferánsaproseassas. OV-ráddi ávžžuha Áltá-dokumeanta njeallje válđofáttá biddjojit mielde máilmmikonferánsa fáttáide.

ON válđočoahkkin 3.lávdegoddi mearridii skábmamánu 2013 jahkásaš álgoálbmotvuoigtvuođaid resolušuvnna. Resolušuvdna čájeha

Govus 1.11 ÁLTÁS 2013.

Govva: WCIP.

maid Áltá 2013 ja Áltá dokumentii ja čuovvu OVRádi ávžžuhusa, gos daddjo ahte Áltá-dokumeanta njeallje váldofáttá biddjojit máilmmikonferánsa fáddán. Váldočoahkkima 3. Lávdegoddi ávžžuha viidasat ahte barggadettiin loahppadokumeanttain máilmmikonferánsas ferte váldit vuhtii Áltá-dokumeanta konkrehta ávžžuhusaid. Dát ávžžuhus, ja olgoriikaministariid ovttasbargojoavkku G77 + Kina iežaset ministtarjulggaštusa vuodul, gos maid ávžžuhuvvo ahte barggadettiin máilmmikonferánsa loahppadokumeanttain váldit vuhtii Áltá-dokumeanta, de orru leat nu ahte Áltá-dokumeanta šaddá oassi šiehtadallanvuodus viidasat proseassas.

ON álgoálbmotvuogiatvuodaid ekspeartamekanisma čadahuvvui suoidnemánus 2013. Sámediggi lei mielde norgga delegašuvnnas. Áltá loahppadokumeanta dohkkehuvvui almmolaš konferánsadokumeantain EMRIP sešuvdnii. Sámediggi ávžžuhii eambbosiid ruđalaš resurssaiguin doarjut álgoálbmogiid, nu ahte sihkkarasto áššáigullelaš plánen ja oasseváldin álgoálbmogiid máilmmikonferánsas. Sámediggi oaččui ollu positiivlaš rámi barggu ovddas mai lea bargan Áltá 2013 oktavuodas sešuvnnas. Sametinget oppfordret flere til å bidra med finansielle ressurser for urfolk slik at de sikres en adekvat planlegging mot, og deltakelse under selve verdenskonferanse om urfolk. Sametinget mottok mye positiv omtale for innsatsen forbundet med Alta 2013 under sesjonen.

Sámediggi ja Sámedikki nuoraidpolitihkalaš-lávdegoddi lei mielde ON Álgoálbmotáššiid Bistevaš Forumis álgoálbmotgažaldagaid birra miessemánus 2013. Sámedikki oassálastin lei čadnon dan aktiivvalaš rollii mii leamaš Máilmmikonferánsa 2014 oktavuodas, ja erenomážit Áltá 2013 ráhkkaneapmi ja čuovvuleapmi.

12.2.4 ILO konvenšuvdna nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái

ILO, International Labour Organization, lea ON riikkaidgaskasaš erenomášorganisašuvdna bargoeallima várás. Norga raportere ILO-169 birra ILO áššedovdilávdegoddái juohke 5. Jagi. Sámedikkis lea njuolggá gulahallan ILO áššedovdilávdegottiin ja sáhtta buktit ovdán iežat rapportaid dán konvenšuvnna áddejumi ja doahttaleami birra.

Sámedikki raporta áigodahkii geassemánu 1. beaivvi 2008 gitta miessemánu 31. beaivvi meannuduvvui Sámedikki dievasčoahkkimis juovlamánu 5. beaivvi 2013. ILO reporteremis raportejuvvui erenomážit guovddáš áššit mat leat ILO-

19:is, konsultašuvnnat, eanavuogiatvuodát, resursahálddašeapmi, giella ja oahpahus.

13 Dásseárvu

Dásseárvu ja ovttárvosašvuotta leat vuodđun Sámedikki doibmii. Danne bargá Sámediggi dásseárvvu ja ovttárvosašvuoda ovddidemiin sorjja-keahttá sohka-bealis, etnalašvuodas, gielas ja seksuála sojus. Dásseárvu guoská buot servodatsurggiide ja galgá heivehuvvot Sámedikki barggiide. Vuodđun Sámedikki bargui dásseárvvuin lea min iežamet dásseárvodoaimaplána áigodahkii 2009–2013. Dat odasmahttojuvvo 2014:s.

2013:s lei 100 jagi áigi dan rájes go nissonolbmot ožžo jienastanvuogiatvuoda Norggas. Sámediggi lea čalmmustan dán sihke sierra seminára bokte dievasčoahkkimis jienastanvuogiatvuoda ja dásseárvvu birra, ja lea čalmmustan nissonbeaivvi. Nissonbeaivvi čalmusteapmi lei Árran julevsámi guovddáži Divttasvuonas, gos fáddán lei dásseárvu ja nissonolbmot, nissonolbmuid searvan ja ovddastus. Sámediggi doalai sáhkavuoru sámi nissonolbmuid searvama birra politihkas, mainna mii leat dihtomielaččat bargan. Sámediggi lea mañimuš golmma válggas nagodan oazžut sohka-bealdásedeattu Sámedikki áirasiid gaskkas.

13.1 Sámi dásseárvorganisašuvnnat

Dásseárvobarggus leat mii sorjjaččat árijalaš organisašuvnnain. Organisašuvnnat hástalit min dásseárvvoáššiin ja dat ovddidit dásseárvopolitihkalaš áššiid sámi servodagas oppalaččat. Danne lea Sámediggi addán doarjaga guovtti sámi nissonorganisašuvdnii. Dat leat Sámi NissonForum ja Sáráhkka. Organisašuvnnain leat stuorámuš hástalusán rámmat ja einnostan vejolašvuotta ekonomalaš váikkuhangaskaomiid ektui. Danne lea Sámediggi 2014:s mearridan ahte doarjja organisašuvnnaide galgá leat fásta doarjja. Organisašuvnnat leat searvan riikkaidgaskasaš nissonkonferánsii Limas Perus. Konferánsa lágiduvvui vai NGO olbmot sáhttet deaivvadit ságastallat iežaset proseassaid birra álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsa ektui. Sámediggi mávssii organisašuvnnaid mátki ja orruma.

Sámi NissonForum lea doaibman 2013:s 20 jagi. Dát čalmmustuvvui sierra seminarain skábmanánu. Semináras lei viiddis prográmma, mas erenomážit deattuhuvvojedje nissonolbmuid hástalusat ja jerrojuvvui ahte movt searvvahit sámi nissonolbmuid jiena almmolaš davviriikkalaš

sohkabealdásseárvobarggus ja davviriikkalaš barggus nissonáššiiguin.

13.2 ON nissonkommišuvdna

ON nissonkommišuvdna 57. sešuvdna váldofáddán njukčamánu 2013 lei veahkaválddi nissonolbmuid ja nieiddaid vuostá, dáistaleapmi ja dan hehtten. Sámediggi searvvai Norgga delegašuvdna mielde.

Máilmmibánjkku raportta meroštallama mielde leat eanet nissonolbmot gaskal 15 ja 44 jagi geat gillájit veagalvádimiid ja veahkaválddi dihte lagaš oktavuodain, go sin lohku geat ožžot borasdávda, gártet biilalihkuhsvuodaide, gillájit soadi ja malária geažil oktiibuot. Veahkaválddi oktavuodas nissonolbmuid ja nieiddaid vuostá lea sáhka válddis. Váldeoktavuohta nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaska lea historjjálaččat ja struktuvrralaččat faggasan iešguđege láhkai.

ON nissonkommišuvdnii searvamiin háliidii Sámediggi oainnusmahtit álgoálbmotnissonolbmuid dili go guoská veahkaváldái. Álgoálbmotnissonolbmot gillájit dávjá vealaheami mángga dáfus, sihke sohkabeali ja etnalaš gullevašvuoda dihte. Dasa lassin leat álgoálbmotnissonolbmot dávjá gefiid searvvis buot geafimusat. ON nissonkommišuvdna loahppajulggastusas ledje guokte čujuhusa álgoálbmotnissonolbmuide, ja sierra paragrafa mii cuiggodii juste dáid diliid.

Dasa lassin lea čujuhus ahte nissonolbmot gillájit mánggalágan vealaheami, dávjá lea sis stuorat riska gártat veahkaválddi oaffarin. Loahppajulggastusa heivehanoasis gessojuvvui ovdan ahte ferte bargat dan ala ahte Nissonolbmot ja nieiddat eai gártta gillát veahkaválddi go váldet oktavuoda dearvvašvuodadoaimmahagain. Dás leat álgoálbmotnissonolbmot namuhuvvon okta nissonjoavkkuin geat leat rašimusat ja váttis dilis.

Sámedikkis lei lávga oktavuoha eará álgoálbmotnissonolbmuiiguin sešuvnnas. Ovttas sii ráhkadedje oktasaš cealkamuša. Dás váldojuvvojede hástalusat go guoská veahkaváldái ovdan, ja ávžžuhus buot stáhtaide bargat dan ala ahte čađahit veahkaválddi eastadandoaimbajuid álgoálbmotnissoniid ja nieiddaid ektui.

13.3 Lesbbat, homofiillat, bifiillat ja tránsat sámi servodagas

Lesbbaid, homofiillaid, bifiillaid ja tránsaid vealaheapmi sámi servodagas ii leat dohkálaš. Sámediggi háliida váldit dán vealaheami duodalaččat ja ahte ášši váldojuvvo ovdan politihkalaš agendas. Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Bufdir, Dás-

seárvo- ja vealahanáittardeddjiin, Gálduin, Skeivungdom nammasaš organisašuvnnain ja Lesbbaid ja homofiillaid Riikaservviin ja leat háleštan movt mii ovttas sáhtásedje eastadit dán vealaheami. Čoahkkimis beasamet čatnat oktavuodaid, mii oáččuimet odđa máhtu ja mii gávnnaimet áššečuolmmaid sámi guovlluin dán nátionála ásašusain ja organisašuvnnain. Sámediggi áigu čuovvilit dán čoahkkima earret eará odđa dásseárvodoaimbaplána barggu bokte.

2013:s lei várrejuvnon 570 000,- ru riikkaidgaskasaš doaimbajuid ja prošeavttaid ohcanvuodot ortnegii. 2013:s attii Sámediggi doarjaga Noereh organisašuvdnii sin ovttasbargui Sáminuorra organisašuvnnain prošeavttas Queering Sápmi. Dát lea demokratijaprošeakta sámi olbmuid várás geat muhtun láhkai hástalit seksuála- ja sohkabealnorpmaid. Mihtomearrin lea háhkat refleksuvna ja ságastallama guhkes áiggi vuollái ja nannet vejolašvuoda eallit Sámis beroškeahtta identitehtas, sohkabeal- ja seksuálanorpmain. Loahppabuvttan lea riikkaidgaskasaš čájáhus ja girji guđa gillii.

14 Boarrásiidpolitihkka

Sámediggeráđdi nammadii Sámedikki vuorasolbmuidráđi 2012:s. Sámedikki vuorasolbmuidráđdi lea 2013:s doallan golbma čoahkkima. Dat dollojuvvojedje Divttasvuonas, Snoasas ja Oslos. Čoahkkimat leat biddjojuvvon dakkár báikkiide gos sápmelaččat ássat, ja vuorasolbmuidráđdi lea háliidan deaivvadit sámi vuorasolbmuiiguin dán báikkiin.

Čoahkkimiid oktavuodas leat vuorasolbmuidrádis leamaš čoahkkimat gieldda politihkkariiguin ja gielddalaš vuorasolbmuidráđiiguin. Čoahkkimiid ulbmilin lea leamaš háleštit sámi vuorasolbmuiiguin ja sin dili birra gielddas. Deatalaš lea leamaš oainnusmahttit sámi vuorasolbmuid gielddain ja man deatalaš lea sámi giella ja kultuvrra vuorasolbmuide, muhto maiddá sámiid oppalaččat gielddas.

Sámedikki vuorasolbmuidráđdi lea galledan maiddá ásašusaid gielddain čoahkkimiid oktavuodas. Dalle lea leamaš vejolašvuoha ságastallat sámi vuorasolbmuid dárbbu ja vuoigatvuoda birra bálvalusfálaldagaid oazžumis sámi gillii ja kultuvrii. Vuorasolbmuidráđdi lea earret eará bidjan fokusii man deatalaš lea ahte leat sámegeilat bargit ásašusain. Dasto leat leamaš fáddán sámi boramuša oazžun ja sámi čijaheapmi ásašusain, vejolašvuoha váldit mielde persovnnalaš dinggaid, ja vejolašvuoha searvat sámi doaluide.

Vuorasolbmuidráđđi oaidná ahte šaddá stuorát áddejupmi dákkár áššiide ja jáhkka ahte dán lágan čoahkkimat leat bidjan eanet fokusa ja áddejumi sámi gillii ja kultuvrii, maiddá sámi boarrásiidda. Vuorasolbmuidráđđi lea maiddá jearran sámi ovdastusa birra gielddaid vuorasolbmuidráđđiin. Sámedikki vuorasolbmuidráđđi lea sádden ávžžuhusaid guoskevaš fylkkagielddaide, ja lea ávžžuhan bidjat sámi ovddastusa fylkkaid vuorasolbmuidráđđái.

Vuorasolbmuidráđđi lea addán cealkámuša Oslo gieldda seniordieđáhussii mii galgá boahhtit 2014:s, Vuorasolbmuidráđđi čujuha manne lea dárbu gozihit sámi vuorasolbmuid dárbbu gielddaid dearvvašvuoda- ja fuolahuspolitihkas maiddá gávpogiin. Dás namuhuvvo earret eará sámi giela ja kulturgelbbolašvuoda dárbu bálvalusain, vejolašvuotta geavahit sámi dulkka, ja dárbu oazžut fierpmádaga ja deaivvadanbáikkiid sámi vuorasolbmuide. Sámedikki vuorasolbmuidráđđi evttoha maiddá ahte Oslo gieldda ášahivččii sierra osso-daga buohcci sámi vuorasolbmuid várás.

14.1 Lohkan- ja čállinveahkki sámi vuorasolbmuide

Sámediggi várrii 450 000 ru Guovdageainnu suohkana prošeaktii «Čállin- ja lohkanveahkki vuorasolbmuide». Dát lea geahččalanprošeakta ja okta bargi suohkanis galgá veahkehit sámegeielat vuorasolbmuid gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat norgga ášahusaiguin. Prošeakta álggahuvvui oddajagimánus 2012 ja dat galgá evaluatejuvvot maŋŋá jagi 2013. Guovdageainnu suohkan lea dieđihan prošeavtta doaimma birra. Prošeavttas leat kánturbeaivvit Guovdageainnu guovddázis ja Mázes. Goappašiin báikkiin leat ollu boarrásat geat earret eará dárbbasit čilgehusa sierralágan áššiide mat gusket dárogielat almmo- laš kantuvraide ja instánssaide. Olámuddu lea deatalaš jos vuorasolbmot galget sáhttit geavahit bálvalusa.

15 Nuoraidpolitihkka

15.1 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegottis lea 2013:s leamaš golbma čoahkkima. SNPL lea searvan sierralágan konferánssaide ja semináraide, maiddá doallan sáhkavuoru, ovdamearkka dihte Sámi giellakonferánssas. SNPL doalai sáhkavuoru

sámeálbmot beaivvi čalmmusteamis Deanus, searvvai dán jagáš Álgoálbmogiid bissovaš forumii ja álgoálbmogiid konferánsii, osiide das.

Čoahkkin mii dollojuvvo juohke jagi Mánáidáittardeddiin dollojuvui oddajagimánus. Čoahkkimis ledje áššin earret eará oahpahuš/oahppu, konferánssa digitála ránnjáhkut ja tematihkka das, ja davviriikkalaš ovttasbargu mánáidáittardeddiid gaskka sámi áššiid birra. Mánáidáittardeaddji čálii maŋŋá kronihka sámeálbmot beaivvi oktavuodas, mas sii earret eará muittuhedje gielddaid sin ovddasvástádusa birra sámi mánáid sáme-gieloahpahasas.

SNPL buvttii cealkámuša sámediggedieđáhussii dáidaga ja kultuvrra birra, mas deattuhuvvui man deatalaš lea ahte lea mánggalágan kulturfáladat sámi mánáide ja nuoraide, ja sámi valástallan lea deatalaš deaivvadanbáikin mii čohkke mánáid ja nuoraid riikarájaid rastá. SNPL gesii maiddá ovdan ahte kultuvra lea vuodđun bargosajiide ja iežas fitnodagaide.

SNPL buvttii gulaskuddancealkámuša revide-rejuvnon oahppoplánaevttuhussii sámegeiela vuosttaš giellan ja nubbin giellan.

SNPL lea bloggen Oahpahušdirektoráhta árvalusa birra bajimuš strategalaš plána birra sámi gáiddusoahpahusa várás, gos boahhtá ovdan ahte sii leat cuiggodan nu gohčoduvvon asynkron oahpahušvuogi.

SNPL lea searvan Sámedikki giellakampánjii «Sámás muinna».

Ovttas Suoma ja Ruota beale sámedikkiid nuoraidlávdegottiiguin/-ráđiiguin lágidii SNPL mánnomolsumis miessemánnu/geassemánnu Sámi parlamentáralaš ráđi nuoraidkonferánssa. Fáddán lei beaivválaš rasisma, fokusis ledje hástalusat beaivválaš rasismma oktavuodas, mainna lágiin sáhttit dustet dán lágan rasismma ja makkár čuvvosat bohtet dan mielde.

SNPL searvvai Sámi parlamentáralaš ráđi nuoraidráđi čoahkkimii skábmanánus, gos ráhkaduvvui njuolggadusevttuhus.

Juovlamánus nammaduvvojedje ođđa lahtut ja várrelahtut áigodahkii 2014–2015.

16 Sámedikki hálddahus

Sámedikki hálddahus lea válđoáššis golbma sierra rolla álbmotválljen olbmuid ja earáid várás:

- Parlameantahálddašeapmi Sámedikki ovddas
- Sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi
- Ráhkkanit hálddašanáššiid Sámedikki sierra politihkalaš mearrádusorgánaid várás

Sámediggi lea sihke parlameanta, politihkalaš jodihangoddi ja hálddašeapmi čohkkejuvvon oktan organisašuvdnan.

Hálddahus lea dál juogaduvvon 7 fágaossodahkan ja das lea okta stába:

- Giellaossodat (GIE)
- Bajásšaddan- ja oahpahasossodat (BOA)
- Ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodat (EKD)
- Vuoigatvuolta ja riikkaidgaskasaš áššiid ossodat (VUOR)
- Kulturmuoto-, areála- ja birasossodat (KAB)
- Hálddahusossodat (HÁL)
- Gulahallanossodat (GUL)
- Dievasčoahkkinstába (DIS)

Ossodagat meannudit áššiid ja fáallet bálvalusaid sihke politihkalaš eiseválddiide ja earáide. Juohke ossodagas lea erenoamáš ovddasvástádus fágapolitihkalaš čállingoddin sámediggeráđđái. Dievasčoahkkinstábas lea ovddasvástádus lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid láchimis áirasiidda.

Dievasčoahkkinstába lea Sámedikki hálddaha oassi, muhto gullá politihkalaččat dievasčoah-

hkinjodihangotti vuollái, iige sámediggeráđi. Dievasčoahkkinstábas lea hálddahuslaš ovdasvástádus Sámedikki parlamentáralaš doaimmas, ja dat galgá plánet ja čadahit lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid. Dievasčoahkkinstábas leat golbma bargi ja danne ferte lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid oktavuodas oazžut veahki ossodagain namuhuvvon čoahkkimiid čállinbálvalusaide, jorgalanbargguide jna.

Sámedikkis leat kánturbáikkít Snoasas, Divttasvuonas, Evenáššis, Olmmáivákkis, Guovdageainnus, Kárášjogas ja Vuotnabađas. Sámedikki bargiud várás leat unnán kántursajit. Danne leat álgán dahkat viessoláigošiehtadusaid buoridan dihte kánturkapasitehta kánturbáikkiin.

Sámedikkis lea mihttomearrin ahte nu ollugat go vejolaš geavahivčče sámegeiela njálmálaččat ja čálalaččat, maiddá siskkáldasat Sámedikkis. Danne leat mii álggahan giellaovddidandoaibmajuid min iežamet hálddahusas. Siskkáldas giellabargu lea nannejuvvon ja mis leat dál giellabargit julevsámegeielas ja máttasámegeielas ja mis lea dulkonortnet dievasčoahkkimiid várás.

	31.12.2011		31.12.2012		31.12.2013	
	Jodi- headjit	Jahke- doaimmat oktiibuot	Jodi- headjit	Jahke- doaimmat oktiibuot	Jodi- headjit	Jahke- doaimmat oktiibuot
Nissonolbmot	3	80	5	84	5	83
Almmáiolbmot	5	34	4	43	4	46
Oktiibuot	8	114	9	127	9	129
Nissonproseanta	37,5	70,2	55,5	66,1	55,5	64,3
Almmáiproseanta	62,5	29,8	44,5	33,9	33,5	35,7

31.12.2013 nammii ledje Sámedikki hálddaha 153 jahkedoaimma. Tabeallas vuolábealde oidno movt bargiidlohku juohkása nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskka.

Bealit Sámedikkis, bargoaddi ja bargiidorganisašuvnnat, leat ovttrasáđiid ásahan Sámedikki bargiid- ja bálkápolitihka, mii earret eará guoská beliid gaskasaš ovttasdoaibmamii. Báikkálaš bálkášiehtadallamiid bokte leat bealit buktán albmosii ja jevden bálkáerohusaid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskka sierra virgejoavkkuid siskko-bealde.

Sámediggi lea čáhkkilis bargoeallima fitnodat ja čuovvu daid mearrádusaid mat leat mearriduvvon čáhkkilis bargoeallima siehtadusas. Bargit geain lea dárbu oazžut láchima bargosajis ja bargguin, ožžot dan fáldaga. Dain lokálain maid Sámediggi geavaha galgá hábmemis vuhtii váldit olbmuid geain leat hedjonan doaibmanávccat. Bargiidpolitihkalaš mihttomearrin lea juksat dásettolaš ahke- ja sohka-bealčoahkkádusa, ja dasto rekrutteret olbmuid geain lea minoritehta- ja álgoálbmotduogáš. Dát váldojuvvo vuhtii buot almmuhemiin ja bargiid rekrutteremis.

Miellodus 2**Sámedikki 2013 rehketoallu***Miellodus áššái 005/14 Sámedikki 2013 jahkedieđáhus***2013 rehketoallu**

Sámedikki 2013 rehketoallu lea girjejuvvon periodiserenprinsihpa vuodul dainna spiehkastagain ahte opmodagat eai aktiviserejuvvon balánsas.

Rehketoallu biddjojuvvo ovdan golmma vál-
doasis; boadusrehketoallu, balánsa ja čilgehu-

sat rehketoallu. Rehketoallu čilgehusain oaidná daid juolludemiid mat leat boahtán, doaimmarehketdoallu juogaduvvon váldopoasttaide, váikkuhangaskaoapmereketoallu juogaduvvon váikkuhangaskaoapmeortnegiidda ja iešguđet balánsapoasttaid spesifiseren. Juohke váldoasis čilgejuvvojit maiddá vejolaš spiehkastagat.

Boadusrehketoallu

Tabealla 2.1

	Mark.	RR 2012	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Doaimmagolut						
Departemeanttaid juolludusat	1	368 619 000	400 763 000	400 763 000	0	0,0 %
Sámeálbmotfoandda reanttut	16	5 730 535	6 691 210	7 285 000	593 790	8,2 %
Doaimmaboaduid submi		374 349 535	407 454 210	408 048 000	593 790	0,1 %
Váikkuhangaskaoamit						
Váikkuhangaskaoamit	2–15	252 645 515	294 829 929	292 058 000	-2 771 929	-0,9 %
Váikkuhangaskaomiid submi		252 645 515	294 829 929	292 058 000	-2 771 929	-0,9 %
Doaimmab. submi – váikkuhangaskaoamit		121 704 020	112 624 281	115 990 000	3 365 719	2,9 %
Doaimmagolut						
Politiikkaš dási doaimma	17	24 258 212	25 831 843	22 140 000	-3 691 843	-16,7 %
Hálddahusa doaimma	18	94 440 455	98 169 984	98 257 773	87 789	0,1 %
Doaimmagoluid submi		118 698 667	124 001 827	120 397 773	-3 604 054	-3,0 %
Jahkeboadus		3 005 353	-11 377 545	-4 407 772	6 969 773	
Jahkebohtosa geavahus						
Eará iežaskap:ii	24	-3 005 353	11 377 545			
Geavahusa submi		0	0			

Sámedikki doaimma lea meroštallojuvvon netto bušeahtadoaimman, danne bisuha ja juohká Sámediggi iežas bušeahta badjelbáhčaga. Vejolaš vuolláibáza válđojuvvo sisa manjit jagi bušeahtas. Sámediggi láve jahkásaččat revideret bušeahtas dievasčoahkkimis geassemánus, jahkedieđáhusa mearrádusa vuodul guovvamánus mas lea mielde maiddá jahkerehketoallu.

Čujuhit Sámedikki 2013 reviderejuvvon bušehhtii, ášši 22/13, mearriduvvon geassemánu 5. b. 2013, gos mearriduvvui vuolláibáza -4 407 772

ruvno 2013 ovddas. Dát gokčojuvvo 2012 jagi rehketoallu badjelbáhčagiin, iežas sestojuvvon ruhta ja rudaiguin mat eai leat juogaduvvon dábaláš bušeahtameannudeamis 2013:s.

Dát lea seamma go iežas kapitála juovlamánu 31. b. 2012, mii lea -4 407 772 ruvno. Ovttas dán jagá vuolláibáhčagiin, mii lea 11 377 545 ruvno, lea iežas kapitála juovlamánu 31. b. 2013 6 969 773 ruvno (negatiiva iežaskapitála) gč. balánsa ja čilgehusa 24. Dát ferte gokčojuvvot 2014 reviderejuvvon bušeahta bokte.

Balánsa

Tabealla 2.2

Čilgehus	Meark.	2012	2013
Opmodat			
Rusttetruđat			
Ruhtadeaddji rusttetruđat	19	3	4
Ruhtadeaddji rusttetruđaid submi		3	4
Johtooamit			
Áššehasgáibádusat	20	3 891 023	8 679 659
Eará gáibádusat	21	1 650 359	3 605 012
Gáibádusaid submi		5 541 382	12 284 671
Bánkosisabijut		152 782 478	138 220 109
Sámeálbmotfoanda	16	77 542 180	75 000 000
Submi bánku		230 324 658	213 220 109
Submi opmodagat		235 866 043	225 504 784
Iežaskapitála ja vealgi			
Iežaskapitála			
Iežaskapitála	24	-1 402 419	-4 407 772
Eará iežaskapitála	24	-3 005 353	11 377 545
Submi iežaskapitála		-4 407 772	6 969 773
Vealgi			
Várrejumit geatnegasvuođaid várás			
Doaibmi doarjalohpádusaid várrejumit ealáhusovddideapmái	10	-28 851 198	-32 444 350
Doaibmi doarjalohpádusaid várrejumit kulturovddideapmái	5	-17 040 905	-19 205 750
Sámeálbmotfoanda – vuoitu	16	-10 482 309	-3 791 099
Sámeálbmotfoanda – kapitála	16	-75 000 000	-75 000 000
Doaibmi doarjalohpádusaid várrejumit Sámiálbmotfoanddii	16	-6 920 500	-6 237 250
Doaibmi doarjalohpádusaid várrejumit oahpponeavvoráhkadeapmái	6	-39 755 566	-39 706 741
Doaibmi doarjalohpádusaid nuolggodoarjjagidda		-800 000	-2 375 600
Doaibmi doarjalohpádusaid várrejumit giellaprošeavttaide	3	-8 742 700	-9 909 850
Doaibmi doarjalohpádusaid várrejumit eará váikkuhangaskaoam	7, 9, 11, 12, 13, 14	-18 361 006	-17 855 096
Submi foandavárrejumit ja várrejumit eará geatnegasvuođaide		-205 954 184	-206 525 736
Sajušteapmi Sámediggevistti bajásdoallamii	22	-3 865 846	-4 765 846
Submi eará guhkesáiggi vealggit		-3 865 846	-4 765 846
Oanehisáiggi vealgi			
Vealgi gálvolágideaddjiide		-1 794 343	-191 936
Penšuvdnabijut		-739 778	-643 296
Almmolaš divadat, vealgi		-4 284 859	-4 730 167
Eará oanehisáiggi vealgi-luopmoruđaid ja joavkodáhkádusaid sajušteapmi		-8 053 924	-8 260 170
Eará oanehisáiggi vealgi – kapitálavuoiu. Norgga bánku		-2 542 180	0
Eará várrejumit	23	-4 223 158	-7 357 406
Submi oanehisáiggi vealggit		-21 638 241	-21 182 976
Submi iežaskapitála ja vealgi		-235 866 043	-225 504 784

Čilgehusat rehketdollui*Čilgehus 1 Departemeanttaid juolludusat*

Juolludusaid juohku departemeanttain lea ná:

Tabealla 2.3

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodep. – OHD	259 460 000	259 460 000	0	0,0 %
Máhttodepartemeanta – MD	37 723 000	37 723 000	0	0,0 %
Máhttodepartemeanta – MD	14 647 000	14 647 000	0	0,0 %
Birasgáhttendepartemeanta – BD	3 195 000	3 195 000	0	0,0 %
Kulturdepartemeanta – KD	72 702 000	72 702 000	0	0,0 %
Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta – DFD	6 036 000	6 036 000	0	0,0 %
Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindep. – MDD	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta – EBD	6 000 000	6 000 000	0	0,0 %
Submi	400 763 000	400 763 000	0	0,0 %
Sámeálbmotfoandda	6 691 210	7 285 000	593 790	8,9 %
Submi	407 454 210	408 048 000	593 790	0,1 %

Go Sámediggi meannudii bušeahta áššis 54/12, Sámedikki 2013 bušeahta, de lei juolluduvvon buohkanassii 408 048 000 ru, oktan Sámeálbmotfoandda reanttuiguin.

Lassin bajábealde juolludemiide mat leat njuolgga juolludeamit stáhtabušeahta bokte Sámediggái, leat mii ožžon lassejuolludemiid mat leat fievrriiduvvon bohtun rehketdoalu eará váldopostaid vuolde. Dát leat čilgejuvvon vuolábealde.

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta (OHD) lea juolludan 500 000 ru oasseruh-tadeapmái bargui čadahit riskaguorahallama ja geahčadit sihkarvuoda Sámediggevisttis. Dát juolludeapmi lea girjejuvvon sisabohtun hálldahus-sii.

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta (OHD) lea juolludan 600 000 ru válgadut-kanbargui. Dát juolludus lea girjejuvvon sisabohtun váikkuhangaskaomiid postii 860 ja ráddjejuv- von, gč. čilgehusa 23.

Olgoriikadepartemeanta (OD) lea juolludan 1 000 000 ru riikkaidgaskasaš bargui. Ruđat leat girjejuvvon sisabohtun njuolgga hálldahussii bargat riikkaidgaskasaš áššiiguin. Dasa lasiin lea OD juolludan 5 000 000 ru čadahit ráhkanankonferánsa Álttás álgoálbmogiid máilmmikonferánsii (WCIP 2014) mii lea New Yorkas 2014:s

Máhttodepartemeanta lea juolludan 1 000 000 ru sámi oahpponeavvoportálii – Ovttas – Aktan – Aktesne 2013 ovddas. Dát juolludus lea girjejuv- von sisabohtun ja máksojuvvon njuolga váikkuhangaskaomiid poasttas 220.

Kulturdepartemeanta (KUD) lea juolludan 700 000 ru sámi valástallamii 2013 várás. Dát juolludus lea girjejuvvon sisabohtun ja máksojuvvon njuolgga váikkuhangaskaopmepoasttas 152.

Oljo- ja energijadepartemeanta lea addán gola- hanválddi gitta 500 000 ru rádjái, prošeaktavirgái mii galgá bargat energijaaššiiguin 2013:s Dát juolludus lea girjejuvvon sisabohtun hálldahussii 331 000 ruvnuin duohta goluid ektui prošeaktavirgái 2013 ovddas.

Riikaantikvára lea juolludan 2 000 000 ru doar- jagiidda ráfáidahttojuvvon ja gáhttenárvosáš kul- turmuittuid ja kulturbirrasiid sihkkarastimii ja suodjaleapmái. Juolludus lea girjejuvvon sisabohtun váikkuhangaskaomiid poasttas 350.

Riikaantikvára lea juolludan 3 000 000 ru prošeaktii mas lea mihttun sámi visttiid Norggas identifiseret ja registreret 2013:s. Juolludus lea girjejuvvon sisabohtun hálldahusa poastta vuolde mas lea sierra prošeaktakoda.

Riikaantikvára lea juolludan 250 000 ru árvohá- hkanprošeaktii Soahtemuittut Davvi- Sálttus 2013 ovddas. Dát juolludus lea girjejuvvon sisabohtun hálldahussii, ja das lea sierra prošeaktakoda.

Riikaantikvára lea juolludan 466 500 vurken- prográmmii välljejuvvon arkeologalaš kulturmu- ittuidda várás ja kulturbirrasiid várás (BARK). Dát juolludus lea girjejuvvon sisabohtun hálldahus- sii, ja das lea sierra prošeaktakoda.

Čilgehus 2 2013 Váikkhangaskaoapmereketdoallu

Tabealla 2.4

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Giella	73 326 708	73 715 000	388 292	0,5 %
Kultuvra	94 370 852	93 752 000	-618 852	-0,7 %
Girjeradju	8 455 000	8 455 000	0	0,0 %
Oahpahus	45 509 304	44 080 000	-1 429 304	-3,2 %
Dearvvašvuohta, sosiála ja fuolahus	2 719 283	3 481 000	761 717	21,9 %
Biras ja areála	2 000 000	2 000 000	0	0,0 %
Kulturmuutosuodjalus	2 441 592	2 650 000	208 409	7,9 %
Ealáhus	35 663 118	35 082 000	-581 118	-1,7 %
Regionála ovddideapmi	3 728 600	3 000 000	-728 600	-24,3 %
Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu	8 907 713	7 458 000	-1 449 713	-19,4 %
Sámi organisašuvnnat	3 752 139	3 801 000	48 861	1,3 %
Eará váikkhangaskaoamit	10 220 137	10 082 000	-138 137	-1,4 %
Eará doaibmajut	3 735 483	4 502 000	766 517	17,0 %
Váikkhangaskaomiid submi	294 829 929	292 058 000	-2 771 929	-0,9 %

Sámedikki váikkhangaskaoamit leat sihke njuolgojuolludusat ja ohcanvuđot doarjjaortnegat mat addojuvvojit doarjjan ja mat gustojit máŋga jagi dahje addojuvvojit jahkásaš doarjjan.

Sámediggeráđdi juolluda ohcanvuđot doarjjaortnegiid Sámedikki bušehtas, muhto ii daid váikkhangaskaomiid maid čoahkkinjodihangoddi hálddaša.

Váikkhangaskaoapmereketdoallu 2013 čájeha 2 771 929 ru vuolláibáhčaga. Eankil poasttat biddjojuvvojit ovdan ja soitet leat mearkkašumit vuolábealde čilgehusain. Muđui čujuhit jahkediedáhussii.

Sámedikki 2013 bušehta mielde, kapihtal 2.2.3.1 Njuolggodoarjagat, lea Sámediggeráđis fápmudus eará láhkai geavahit gitta 20 % njuolggodoarjagiin mat eai leat juolluduvvon dahje mat

leat ruovttoluotta gessojuvvon, seamma fágakapihtalis. Kapihtal 2.2.3.2 Ohcanvuđot doarjagiid vuolde lea Sámediggeráđis fápmudus eará láhkai geavahit 20% rádjái várrejuvvon ruđain bušehtas. Fápmudus ii guoskka njuolgga doarjagiidda, váikkhangaskaomiide mat leat dievasčoahkkinjodihangotti geavahusas, Sámeálbmotfondii ii ge doaibmagoluide. Sámediggeráđdi galgá bušehtajagis diedihit Sámedikki dievasčoahkkimii jos ruđaid eará láhkai geavaha, geahča ášši 43/07.

Dát fápmudus lea 2013:s geavahuvvon dainna lágiin ahte ovttaskas ohcanvuđot doarjja-poasttain main lea leamaš badjebáza (čilgehus 25). Dán birra lea diedihuvvon dievasčoahkkimii skábmamánus 2013 ráđi diedáhugas.

Čilgehus 3 Giella

Tabealla 2.5

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Sámegiela geavaheapmi	58 022 781	57 439 000	-583 781	-1,0 %
Sámegiela arenat	12 873 000	12 776 000	-97 000	-0,8 %
Sámegiela seailuheapmi ja ovddideapmi	2 430 927	3 500 000	1 069 073	44,0 %
Submi	73 326 708	73 715 000	388 292	0,5 %

Tabealla 2.6 Sámegiela geavaheapmi

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
100	Guovttegielalašvuodadoarjja suohkaniidda	43 329 000	43 329 000	0	0,0 %
100	Guovttegielalašvuodadoarjja fylkasuohkaniidda	5 075 200	5 100 000	24 800	0,5 %
110	Sámi giellaprošeavttat	6 002 483	5 910 000	-92 483	-1,5 %
110	Sámi giellaprošeavttat – Sámeálbmotfoandda ^{a)}	1 915 300	1 700 000	-215 300	-11,2 %
125	Sámi giellakampánja	1 700 798	1 400 000	-300 798	-17,7 %
Submi		58 022 781	57 439 000	-583 781	-1,0 %

^{a)} Poasta čilgejuvvo nohtas 16 Sámeálbmotfoanda

Poasta guovttegielatvuodaruđat fylkkasuohkaniidda čájehit badjelbáhcaga 24 800 ru. Badjelbáza bohtá das go doarjja Finnmárkku fylkkasuohkaniid lea ruovttoluotta gessojuvvon.

Poasttas giellaprošeavttaide lea vuolláibáza 92 483 ru. Vuolláibáza bohtá das go lea liiggás geavahuvvon dan poasttas ja ráđđi lea eará ládje geavahan ruđaid dán postii, gč. čilgehusa 25 Eará ládje geavaheapmi ruđain. Poasttas lea gessojuv-

von ruovttoluotta 635 517 ru ja ruovttoluotta máksojuvvon prošeavttain mat eai leat čadahuvvon. Várrejuvvo 9 909 850 ru gustovaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2012 muttus. Dat leat juolluduvvon doarjjalohpádusat doarjjaoažžuide.

Poastta sámi giellakampánja čájeha vuolláibáhcaga dan sivas go leat leamaš eanet doaimmat go einnostuvvon.

Tabealla 2.7 Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2009	0	–	50 000	22 670
2010	0	–	163 247	105 000
2011	1 874 250	18,9 %	294 600	0
2012	2 902 100	29,3 %	0	0
2013	5 133 500	51,8 %	0	0
Submi	9 909 850	100,0 %	507 847	127 670

Tabealla 2.8 Sámegiela arenat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
101	Sámi giellaguovddážit	12 873 000	12 776 000	-97 000	-0,8 %
Submi		12 873 000	12 776 000	-97 000	-0,8 %

Poasta sámi giellaguovddážiidda čájeha vuolláibáhcaga. Vuolláibáhcaga sivvan lea eanet golahepmi ovdánahttindoarjjapoasttas. Ruđat várrejuv-

von dohkálaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2013 muttus čilgejuvvojit sámegiela geavaheami vuolde.

Tabealla 2.9 Sámegeiela bisuheapmi ja ovddideapmi

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
120	Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu	1 174 004	1 500 000	325 996	27,8 %
121	Hupmansyntesa	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
122	Sámi sátnebánku	247 440	500 000	252 560	102,1 %
123	Terminologijja- ja báikenamat	9 483	500 000	490 517	5172,6 %
Submi		2 430 927	3 500 000	1 069 073	44,0 %

Badjelbáza poasttas 120 Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu 325 996 ru lea dan sivas go prošeavtta mielbargit eai sáhttán álgit ovdal guovvamánu/ njukčamánu 2013.

Poasttas 121 Hállansyntesa lea almmuhuvvon fáladatbivdda 2013:s ja lea hábmejuvvon šiehtadus fitnodagáin Acapela Stockholmas. Bargu lea biddjon johtui skábmamánu 2013 ja galgá gárvistuvvot ovdal skábmamánu 1. b. 2014. Oppalašhaddi lea 2 miljovna ruvnno, ja vuosttaš oassi lea máksojuvvon 2013:s ja loahppa máksojuvvo 2014:s. Dán vuodul várrejuvvo 294 365 jahkái 2014.

Poasta 122 Sámi sátnebánku – Lea lágiduvvon tearbaredigerenkursa Romssas 2013:s. Sámediggi lea maid bálkahan lingvisti mii bidjá sisa julevsámi sátnegirji. Badjelbáza manná gokčat vuolláibáhčaga eará poasttain, gč. čilgehusa 25 Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Poasttas 123 Tearbma- ja báikenamat lea badjelbáza. Golut dán poasttas leat golut go leat bidjan johtui odasteami Čállinrávagirjji. 2014:s leat várrejuvvon ruđat Čállinrávagirjji odasteapmái. Badjelbáza manná gokčat vuolláibáhčagiid eará poasttain, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Čilgehus 4 Kultuvra

Tabealla 2.10

	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
–	Kulturbargoarenat	65 985 200	66 010 000	24 800	0,0 %
–	Dáiddakulturbargu	23 701 652	22 756 000	-945 652	-4,2 %
–	Valáštallan	1 138 000	1 440 000	302 000	21,0 %
–	Mediat	3 546 000	3 546 000	0	0,0 %
	Submi	94 370 852	93 752 000	-618 852	-0,7 %

Tabealla 2.11 Sámi kulturbargoarenat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
150–155	Njuolggodoarjja sámi kulturbargoarenaide	63 810 000	63 810 000	0	0,0 %
173	Doarjja dáidda- ja kulturgaskkkustanarenaide	2 175 200	2 200 000	24 800	1,1 %
Submi		65 985 200	66 010 000	24 800	0,0 %

Poasta 173 Dáidda- ja kulturgaskkkustanarenat čájehit badjelbáhčaga 24 800 ru. Sivva badjelbáhčagii leat ruovttoluotta geassimat ovdalaš doarjagiin. Sámediggi oáčui juolluduvvot 400 000 ru Båastede prošeaktii Norgga kulturrádis. Dát ruđat

galget dasto viidásetfievrriduvvot Sámedikkis Norgga álbmotmuseii ja danin várrejuvvo 400 000 ru jahkái 2014. Várrejumiit dohkálaš juolludemiide juovlamánu 31. b muttu čilgejuvvojit eanet dáidda- ja kulturdoaimmaheami vuolde.

Tabealla 2.12 Dáidda- ja kulturbargu

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
170	Kulturbargu	17 181 652	16 236 000	-945 652	-5,8 %
190	Sámi dáiddáršiehtadus	6 520 000	6 520 000	0	0,0 %
Submi		23 701 652	22 756 000	-945 652	-4,2 %

Tabealla 2.13 Kulturbargu – Ohcanvuđot doarjja

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
17010	Musihkka, girjjálašvuohta ja govvasárggusráiddut	7 886 000	7 438 000	-448 000	-6,0 %
17011	Girjjálašvuohta – Sámeálbmotfoandda ^{a)}	1 283 000	1 285 000	2 000	0,2 %
17040	Sámi lágadusat	2 750 002	2 750 000	-2	-0,0 %
17100	Kulturdoaimmabijut	5 262 650	4 763 000	-499 650	-10,5 %
Submi		17 181 652	16 236 000	-945 652	-5,8 %

^{a)} Poasta čilgejuvvo nohtas 16 Sámeálbmot foanda

Poasta 170 kulturdoaimmaheapmi čájeha vuolláibáhčaga 945 652 ru. Vuolláibáhčaga sivvan lea eanet geavaheapmi poastta ruđain. Ruđat leat gessojuvvon ruovttoluotta ja prošeaktaruđat leat máksojuvvon ruovttoluotta go prošeavttat eai leat

čadáhuvvon, oktiibuot 528 900 ru. Várrejuvvo 19 205 750 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Tabealla 2.14 Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2007	60 000	0,3 %	0	0
2009	55 000	0,3 %	0	0
2010	277 500	1,4 %	0	0
2011	1 756 475	9,1 %	197 500	3 500
2012	5 938 900	30,9 %	288 800	32 600
2013	11 117 875	57,9 %	6 500	0
Submi	19 205 750	100,0 %	492 800	36 100

Tabealla 2.15 Sámi valástallamii

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
15200	Sámi Válaštallan Lihttu – Norga (SVL-N)	1 065 000	1 065 000	0	0,0 %
15201	Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL) – Samisk fotballforbund	-302 000	0	302 000	–
15202	Sámi Válaštallan Lihttu (SVL-N) – Arctic Winter Games	155 000	155 000	0	0,0 %
15203	Sámi Heargevuoddjin-lihttu/Saami Reendeer-Race Federation	220 000	220 000	0	0,0 %
Submi		1 138 000	1 440 000	302 000	21,0 %

Poasttas sámi valáštallan lea badjelbáza 302 000 ru. Badjelbáza boahdá das go juolluduvvon doarjja lea gessojuvvon ruovttoluotta, danin go juolluda-

neavttut eai leat čuvvojuvvon. Badjelbáza manná vuolláibáhčaga gokčamii eará poasttain, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Tabealla 2.16 Sámi mediafálaldat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
17001	Nuortanásti	1 015 000	1 015 000	0	0,0 %
17002	Nuoraidbláđđi Š	1 391 000	1 391 000	0	0,0 %
17003	Sámis	328 000	328 000	0	0,0 %
17004	Daerpiet Dierie/máttasámi girko- bláđđi	109 000	109 000	0	0,0 %
17005	Bárjas	103 000	103 000	0	0,0 %
15600	Julev Film AS	600 000	600 000	0	0,0 %
Submi		3 546 000	3 546 000	0	0,0 %

Čilgehus 5 girjeráđjosat

Tabealla 2.17

	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
–	Bibliotekka	8 455 000	8 455 000	0	0,0 %
	Submi	8 455 000	8 455 000	0	0,0 %

Tabealla 2.18 Bibliotekka

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
154	Sámi girjebusset	8 455 000	8 455 000	0	0,0 %
Submi		8 455 000	8 455 000	0	0,0 %

Čilgehus 6 Máhttu

Tabealla 2.19

	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
–	Mánáidgárđi	9 151 632	9 905 000	753 368	7,6 %
–	Vuodđooahpahus	30 802 202	28 525 000	-2 277 202	-8,0 %
–	Alitoahppu ja dutkan	4 110 000	3 650 000	-460 000	-12,6 %
–	Árbediehtu	1 445 470	2 000 000	554 530	27,7 %
	Submi	45 509 304	44 080 000	-1 429 304	-3,2 %

Tabealla 2.20 Sámi mánáidgárdefálaldat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
212	Sámi mánáidgárdefálaldat	9 151 632	9 905 000	753 368	7,6 %
Submi		9 151 632	9 905 000	753 368	7,6 %

Poasttas Sámi mánáidgárdefálaldagat lea badjelbáza 753 368 ru. Badjelbáza manná gokčat eará poasttaid vuolláibáhčaga, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain. Várrejuvvomat doh-

kálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus čilgejuvvojit lagabui oahpporesurs-said vuolde.

Tabealla 2.21 Vuodđooahpahus

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
	Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu	3 174 017	2 900 000	-274 017	-9,4 %
	Oahppanresurssat	27 628 185	25 625 000	-2 003 185	-7,8 %
Submi		30 802 202	28 525 000	-2 277 202	-8,0 %

Tabealla 2.22 Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
211	Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas	679 900	500 000	-179 900	-36,0 %
211	Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaskuvllas	2 494 117	2 400 000	-94 117	-3,9 %
Submi		3 174 017	2 900 000	-274 017	-9,4 %

Poasttat bajábealde čájehit vuolláibáhčaga oktiibuot 274 017 ru. Vuolláibáhčaga sivvan lea eanet geavaheapmi poastta ruđain. Várrejuvvomat dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b.

2013 muttus poastta árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas čilgejuvvojit buorebut oahpporesurssaid vuolde.

Tabealla 2.23 Oahppanresurssat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
202	Oahpponeavvo- ja terminologijjaovddideapmi lullisámegeielas	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
210	Oahppanresurssaid ovddideapmi	20 540 198	17 625 000	-2 915 198	-16,5 %
210	Oahppanresurssat – iežamet prošavttat	6 087 987	7 000 000	912 013	13,0 %
Submi		27 628 185	25 625 000	-2 003 185	-7,8 %

Mánáidgárddiid ja vuodđooahpahusa oahpporesurssaid ovddideami bušehtas leat 11 vuoruheami. Sámediggeráđdi mearridii miessemánus 2013 geavahit 15% eanet oahpporesurssaid ovddideapmái go bušehtas lei várrejuvvon. Dán dahke vai sáhte juolludit prošektarudaid digitála oahpporesurssaid buvttadeapmái. Hástalussan dáiguin prošektaohcamiiguin lea ahte digitála oahpporesurssaid buvttadeapmi lea divrras. Gokčan dihte muhtin ráje dán goluin maid dat mielddisbuvttii, de ii juolluduvvon ruhta odđasisprentemii, odasteapmái ja divodeapmái oahpporesurssain mat juo gávdnojit. Mii oaččuimet 82 ohcama, main gollorámma lei 60 764 100 ru. Dasa lassin oaččuimet 8 ohcama mat ledje vuoruhemiid olggobealde.

Poasttas 210 Oahpporesurssaid ovddideapmi lea vuolláibáza 2 915 198 ru. Vuolláibáhčagii leat bajábealde namuhuvvon ákkat ja ahte Sámediggeráđdi lea eará ládje geavahan 1 240 000 dán postii, gč. čilgehusa 25 Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Poasta 210 Oahpporesurssat – iežas prošavttat, čájehit badjelbáhčaga 912 013 ru. Badjelbáza manná gokčat vuolláibáhčaga eará poasttain, gč. čilgehusa 25 Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Máhttokapihtala ohcanvuodot doarjagiin leat dahkkon ruovttoluotta geassimat ja ruovttoluotta máksimat prošavttain mat eai leat čadahuvvon, 962 196 ru. Várrejuvvo 39 206 741 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Tabealla 2.24 Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2002	192 950	0,5 %	0	0
2003	326 813	0,8 %	0	0
2006	842 834	2,1 %	0	0
2007	553 250	1,4 %	78 000	0
2008	0	–	212 900	0
2009	313 200	0,8 %	195 878	0
2010	5 431 500	13,9 %	72 800	0
2011	7 418 844	18,9 %	0	0
2012	9 847 800	25,1 %	116 250	116 250
2013	14 279 550	36,4 %	0	170 118
Submi	39 206 741	100,0 %	675 828	286 368

Tabealla 2.25 Alitoahppu ja dutkan

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
211	Gealbudan- ja rekrutterenprográmma ja stipeanda alitoahppui	4 110 000	3 650 000	-460 000	-12,6 %
Submi		4 110 000	3 650 000	-460 000	-12,6 %

Poasttas 211 Sámi nuoraid ja rávisolbmuid rekrutteren alit ohppui čájeha vuolláibáhca 460 000 ru. Vuolláibáhca sивvan lea eanet geavaheapmi poasttas Stipeanda alit ohppui ja go ráđđi lea eará ládje geavahan ruđaid poasttas, gč. čilgehusa 25,

Eará ládje geavaheapmi ruđain. Várrejuvvo 240 000 ru juolluduvvon stipeandaid gokčamii 2013:s, muhto mat máksojuvvojit easka ođđajagimánus 2014.

Tabealla 2.26 Árbediehtu

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
223	Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš	500 000	500 000	0	0,0 %
201	Systemáhtalaččat kártet árbediehtu	650 000	650 000	0	0,0 %
213	Árbediehtu ^{a)}	295 470	850 000	554 530	65,2 %
Submi		1 445 470	2 000 000	554 530	27,7 %

^{a)} Poasta čilgejuvvo nohtas 16 Sámeálbmotfoanda

Poasttas 213 Árbediehtu lea badjelbáza 554 530 ru. Badjelbáhcaii leat ruovttoluotta geassimat ja

ruovttoluotta máksimat proševttain mat eai leat čađahuvvon, oktiibuot 557 530.

Čilgehus 7 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan

Tabealla 2.27

	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
–	Ovttadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus	2 719 283	3 481 000	761 717	28,0 %
	Submi	2 719 283	3 481 000	761 717	28,0 %

Tabealla 2.28 Ovttdássaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
250	Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide	531 000	531 000	0	0,0 %
260	Dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttat	1 637 800	2 350 000	712 200	43,5 %
270	Ovttdoaimmanodastusa čuovvoleapmi	550 483	600 000	49 517	9,0 %
Submi		2 719 283	3 481 000	761 717	28,0 %

Poasttas Dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttat lea badjelbáza 712 200 ru. Badjelbáza manná gokčat vuollábáhcaga eará poasttain, gč, čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđas. Ruđat leat ruovttoluotta gessojuvvon, ja prošektaruđat leat ruovtto-

luotta máksojuvvon go eai leat čadahuvvon, oktiibuot 171 000 ru. Várrejuvvo 1 764 050 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaožžuide.

Tabealla 2.29 Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2009	80 000	4,5 %	0	0
2011	301 250	17,1 %	41 000	130 000
2012	692 500	39,3 %	0	0
2013	690 300	39,1 %	0	0
Submi	1 764 050	100,0 %	41 000	130 000

Poasttas 270 ovttdoaimmanodastusa čuovvoleapmi, lea badjelbáza 49 517 ru. Prošakta loahpahuvvo odđajagimánu 31. b. 2014. Lea várrejuvvon

65 000 ru. bálkkáid ja sosiála goluid gokčamii prošektargái odđajagimánu 2014 ovddas.

Čilgehus 8 Areálat ja biras

Tabealla 2.30

	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
–	Areálat	2 000 000	2 000 000	0	0,0 %
	Submi	2 000 000	2 000 000	0	0,0 %

Tabealla 2.31 Areálat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
300	Protect vuodđudus	2 000 000	2 000 000	0	0,0 %
Submi		2 000 000	2 000 000	0	0,0 %

Čilgehus 9 Kulturmuutosuodjaleapmi

Tabealla 2.32

	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
–	Direkte tilskudd	0	0	0	–
–	Sámi kulturuittuid hálddašeapmi	2 441 592	2 650 000	208 409	8,5 %
	Submi	2 441 592	2 650 000	208 409	8,5 %

Tabealla 2.33 Sámi kulturuittuid hálddašeapmi

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
350	Doarjagat sámi kulturmuittuid hálddašeapmái	2 426 000	2 400 000	-26 000	-1,1 %
360	Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis	15 592	250 000	234 409	1503,4 %
	Submi	2 441 592	2 650 000	208 409	8,5 %

Poasttas 350 Doarjja sámi kulturmuittuid hálddašeapmi lea vuolláibáza 26 000 ru. Ruovttoluottagessojuvvon prošeaktaruđat leat 31 000 ru. Várrejuvvo 7 191 500 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide. Sámediggi

lea dasa lassin ožžon juolluduvvot 2 000 000 Riikaantikváras vai sáhtta juolludit doarjagiid ráfáidathttojuvvon ja gáhttenárvosaš kulturmuittuid ja kulturbirrasiid sihkkarastimii ja suodjaleapmái. Juolludeamit leat girjejuvvon sisabohtun ja juolluduvvon dán poasta vuolde.

Tabealla 2.34 Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2006	0	–	15 000	0
2008	94 000	1,3 %	0	0
2009	214 000	3,0 %	0	0
2010	557 000	7,7 %	0	0
2011	1 037 000	14,4 %	1 000	0
2012	2 076 000	28,9 %	15 000	0
2013	3 213 500	44,7 %	0	0
Submi	7 191 500	100,0 %	31 000	0

Poasttas 360 Nuortalaš kulturbiras Nuortalašgilis lea badjelbáza 234 409 ru. Badjelbáhcagii leat váilevaš návccat visteráfáiduhhtinbargui 2013 sivvan.

Čilgehus 10 Ealáhusat

Tabealla 2.35

	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
–	Vuoddoealáhusaid rámmaeavttut	15 990 600	8 100 000	-7 890 600	-97,4 %
–	Geasuheaddji báikegottit	5 906 650	6 400 000	493 350	8,4 %
–	Kulturealáhusat	10 617 868	15 082 000	4 464 132	42,0 %
–	Árvoháhkkan ja odđa ásaheamit	3 148 000	5 500 000	2 352 000	74,7 %
	Submi	35 663 118	35 082 000	-581 118	-1,6 %

Tabealla 2.36 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
400	Doarjja vuodđoealáhusaide	15 990 600	8 100 000	-7 890 600	-49,3 %
Submi		15 990 600	8 100 000	-7 890 600	-49,3 %

Poasttas 400 Doarjja vuodđoealáhusaide lea vuolláibáza 7 890 600 ru. Vuolláibáhca sивvan lea eanet geavaheapmi gč. čilgehusa vuollelis ja Sámediggeráđdi lea eará ládje geavahan ruđaid 5 355 900 ru dán postii, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Sivvan eanet geavaheapmái leat ovddemusat 4 dili; 1) Geográfalaš doaibmaguovlu lea viiddiduvvon vidain odđa suohkaniin bušeahhtareviderema barggu oktavuodas 2012:s. 2013:s leat dán suohkaniin ohcan ja 4 807 900 ru lea juolluduvvon vuodđoealáhusdoaimmaide dán suohkaniin, 2) Sisaoastináigumuš lea vuodđoealáhusain ja ereno-

amážit eanadoalus leamaš arvat stuorit 2013:s go ovddit jagiid, 3) Sámediggi lasihii 2013:s bajimus juolludanmeari 600 000 ru. rádjái vuodđoealáhusaide, ja juolluduvvo 9 doarjaga bajimus ráji rádjái eanadollui 2013:s, oktiibuot 5 400 000 ru ja 4) 2013:s leat leamaš unnit ruovttoluotta geassimat ja ruovttoluotta máksimat ovddit jagiid ektui. Dát fas čájeha ahte proševttat buorebut leat čađahuvvon vuodđoealáhusain ovddit jagiid ektui.

Várrejumit dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus čilgejuvvojit lagabui manjimus teakstaoasis 10. čilgehusas.

Tabealla 2.37 Geasuheadđji báikegottit

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
405	Máנגgabealat ealáhusat	5 906 650	6 400 000	493 350	8,4 %
Submi		5 906 650	6 400 000	493 350	8,4 %

Poasttas 405 Máנגgabealat ealáhusat lei badjelbáza 493 350 ru. Badjelbáhca gii lea unnit geavaheapmi poasttas sивvan. Várrejumit dohkálaš juollu-

demiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus čilgejuvvojit lagabui manjimus teakstaoasis 10. čilgehusas.

Tabealla 2.38 Kulturealáhusat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
410	Doarjja kulturealáhusaid ovddideapmái	4 882 000	4 882 000	0	0,0 %
410	Gánnáhahtti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi	656 531	800 000	143 470	21,9 %
410	Duoji ealáhussiehtadus	5 079 337	9 400 000	4 320 663	85,1 %
Submi		10 617 868	15 082 000	4 464 132	42,0 %

Tabealla 2.39 Duoji ealáhusšiehtadus

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
41050	Doaibmadoarjja – ohcanvuđot doarjja	1 586 697	3 600 000	2 013 303	126,9 %
41051	Investeren- ja ovddidandoarjja – ohcanvuđot doarjja	1 254 300	3 000 000	1 745 700	139,2 %
41052	Duodjestipeanda – ohcanvuđot doarjja	110 002	200 000	89 998	81,8 %
41053	Čálgoortnegat – ohcanvuđot doarjja	56 894	60 000	3 106	5,5 %
41054	Gelbbolašvuoda doaibmabijut – ohcanvuđot doarjja	138 000	330 000	192 000	139,1 %
41055	Vuovdima ovddideaddji doaibmabijut – ohcanvuđot doarjja	346 000	550 000	204 000	59,0 %
41056	Duojáriid Ealáhus Searvi – njuolggodoarjja	468 000	468 000	0	0,0 %
41057	Sámiid Duodji OS – njuolggodoarjja	1 092 000	1 092 000	0	0,0 %
41058	Fága- ja ekonomalaš lávdegoddi – iežas proševttat	27 444	100 000	72 556	264,4 %
Submi		5 079 337	9 400 000	4 320 663	85,1 %

Poasttas 410 Gánnáhahtti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi lea badjelbáza 143 470 ru. Badjelbáh-caga sívvan lea go unnit lea geavahuvvon poasttas.

Poasttas 410 Duodjeealáhussiehtadus lei bad-jelbáza 4 320 663 ru. Badjelbáza geavahuvvo

gokčat vuolláibáh-caga eará poasttain, čujuhit dás sámediggerádi válldi geavahit ruđa eará atnui. Várrejumit dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus čilgejuvvojit eanet mañimus teakstaoasis 10. čilgehusa vuolde.

Tabealla 2.40 Árvoháhkkan ja odđa ásaheamit

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
420	Gelbbolašvuoda bajideapmi ja čuovvoleapmi	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
410	Árvoháhkkan	2 148 000	4 500 000	2 352 000	109,5 %
Submi		3 148 000	5 500 000	2 352 000	74,7 %

Poasttas 410 Doarjja árvoháhkkanii lei badjelbáza 2 352 000 ru. Badjelbáza geavahuvvo gokčat vuolláibáh-caga eará poasttain, čujuhit dás sámediggerádi válldi geavahit ruđa eará atnui.

Ealáhusa vuolde ohcanvuđot doarjagiin leat gesson ruovttoluotta ruđat ja ruđat leat máksojuv-

von ruovttoluotta oktiibuot 1 890 700 ru. go proševttat eai leat čadahuvvon. Várrejuvvo 32 444 350 ru. dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Tabealla 2.41 Doarjjalohpádušat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2009	50 000	0,2 %	170 000	50 700
2010	953 500	2,9 %	391 000	0
2011	3 560 750	11,0 %	732 600	0
2012	8 472 250	26,1 %	525 900	0
2013	19 407 850	59,8 %	20 500	
Submi	32 444 350	100,0 %	1 840 000	50 700

Čilgehus 11 Regionála ovddideapmi

Tabealla 2.42

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
– Doarjagat regionálaovddideapmái	3 728 600	3 000 000	-728 600	-19,5 %
Submi	3 728 600	3 000 000	-728 600	-19,5 %

Tabealla 2.43 Regionálaovddideapmi

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
450	Regionálaovddideapmi	3 728 600	3 000 000	-728 600	-19,5 %
	Submi	3 728 600	3 000 000	-728 600	-19,5 %

Poasttas Regionálaovddideapmi lei vuolláibáza 728 600 ru. Vuolláibáhca sivan lea eanet golaheapmi poasttas, ja ráđđi lea eará ládje geavahan ruđaid postii, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain. Ruđat leat gesson ruovttoluotta

prošeavttain mat eai leat čadahuvvon, oktiibuot 100 400 ru. Várrejuvvo 5 630 750 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Tabealla 2.44 Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksjuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2010	100 000	1,8 %	50 000	0
2011	75 000	1,3 %	42 400	0
2012	2 690 250	47,8 %	8 000	0
2013	2 765 500	49,1 %	0	0
Submi	5 630 750	100,0 %	100 400	0

Čilgehus 12 Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu

Tabealla 2.45

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
– Riikkaidgaskasaš bargu	8 907 713	7 458 000	-1 449 713	-16,3 %
Submi	8 907 713	7 458 000	-1 449 713	-16,3 %

Tabealla 2.46 Riikkaidgaskasaš bargu

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
	Doarjja riikkaidgaskasaš bargui	888 000	888 000	0	0,0 %
	Doarjja riikkaidgaskasaš doaibmabijuide	560 000	570 000	10 000	1,8 %
	Ráhkaneaddji konferánša ovdal WCIP 2014	7 459 713	6 000 000	-1 459 713	-19,6 %
	Submi	8 907 713	7 458 000	-1 449 713	-16,3 %

Poasttas Riikkaidgaskasaš bargu lei badjelbáza 10 000 ru. Badjelbáhčaga sivvan lea go leat geassán ruovttoluotta ruđaid proševttain mat eai leat čadahuvvon, 150 000 ru. Várrejuvvo 1 601 545

ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Tabealla 2.47 Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2009	158 000	9,9 %	50 000	0
2010	293 545	18,3 %	100 000	0
2011	575 000	35,9 %	0	0
2012	340 000	21,2 %	0	0
2013	235 000	14,7 %	0	0
Submi	1 601 545	100,0 %	150 000	0

Sámediggi oáčui liige juolludeami, 5 000 000 ru. Olgoriikadepartemeanttas, čadahit ráhkkaneaddji konferánssa ovdal WCIP 2014 čoahkkimii, Áltás geassemánu. Juolludeapmi lea girjejuvvon sisaboahtun dán postii.

Poasttas Ráhkkaneaddji konferánssa ovdal WCIP 2014 lea vuolláibáza 1 459 713 ru. Áltá 2013

ráhkkaneaddji konferánssa čoahkkimii WCIP 2014 New Yorkas šattai divraseabbo go álggos jurddašuvvon. Válidosivvan dasa lea go Norgga Sámediggi šattai váldit stuorit ruhtadanovddasvástádusa globála oktiilheiveheamis álgoálbmogiin ja sihkkarastit buori ja viidát oassálastima Áltás buot čieža álgoálbmotregiovnain.

Čilgehus 13 Sámi organisašuvvnat

Tabealla 2.48

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
– Sámi organisašuvvnat	3 752 139	3 801 000	48 861	1,3 %
Submi	3 752 139	3 801 000	48 861	1,3 %

Tabealla 2.49 Sámi organisašuvvnat – njuolggodoarjagat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
550	Sámi váldoorganisašuvvnat	2 515 685	2 451 000	-64 685	-2,6 %
551	Sámi doavttersarvi	150 000	150 000	0	0,0 %
Submi		2 665 685	2 601 000	-64 685	-2,4 %

Poasttas 550 Sámi váldoorganisašuvvnat lei vuolláibáza 64 685 ru. Vuolláibáhčaga sivvan lea

go golai eanet ruhta go miellahtulogu meroštalanvuodđu lei boastut rehkenastojuvvon.

Tabealla 2.50 Sámi organisašuvvnat ja bellodagat – Ohcanvuđot doarjagat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
560	Doarjagat Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvvnnaide	500 000	500 000	0	0,0 %
561	Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvvnat	286 454	400 000	113 546	39,6 %
562	Sámi dásseárvoorganisašuvvnat	300 000	300 000	0	0,0 %
Submi		1 086 454	1 200 000	113 546	10,5 %

Poasttas 551 Sámi kultur- ja nuoraidorgani-
sašuvnnat lei badjelbáza 113 546 ru. Badjelbáza
boahdá das go leat ruovttoluotta geassán doarja-
giid proševttain mat eai leat čadahuvvon 113 546

ru. Várrejuvvo 351 181 ru dohkálaš juolludemiid
gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat
lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Tabealla 2.51 Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksjuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2011	28 600	8,1 %	113 546	0
2012	322 581	91,9 %	0	0
Submi	351 181	100,0 %	113 546	0

Čilgehus 14 Eará váikkuhangaskaoamit

Tabealla 2.52

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
– Váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi geavahussii	1 216 070	750 000	-466 070	-38,3 %
– Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii	9 004 067	9 332 000	327 933	3,6 %
Submi	10 220 137	10 082 000	-138 137	-1,4 %

Tabealla 2.53 Váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi geavahussii

Poasat	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
605	Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás	450 000	450 000	0	0,0 %
600	Friija váikkuhangaskaoamit	-15 000	0	15 000	-100,0 %
602	Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi	781 070	300 000	-481 070	-61,6 %
Submi		1 216 070	750 000	-466 070	-38,3 %

Poasttas Váikkuhangaskaoamit Sámediggeráđi
geavahussii lea vuolláibáza 466 070 ru. Badjelbáza
poasttas 600 Friidja váikkuhangaskaoamit lea go
leat geassán ruovttoluotta ruđaid proševttain mat
eai leat čadahuvvon, 15 000 ru. Vuolláibáza poast-

tas 602 Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi lea go
golai eanet ruhta poasttas ja ráđđi lea eará ládje
geavahan ruđaid postii, gč. čilgehusa 25, Eará
ládje geavaheapmi ruđain.

Tabealla 2.54 Váikkuhangaskaoamit maid dievasčoahkkinjodihangoddi hálddaša

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
620	Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 181 035	3 219 000	37 965	1,2 %
621	Opposišuvnna bargoeavttut	1 012 999	1 013 000	1	0,0 %
622	Doarjja jagi 2013 sámediggeválgga listtaide	2 111 400	2 200 000	88 600	4,2 %
623	Sámediggeválgga 2013	2 698 633	2 900 000	201 367	7,5 %
Submi		9 004 067	9 332 000	327 933	3,6 %

Poastta 620 Sámedikki politihkalaš joavkkuid badjelbáza boahtá das go ovttá joavkkus vuoliduvvui joavkodoarjja.

Badjelbáza poasttas 622 boahtá das go guokte listtu mat manne válgii 2013:s eai leat ožžon mák-

sojjuvot doarjaga, go eai leat sádden sisa čálalaš dohkkeheami doarjjaeavttuin.

Čilgehus 15 Eará doaibmabijut mat eai leat váikkuhangaskaoomit

Tabealla 2.55 Eará doaibmabijut

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
800	Sámedikki konferánssat	1 801 020	1 750 000	-51 020	-2,8 %
801	Sámiide guoski statistihkka	375 000	375 000	0	0,0 %
850	Báلكkašumiid ja stipeanddaid juohkin	51 738	125 000	73 262	141,6 %
860	Čielggadeamit ja árvoštallamat	830 595	1 252 000	421 405	50,7 %
865	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	677 131	1 000 000	322 869	47,7 %
Submi		3 735 483	4 502 000	766 517	20,5 %

Badjelbáza poasttas 860 Čielggadeamit ja árvoštallamat boahtá das go lea unnit geavahuvvon go bušeahas árvaluvvon. Sámediggi oáččui juolluduvvot 600 000 ru 2013 ovddas Odasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanttas dutkanprošektii jagi 2013 sámediggeválgga ektui – sámediggeválggaiskadeapmi 2013. Sámi allaskuvllain lea dahkkojuvvon golmma jahkái šiehtadus okti-

buot 3 miljon ru nu ahte lea juogaduvvon 1 miljon ru gudege jahkái jagis 2013 rájes jagi 2015 rádjai čadahit proševtta.

Poastta 865 Sámedikki 25- jagi ávvudeapmi badjelbáza boahtá das go ávvogirjeprošakta lea maŋŋonan. Vuosttaš oassi báلكkás čáliide plánejuvvon girjies máksojuvui 2013:s ja maŋit oassi, 135 000 ru, várrejuvvo 2014:i.

Čilgehus 16 Sámeálbmot foanda

Tabealla 2.56

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Sámeálbmotfoandda geavaheapme	6 691 210	7 285 000	593 790	8,2 %
Submi	6 691 210	7 285 000	593 790	8,2 %

Tabealla 2.57 Sámeálbmotfoandda

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
11020	Sámi giellaproševttat	1 915 300	1 700 000	-215 300	-11,2 %
12100	Hupmansyntesa	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
12200	Sámi sátnebáŋku	247 440	500 000	252 560	50,5 %
17011	Girjjálašvuohta	1 283 000	1 285 000	2 000	0,2 %
20000	Gealbudan- ja rekrutterenprográmma	800 000	800 000	0	0,0 %
20100	Systemáhtalaččat kártet árbedieđu	650 000	650 000	0	0,0 %
21120	Stipeanda alitohppui	500 000	500 000	0	0,0 %
21300	Árbediehtu	295 470	850 000	554 530	187,7 %
Submi		6 691 210	7 285 000	593 790	8,2 %

Sámeálbmot foandda poasttas lea badjelbáza 593 790 ru. go leat dahkkon ruovttoluotta geassimat proševttain mat eai leat čadáhuvvon, 583 230

ru. Várrejuvvo 6 237 250 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Tabealla 2.58 Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksjuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2008	0	–	247 500	0
2009	132 500	2,1 %	0	0
2010	303 000	4,9 %	135 000	0
2011	704 750	11,3 %	35 200	165 530
2012	2 085 500	33,4 %	0	0
2013	3 011 500	48,3 %	0	0
Submi	6 237 250	100,0 %	417 700	165 530

Tabealla 2.59

Reantoboađut Sámeálbmotfoanda	Submi
Sámeálbmotfoanda/ruhta 31/12-13 muttus	75 000 000
Eretgesson Sámeálbmotfoandda kapitála	-75 000 000
2013 reantoboađut	0

Tabealla 2.60

Sámeálbmotfoanda – Čadnojuvvonruđat	Submi
Girjejuvvon reantoboađut 1/1-2013 muttus	10 482 309
2013 reantoboađut	0
Geavahuvvon 2013:s Sámeálbmotfoanddas	-6 691 210
Reantoboađut buohkanassii 31/12-2013 muttus	3 791 099

2013 stáhtabušehta mielde ja juolludusreivve mielde beaiváduvvon ođđajagimánu 8. b. 2013 Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeantas bohtá 2013 juolludus leat foandda 2012 reanttu. 2014 rájis lea dát modealla mas reantoboađut juolluduvvuijit rievdan nu ahte dás duohko

leat dábálaš jahkásaš juolludeamit. 2014 rájis lea juolludus lassánan 2 535 000 ruvnnos 5 000 000 ruvdnui. Ulbmil juolludemiin ii leat rievdan ja Sámedikki dievasčoahkkin galgá ain hálldašit juolludemiid.

Čilgehus 17 Politihkalaš dási doaibmagolot

Tabealla 2.61

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Sámedikki dievasčoahkkin	10 364 587	8 919 000	-1 445 587	-16,2 %
Sámedikki čoahkkinjođihangoddi	2 698 722	2 136 000	-562 722	-26,3 %
Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	542 203	500 000	-42 203	-8,4 %
Sámi parlamentáralaš ráđđi	258 580	700 000	441 420	63,1 %
Sámediggeráđđi	11 058 527	9 000 000	-2 058 527	-22,9 %
Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	217 426	335 000	117 574	35,1 %
Sámedikki vuorrasiidráđđi	573 890	400 000	-173 890	-43,5 %
Sámedikki váiddalávdegoddi	117 907	150 000	32 093	21,4 %
Submi	25 831 843	22 140 000	-3 691 843	-16,7 %

Poasttas politihkalaš dási doaibmagolot lea vuolláibáza 3 691 843 ru.

Vuolláibáza dievasčoahkkimis bohtá das go politihkalaš bálkágolot lassánedje ja goluide mason bálkábuhtadusaid gokčamiidda. Golot lassánedje go buhtadusnjuolggadusat rivde, rievdadus álggii doaibmat miessemánu 1. b. 2012. Lea easka 2013 rehketdoalus ahte jahkeváiikkhus dovdo dáin goluin. Dasa lassin bohte liigegolot odđa Sámediggerahpama oktavuodas 2013:s.

Vuolláibáza Sámedikki dievasčoahkkinjođihangottis bohtá das go máksojuvvui buorin bálká ovdeš dievasčoahkkinjođiheaddjái ja eanet geavahepmi ruđain mat ledje várrejuvvon fágalávdegottiid mátkkiide ja searvamii konferánsaide, semináraide jna. Maiddái lávdegottiide

mielddisbuvttii goluid lassáneapmi buhtadus politihkkáriidda ja golot gokčat bálkábuhtadusa ahte geavahuvvui eanet.

Sámediggerádis lei vuolláibáza oktiibuot 2 058 527 ru masa váldosivvan lei go máksojuvvui bálká mii lei buorin ja bargoaddi oasi penšuvdnaseastimii ovddit Sámediggeráđđái. Buorin bálká ja penšuvdnaseastimii oassi ledje sullii 1 143 000 ru. Dasa lassin leat leamaš eanet doaimmat go ledje einnostuvvon, nu go earret eará Sámediggerádi bargu riikkaidgaskasačcat. Norgga Sámediggi lei lágideaddji álgoálbmotkonferánsas mii lágiduvvui Álttás geassemánu 10.-12. b. 2013.

Boarrásiidráđđi – Fágalávdegottis lei vuolláibáza 173 890 ru, mii bohtá das go leat doaimmahan eanet go einnostuvvon.

Čilgehus 18 Hálddahusdási doaibmagolot

Tabealla 2.62

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Hálddahusdási doaibmagolot	98 169 984	98 257 773	87 789	0,1 %
Submi	98 169 984	98 257 773	87 789	0,1 %

Hálddahusdási doaibmagoluin lei badjelbáza 87 789 ru bušeaha ektui. Várrejumi leat dahkkojuvvon áigodat goluide ja boađuide, gč. čilgehusa 23.

Lea maiddái várrejuvvon 1 531 744 ru sámi visttiid registreremii. Dát bargu jotkojuvvo 2014:s. Sámediggi oaččui 3 000 000 ru dán prošehtii Riikaantikváras 2013:s.

Dasto lea várrejuvvon 349 481 ru arkeologalaš kulturmuittuid seailuheami prošehtii 2013:s. Dát bargu joatkkašuvvá 2014 rádjái. 2013:s oaččui

Sámediggi 466 500 ru dán prošehtii Riikaantikváras. Sámediggi oaččui maid juolluduvvot 250 000 ru Riikaantikváras árvohákanprográmmii Soahtemuittut Davvi- Sálttus 2013 ovddas. Dát juolludeapmi viidásetfievrriduvvo Árranii ja lea danin várrejuvvon jahkái 2014.

Dasa lassin lea várrejuvvon 292 840 ru billašuvvan kulturmuittuid odasteapmái Čáhcesullos. Sámediggi oaččui buhtadusa Finnmárkku fylkkagiielddas 292 840 ru vahágiid ovddas jagi 2012 loaipas. Dát bargu lea mañiduvvon go eai leat

leamaš doarvái bargonávccat, muhto plánejuvvo čadahuvvot 2014:s.

Ollislaččat lea dál várrejuvvon juovlamánu 31. b. 2013 nammi, 4 765 846 ru Sámediggevistti

boahhteáiggi bajásdoallan- ja divvungoluide, gč. čilgehusa 22. 2013:s lea várrejuvvon 900 000 ru Sámediggevistti boahhteáiggi bajásdoallan- ja divvungoluide.

Čilgehus 19 Finánsalaš rusttetgolut

Tabealla 2.63

Ruđalaš vuodđorusttegiid spesifiseren	Submi
Beaivváš Sámi Našunálateáhtera ossosat	1,00
Davvi álbmogiid guovddáš OS ossosat	1,00
Áarjelsaemien teatere ossosat	1,00
Oslo sámi viessu ossodat	1,00
Ruđalaš vuodđorusttegiid submi	4,00

Sámediggi eaiggáda čuovvovaš ossosiid:

- Beaivváš Sámi Našunálateáhter, oktiibuot 40 000 ru (40 ossosa á 1 000 ru)
- Davvi álbmogiid guovddáš OS, oktiibuot 1 308 000 ru (6 540 ossosa á 200 ru)
- Áarjelsaemien teatere, oktiibuot 61 600 ru (55 ossosa á 1 120 ru)
- Oslo Sámi viessu, oktiibuot 39 200 ru 392 ossosa á 100 ru)

Beaivváža ossosiid leat ožžon nuvttá Kulturdepartemeanttas. Davvi álbmogiid guovddáš OS ossosiid leat oastán 2009:s. Áarjelsaemien teatere osso-

sat ostojuvvo 2012:s. Oslo sámi viesu ossosat ostojuvvo 2013:s.

Buot ášahusat leat sámi kulturásahusat, mat ruhtaduvvojit eanaš almmolaš ruđaiguin, maiddái Sámedikkis. Dáid ulbmil ii leat gávppálaš, muhto

- Oainnusmahttit sámi kultureallima ja doaibmat sámi kultureallima ovddidanarenan
- Doaibmat kulturvásihan- ja gaskkustan arenan, ja sámegeiela geavahan ja oainnusmahttin arenan

Dán vuodul leat buot ášahusaid oasusárvu vuoliduvvon 1 ruvdnui.

Čilgehus 20 Kunddargáibádusat

Tabealla 2.64

Kunddargáibádusaid spesifiseren	Submi
Dábálaš kunddargáibádusat	1 348 659
Gáibádus departameanttaidguin	
– EBD: Juolludus 2013	6 000 000
– MDD: Juolludus 2012	1 000 000
– OED: Debiterenfápmudus 2013	331 000
Submi kunddargáibádusat	8 679 659

Čilgehus 21 Eará gáibádusat

Tabealla 2.65

Eará gáibádusaid spesifiseren	Submi
Mátke- ja bálkáovdaruhta	41 910
Eará gáibádusat	3 563 102
Submi eará gáibádusat	3 605 012

Eará oanehisáiggi gáibádusat mat gusket ovddal- gusket 2014 rehketdoallojáhká ja vuostáiváldojuv-
gihtiimáksimii olggosgoluin 2013:s muhto mat von kredihhtarehkegin Áltá 2013 oktavuodas.

Čilgehus 22 Golut Sámediggeviesu bajásdoallamii

Tabealla 2.66

Eará guhkesáiggi vealggit	Submi
Várrejupmi sámediggevistti bajásdoallamii	4 765 846
Submi eará guhkesáiggi vealggit	4 765 846

Čilgehus 23 Eará golut

Tabealla 2.67

Eará goluid spesifiseren	Meark.	Submi
Álggahuvvon, muhto eai gárvvistuvvon prošavttat/bargu mii sirdojuvvo jahká 2014:		
Ruđat Dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide, Bååstede-prošeakta		400 000
Ruđat hupmansyntesaprošektii		294 365
Ruđat Sámedikki 25-jagi ávvudeapmái		135 000
Eará golut:		0
Iešgudetlágan goluid juohkin áigodagaide/golut rehkegiidda mat eai leat bohtán sisa 2013s	17–18	6 528 041
Submi eará golut		7 357 406

Čilgehus 24 Iežas kapitála

Tabealla 2.68

Iežaskapitála	Submi
Iežaskapitála 31/12-2012	-4 407 772
Boađus 2013/iežaskapitála rievdadus	-11 377 545
Iežaskapitála rievdadus	6 969 773

Iežas kapitála rievdadus vástida bohtosa/badjelbáhcaga jahká 2013.

Čilgehus 25 Eará ládje geavaheapmi ruđain

Geahčastat ohcanvuđot váikkuhangaskaomiid eará láhkai geavaheamis lea ráhkaduvvon rehketdoalu ektui skábmamánu nammii 2013. Dát eará láhkai geavaheapmi diedihuvvui ráđi diedáhusas dievasčoahkkimis skábmamánu 2013.

Eará láhkai lea geavahuvvon oktiibuot 8 920 900 ru ovddas, gč. tabealla vuolábealde.

Tabealla 2.69

Poasta	Čilgešhus	Bušeahhta 2013	Ruđaid maid sáhtta earaláhkai geavahit	Gevahuvvo dáidda poastaide	Bušeahhta 2013 manjá rievdademiid
110	Giellaprošeavttat	5 910 000	0	425 000	6 335 000
122	Sámi sátnebáŋku	500 000	-200 000	0	300 000
123	Terminologijja ja báikenamat	500 000	-400 000	0	100 000
Submi giella		6 910 000	-600 000	425 000	6 735 000
152	Sámi spábbačiekčanlithttu (SSL)	0	-302 000	0	-302 000
Submi kultuvra		0	-302 000	0	-302 000
200	Sámi allaskuvla	800 000	-165 000	0	635 000
210	Oahpponeavvuid ráhkadeapmi	17 625 000	0	1 240 000	18 865 000
210	Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi	4 000 000	-776 000	0	3 224 000
211	Stipeanda alit ohppui	2 850 000	0	882 000	3 732 000
212	Sámi mánáigárdedáldat	9 905 000	-700 000	0	9 205 000
Submi Kunnskap		35 180 000	-1 641 000	2 122 000	35 661 000
260	Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat	2 350 000	-700 000	0	1 650 000
Submi dearvvašvuolta ja sosiála		2 350 000	-700 000	0	1 650 000
400	Doarjagat vuoddoealáhusaide	8 100 000	0	5 355 900	13 455 900
410	Doaibmadoarjagat	3 600 000	-1 070 000	0	2 530 000
410	Investeren- ja ovddidandoarjagat	3 000 000	-1 500 000	0	1 500 000
410	Duodjestipeanddat	200 000	-89 900	0	110 100
410	Čálgoortnegat	60 000	-34 000	0	26 000
410	Gelbbolašvuodadoaibmabijut	330 000	-330 000	0	0
410	Doaibmabijut mat ovddidit vuovdima	550 000	-204 000	0	346 000
410	doarjagat árvoháhkamii	4 500 000	-2 128 000	0	2 372 000
Submi ealáhus		20 340 000	-5 355 900	5 355 900	20 340 000
450	Regiovdnaovddideapmi	3 000 000	0	473 000	3 473 000
Submi Regiovdnaovddideapmi		3 000 000	0	473 000	3 473 000
510	Riikkaidgaskasaš doaibmabijut	570 000	-322 000	0	248 000
Submi riikkaidgaskasaš doaibmabijut		570 000	-322 000	0	248 000
602	Ásahusdiedáhusa čuovvoleapmi	300 000	0	545 000	845 000
Submi ásahusdiedáhusa čuovvoleapmi		300 000	0	545 000	845 000
Submi váikkuhangaskaoamit			-8 920 900	8 920 900	0

Almmolaš ásašusat sáhttet dingot
lassigáhppálagaid dáppe:
Departemeantaid sihkkarvuoda- ja bálvalusorganisašuvdna
Poasta ja distribušuvdna
E-poasta:
publikasjonsbestilling@dss.dep.no
www.publikasjoner.dep.no

Dieduid dingojumi, gávppiin vuovdima ja
hattiid birra oaččut dáppe:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-poasta: offpub@fagbokforlaget.no
Telefovdna: 55 38 66 00
Fákša: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Čállosa gávnnaat dán interneahhtačujuhusas
www.ráddehus.no

Departemeanta háliida buktit ovdan davvinorgalaš dahje
sámi dáiddára dáiddabarggu ovdasiiddus mii lea jahkásaš
stuorradiggediedáhusas Sámedikki doaimma birra.

Dán jagi dáiddár lea Alf Magne Salo (1959–2013).
Gova namma lea *Soltegn*.

Govvideaddji: Bjørn Jørgensen/Arctic Photo

Deaddileapmi: 07 Aurskog AS – 10/2014

